arsboni

APOR LUCA CECÍLIA
Munkaviszonyból eredő egészségsértésért fennálló felelősség és az azzal összefüggésben igényelt sérelemdíj kapcsolata

DARAI PÉTER – KOVÁCS ORSOLYA
Töredékek az ingóvégrehajtás köréből – a lezárt lakás felnyitásának hatályos szabályai

KARÁCSONY DÁVID – LENGYEL RITA
A római végrendelet Ulpianus elfeledett könyve nyomán

NÉMETH-KISS SZÓFIA
A környezetvédelmi adók szabályozása Magyarországon

REMETE SZANDRA
A beszállás visszautasítása és a fuvarozás megtagadása közötti különbségek

IX. évfolyam, 2021/ 3-4. szám

arsboni jogi folyóirat · arsboni.hu

Kiadja a Stádium Intézet
Budapest, Akadémia utca 11. mfsz. 3/A
stadiumintezet@gmail.com
arsboni@arsboni.hu
ISSN 2064-4655

Felelős szerkesztő:
Orbán Endre

Szerkesztők:

Dobos Zoltán
Kállai Nóra
Klemencsics Andrea
Kocsis Gergő
Mátyás Ferenc
Milánkovich András
Molnár Benedek
Nagy Gergő
Németh Márton
Rokob Balázs
Szabó Tibor Zsombor
Szentgáli-Tóth Boldizsár
Szalbot Balázs
Tóth Mónika
Tóth Péter
Trombitás Mónika
Weidinger Péter

Címlap: Németh Annamária

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNY 3

Apor Luca Cecília: Munkaviszonyból eredő egészségsértésért fennálló felelősség és az azzal összefüggésben igényelt sérelemdíj kapcsolata 3

Darai Péter – Kovács Orsolya: Töredékek az ingóvégrehajtás köréből – a lezárt lakás felnyitásának hatályos szabályai 28

Karácsony Dávid – Lengyel Rita: A római végrendelet Ulpianus elfeledett könyve nyomán 44

Németh-Kiss Szófia: A környezetvédelmi adók szabályozása Magyarországon 55

Remete Szandra: A beszállás visszautasítása és a fuvarozás megtagadása közötti különbségek 73

TANULMÁNY

Apor Luca Cecília:
Munkaviszonyból eredő egészségsértésért fennálló felelősség és az azzal összefüggésben igényelt sérelemdíj kapcsolata

I. Bevezetés

A munkajog a polgári jog általános szerződési rendszerétől eltérő módon működő jogviszonyrendszer, melyből következően olyan elkülönült és sajátos felelősségi alakzatokat követel meg, amelyek képesek figyelembe venni a munkajogviszonyban álló felek eltérő helyzetét.[1] A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) a munkáltató kártérítési felelőssége körében – fenntartva a korábbi munkajogi szabályozás alapját – szigorú, úgynevezett objektív (vétkességtől független) kárfelelősséget deklarál. E rendelkezésből, illetve a polgári jog szabályainak megfelelő alkalmazásából[2] következik a bizonyítási érdek felek közötti megoszlása a munkajogi kártérítési perekben. Ennek megfelelően a munkavállaló köteles bizonyítani a munkaviszonnyal összefüggést, a bekövetkezett kárt, a kettő közötti okozati összefüggést, illetve a kár mértékét. A munkáltató a kártérítési felelősség alól akkor mentesülhet, ha bizonyítja az Mt. 166. § (2) bekezdésében meghatározott valamely kimentési ok fennállását. E körben az Mt. változtatott a korábbi szabályozáson, a működési kör fogalmát felváltotta az ellenőrzési kör fogalmával. A változtatás célja az volt, hogy szűkítse a bírói gyakorlatban kialakult rendkívül széles körű munkáltatói kártérítési felelősséget, mivel a korábbi joggyakorlat alapján olyan esetekben is sor került a munkáltató felelősségének a megállapítására, amelyekben a kár bekövetkezésére a munkáltatónak nem lehetett még közvetett befolyása sem. Ezáltal a munkáltatói tevékenység jellegétől függetlenül lényegében általánossá tette a polgári jog veszélyes üzemi felelősségét a munkáltatói kárfelelősség körében.[3]

A munkaviszonnyal összefüggésben bekövetkezett egészségsértésből eredően a munkavállaló kártérítés mellett sérelemdíjra is igényt tarthat, mint az élethez, testi épséghez, illetve egészséghez fűződő személyiségi jog megsértésének pénzbeli elégtétellel járó szankciójára. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a kártérítési jog struktúráján kívül, a személyiségi jogok szabályozása körében vezette be a sérelemdíj intézményét, felváltva ezzel a nem vagyoni kártérítést, az Mt. pedig a Ptk. sérelemdíjra vonatkozó rendelkezéseinek az alkalmazását a munkajogi jogviszonyokra is kiterjesztette.[4] Ezek tükrében kívánom bemutatni a munkavállaló egészségének megsértéséért fennálló munkáltatói kárfelelősségre, valamint az azzal

[1] Nádas György – Felelősségi alakzatok a munkajogban és kapcsolatuk a polgári joggal. In: Ünnepi tanulmányok Lőrincz György 70. születésnapja tiszteletére. HVG-ORAC, Budapest, 2019, 290. oldal
[2] Mt. 177. §
[3] Mt. Indokolása a 166. §-hoz
[4] Mt. 9.§ (1) bekezdése

összefüggésben igényelhető sérelemdíjra vonatkozó hatályos szabályozást, és a fenti jogszabályok hatálybalépése óta kialakult bírói gyakorlatot.

II. A munkáltató felelőssége a munkavállaló egészségi állapotában bekövetkezett károkért

A tanulmány az Mt. 166. § (1) – (2) bekezdéseit veszi górcső alá. Az (1) bekezdés szabályozza a munkáltatói kárfelelősség jogalapját, mely szerint a munkáltató köteles megtéríteni a munkavállalónak a munkaviszonnyal összefüggésben okozott kárát. Ez alapján tehát a munkáltató kártérítési felelőssége a munkavállalója egészségkárosodása miatt bekövetkezett kárért akkor áll fenn, ha az a munkaviszonnyal összefügg. Míg a (2) bekezdés a mentesülés eseteit szabályozza.

1. A munkaviszony, mint a kártérítési felelősség feltétele

A munkaviszony munkaszerződéssel jön létre.[5] Adott esetben kérdésként merülhet fel e körben az érvénytelen munkaszerződés alapján létrejött munkaviszony megítélése. A következetes bírói gyakorlat szerint az érvényes munkaszerződés megléte nem feltétele a munkajogviszony létrejöttének, így a munkáltató kártérítési felelőssége megállapításának sem.[6] Ennek megfelelően tehát megállapítható a munkáltató kárfelelőssége akkor is, ha a felek között az írásba foglalt munkaszerződés nem jött létre, azonban a körülmények a tényleges munkavégzésre, a szerződés fennállására utalnak (BH2003.264.).[7] A Kúria 1/2018. (VI. 25.) KMK véleményének indokolása is kitér rá. E szerint a „munkaviszonnyal összefüggés" a felek között fennálló, vagy fennállt munkaviszony, és a kárnak e jogviszonnyal való összefüggése a munkaviszonyból folyó valamely tevékenység (magatartás, mulasztás) és a károsodás közötti kapcsolat alapján állapítható meg. A munkaviszonnyal összefüggés megállapítható akkor is, ha a körülmények - akár írásba foglalt munkaszerződés nélkül - a jogviszony fennállására utalnak.

2. A munkaviszonnyal való összefüggés

Elöljáróban szükséges lehet elhatárolni a munkaviszonnyal összefüggés és az okozati összefüggés fogalmát. A munkaviszonnyal összefüggés – ahogy arra fent is utaltam – a munkaviszonyból folyó valamely tevékenység és a károsodás közötti kapcsolat alapján állapítható meg.[8] Az okozati összefüggés pedig azt jelenti, hogy a kár a munkavégzés miatt keletkezett. Így például ha a munkavállaló a munkahelyén vegyszerekkel dolgozik, ez összefügg a munkaviszonyával, ebből azonban még nem következik, hogy a betegségét ezek a vegyszerek okozták.[9] A munkáltató kártérítési felelősségének a megállapításához a munkavállalónak mindkét feltétel fennállását bizonyítania kell.

---

[5] Mt. 42. § (1) bekezdés

[6] Nagykommentár a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényhez – Bankó Zoltán, Berke Gyula, Kiss György, Szőke Gergely László (a továbbiakban: Kommentár) Mt. 166. §-hoz

[7] Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: A munkáltató egészségkárosodásért fennálló kártérítési felelősségének egyes kérdései. Összefoglaló vélemény, 2018. 03. 14. (a továbbiakban: Összefoglaló vélemény) 13. oldal

[8] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény

[9] Összefoglaló vélemény 12. oldal

A munkaviszonnyal összefüggés különösen az alábbi esetekben állhat fenn. A leggyakoribb eset a munkaszerződésben meghatározott feladatok ellátása, a munkáltató utasításának teljesítése, ideértve a munkavégzéshez szükséges előkészületet (például munkaeszközök, szerszámok előkészítése), a munkavégzéstől elválaszthatatlan tevékenységek, mint például értekezleten való részvétel, de a személyes szükségletek munkavégzés közben történő kielégítése is idetartozik.[10] Fennáll a munkaviszonnyal összefüggés a munkahelyen történő helyzetváltoztatás során is, így például, amikor a munkavállaló munkaidőben a munkahelyén gyalogosan haladt az asztalosműhelytől a porta irányába, és a havazás miatti jeges úton elcsúszott, és a hátára esett.[11] Továbbá a munkáltató által nyújtott szolgáltatás esetén, például jogszabály, vagy a munkáltató utasítása alapján kötelezően igénybe vett szállás is megalapozhatja a munkaviszonnyal összefüggést.[12] A Kúria elvi bírósági határozata szerint megállapítható a munkaviszonnyal összefüggés akkor is, ha a munkáltató üzbegisztáni partnere által, a közöttük lévő szerződés teljesítéséhez kapcsolódóan nyújtott vendéglátást, azaz a megrendelőnél a helybeli szokásoknak megfelelően adott vacsorán a munkavállaló ezzel összefüggésben megbetegszik.[13]

A munkaviszonnyal összefüggésben történik a károsodás akkor is, ha az a munkavállalót a munkáltató telephelyén kívül éri, például ha a kéményseprőt kéménytisztítási feladatok végzése közben az ügyfél lakásán éri baleset,[14] ha az áruszállító a megrendelő áruház raktárának bejáratánál az áru kipakolása közben a járda egyenetlensége miatt megbotlik [15], vagy ha a pénzbeszedő munkavégzés közben közúton balesetet szenved.[16] Ezzel összefüggésben megjegyzendő az is, hogy önmagában a munkáltató telephelyén kívül végzett munka vagy szolgáltatás ellátása nem eredményezi a kár ellenőrzési körön kívüli bekövetkeztét sem.[17]

A bírói gyakorlat szerint a munkáltató által szervezett csapatépítőn, sporteseményen, továbbképzésen, vagy tanfolyamon való részvétel a munkaviszonnyal összefüggő tevékenységnek minősül, függetlenül attól, hogy arra munkaidőben vagy a munkaidőn kívül kerül sor. Egy esetben a munkavállaló a munkáltató által szervezett, külföldi csapatépítő tréningen vett részt, amely során síelés közben elesett, és lábtöréses balesetet szenvedett. A bíróság kimondta, hogy a képzés a munkavállalók személyiségének megismerésére, egymás közötti jobb együttműködés kialakítására irányult, ez a cél pedig a munkaviszonnyal összefügg.[18]

Következetes a bírói gyakorlat abban, hogy munkaidőn túl, engedély nélküli munkavégzés esetén nem kerülhet sor a munkáltató felelősségre vonására. Mivel a

[10] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[11] Mfv.I.10.010/2019/4.szám
[12] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[13] EBH2019. M.20
[14] Mfv.I.10.338/2017/7.
[15] BH1977. 462.
[16] BH1977. 302.
[17] EBH2016.M.9.
[18] BH2005. 368

munkaviszonyból folyó tevékenységgel kell összefüggésben állnia, nem felel a munkáltató a balesetből eredő kárért, ha a baleset a munkavállaló engedély nélküli magánmunkája (fusizás) során következett be (BH2002. 331.).

Nem minősül munkaviszonnyal összefüggésben állónak az a károsodás, amely munkába, illetve onnan hazafelé menet nem a munkáltató által üzemben tartott járművön, közlekedési eszközön következik be. Az úti balesetek, vagy megbetegedések tekintetében tehát a munkáltató kártérítési felelősséggel nem tartozik. Az Mt. 51. § (1) és (4) bekezdésein kívül esik az a körülmény, hogy a munkavállaló a lakóhelyétől a munkavégzés helyén való megjelenést milyen módon, milyen közlekedési eszköz igénybevételével szervezi meg.[19] Más a helyzet azonban, ha a munkavállaló a munkáltató által kijelölt közlekedési eszközön szenved balesetet. Ilyenkor ugyanis megállapítható a munkaviszonnyal összefüggés, és a munkáltató kártérítési felelőssége az eset körülményeihez képest fennállhat. Konkrét esetben a munkavállaló a munka befejeztével a munkáltató által biztosított kisteherautóval tartott hazafelé társaival, amikor halálos kimenetelű balesetet szenvedett. A munkavállalót ért baleset megalapozta a munkáltató kárfelelősségét.[20] Megjegyzendő, hogy függetlenül attól, hogy a társadalombiztosítási szervek üzeminek minősítenek-e egy balesetet vagy sem, az nem vonja magával automatikusan a munkáltató kártérítési felelősségének megállapítását, vagy annak hiányát.[21] Így például hiába minősítette az Országos Egészségbiztosítási Pénztár a felperes balesetét üzemi balesetnek, a munkáltató a saját tulajdonában álló, és az általa üzemeltetett személygépkocsival saját hibájából szenvedett balesetet, az abból eredő kárért a munkáltató a munkaviszonnyal való összefüggés hiányában nem felelt.[22]
A munkáltató kártérítési felelőssége megállapításához az Mt. hatályos szabályai szerint a munkahelyi körülmények feltárására, majd orvosszakértői vélemény beszerzésére van szükség a károsodás (betegség) munkaviszonnyal való összefüggése aggálytalan kimondásához.[23]

3. A munkavállaló egészségi állapotában bekövetkezett károsodás és az ebből eredő károk

A munkaviszonnyal összefüggésben keletkezett kár lehet különösen: baleset, foglalkozási megbetegedés, így pl. fertőződés (BH1999.576.), vegyszer belégzése (Mfv.I.10.245/2008/5.), bármely megbetegedés (EBH2003.897.), állat harapása állatorvosnál (BH2007.98.), nehéz tárgy emelése miatt bekövetkezett látásromlás (EBH2003.980.),[24] folyamatos zajártalom miatti halláskárosodás[25]. Baleset a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Mvt.) 87. § 1/A. pontja értelmében az emberi szervezetet ért olyan egyszeri külső hatás, amely a sérült akaratától függetlenül, hirtelen vagy aránylag rövid idő alatt következik be és sérülést, mérgezést vagy más (testi, lelki) egészségkárosodást, illetőleg halált okoz. A foglalkozási

[19] Mfv.I.10.695/2017/10.
[20] Mfv.I.10.518/2017/6.
[21] Mfv.I.10.975/1995/3.
[22] Mfv.I.10.359/2014.
[23] Összefoglaló vélemény 17. oldal
[24] Összefoglaló vélemény 13-14. oldal
[25] Mfv.I.10.893/2016/7.

megbetegedés fogalmát is az Mvt. tartalmazza, a 87. § 1/D. pontja alapján a munkavégzés, a foglalkozás gyakorlása közben bekövetkezett olyan heveny és idült, valamint a foglalkozás gyakorlását követően megjelenő vagy kialakuló idült egészségkárosodás, amely
a) a munkavégzéssel, a foglalkozással kapcsolatos, a munkavégzés, a munkafolyamat során előforduló fizikai, kémiai, biológiai, pszichoszociális és ergonómiai kóroki tényezőkre vezethető vissza, illetve
b) a munkavállalónak az optimálisnál nagyobb vagy kisebb igénybevételének a következménye.

Fontos kiemelni az Mvt. foglalkozási megbetegedésre vonatkozó fenti értelmező rendelkezéséből azt, hogy az egészségkárosodás a foglalkozás gyakorlását követően is megjelenhet, kialakulhat, vagyis a munkaviszony megszűnését követően is jelentkezhetnek az egészségkárosodás tünetei.

Nagy László szerint „a foglalkozási betegség általában azért keletkezik, mert egyes szakmákban, munkakörökben a munkakörülmények (pl. állandó nedvesség), a felhasznált anyagok (pl. ólom), eszközök (pl. hegesztő berendezés) stb. egészségi változásokra, betegség keletkezésére vezethetnek és a technika, illetőleg az orvostudományok jelenlegi fejlettsége mellett ezek a kockázatok még nem küszöbölhetőek ki teljes mértékben. Ilyen szakma vagy munkakör esetén tehát a legkorszerűbb óvintézkedések ellenére is számolni kell azzal, hogy az adott foglalkozási betegség előbb vagy utóbb kisebb vagy nagyobb mértékben felléphet. A foglalkozási betegség tehát — a munkáltató működési körében jelentkező — objektív körülmények következménye.”[26]

A munkavállaló fenti egészségkárosodásai miatt a következő károk megtérítésére tarthat igényt. Egyrészről kérheti a munkaviszonya körében elmaradt jövedelmét, ennek keretében az elmaradt munkabérét, és azon rendszeres juttatás pénzbeli értékét, amelyre a munkavállaló a munkabérén felül jogosult, valamint amelyet a munkavállaló a sérelemből eredő jelentős fogyatékossága ellenére, rendkívüli munkateljesítménnyel hárít el. Másrészről igényt tarthat a munkaviszonyon kívül elmaradt jövedelmének a megtérítésére, így például, ha a baleset következtében csökkent munkaképességű munkavállaló, aki korábban teheneket tartott, e tevékenységével a balesete következtében kénytelen volt felhagyni, akkor az ezen okból elmaradt jövedelmét is köteles a munkáltató megtéríteni. Harmadrészről kérheti dologi kára és költségei megtérítését is (például ha a baleset következtében elszakadt a ruhája). Az egészségkárosodásnál felmerülő egyéb kártételek megfizetését is igényelheti a munkáltatótól, ennek megfelelően például otthoni ápolás költségét, élelemfeljavítási költséget, speciális élelmiszerek fogyasztásával felmerülő költséget, gyógyszerköltségét, a hozzátartozók látogatási költségét, háztartási kisegítő igénybevételével járó költséget, vagy éppen a szükségképpen otthon töltött időre vonatkozó rezsi többletköltséget. Negyedrészről a hozzátartozó kára is e körbe tartozik, tipikusan ilyen lehet például a balesetet szenvedő munkavállaló kórházi látogatása körében felmerült költségek köre, de ide sorolhatjuk azt az esetet is, ha a sérült munkavállaló hozzátartozója a baleset miatt olyan idegi állapotba

[26] Nagy László: A baleset és a foglalkozási megbetegedés miatti munkáltató felelősség néhány elméleti kérdése. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, (43) 1-4., 1993, 342. oldal

kerül, hogy saját munkáját nem tudja ellátni, ezért táppénzes állományba kerül és ebből kifolyólag keresetveszteség éri. Ide tartozik az az eset is, amikor a munkavállaló a károkozással összefüggésben meghal. Ebben az esetben azonban a munkavállaló hozzátartozójának saját jogú igénye keletkezik (például tartást pótló járadék).[27]

A tanulmány témája a munkáltatói kárfelelősség megállapíthatósága. Az elemzés tehát a kárfelelősség jogalapját vizsgálja, azt, hogy mikor lehet, és mikor nem lehet megállapítani a munkáltató felelősségét a munkavállaló egészségkárosodásáért. Erre tekintettel ebben a fejezetben a kár elemeinek bemutatását tűztem ki célul, a kár mértékének vizsgálatára külön nem kerítek sort. Másrészt a kár összegszerűségének bemutatása a kérdéskör terjedelmére tekintettel egy újabb tanulmány mértékének felelhetne meg.

4. Okozati összefüggés

Miután az elsődleges vizsgálat eredménye alapján a „munkaviszonnyal összefüggés" megállapítást nyer, azután szükséges vizsgálni, hogy a kár okozati összefüggésben áll-e a károkozó körülménnyel.[28] Az okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha az általános élettapasztalat szerint az adott körülmény alkalmas volt a kár mint eredmény létrehozására. A legtöbbször azonban – az eset körülményeihez képest – szakértő igénybevétele is szükséges az okozati összefüggés megállapításához.[29] Ahogy már korábban is említésre került, az okozati összefüggés bizonyítottságának a hiánya a munkavállaló terhére esik. Így például a felperest mint munkavállalót terhelte a bizonyítás a gerincbetegsége és a munkavégzése közötti okozati összefüggés fennállta körében. A felperes azzal indokolta a gerincbetegség és a munkavégzés közötti összefüggésre vonatkozó állítását, hogy az alperes mint munkáltató nem megfelelő kialakítású gépjárművet biztosított számára, amellyel rendszeresen napi 5-6 órát közlekedett. Ezzel szemben azonban a felperes utóbb másik gépkocsit kapott a korábbi helyett, amely már saját nyilatkozata szerint is megfelelő volt, továbbá maga adta elő, hogy ettől kezdve derékfájdalmai nem voltak. Ezen időpontot követően a gerincbetegség munkaviszonnyal való nagy valószínűségű összefüggését egyetlen orvosszakértő sem véleményezte. Minderre tekintettel a felperes bizonyítása e körben nem volt sikeres.[30]

Az ok-okozati összefüggésnek nem a kár és a munkáltató magatartása között kell fennállnia, figyelembe véve, hogy a munkáltató kártérítési felelőssége objektív, mely felelősség megállapításának nem feltétele, hogy a kár bekövetkezése a munkáltatónak felróható legyen. A felelősség fennállásához az szükséges, hogy a kár a munkaviszonnyal ok-okozati összefüggésben érje a munkavállalót. Így abban az esetben is fennállt az okozati összefüggés, amikor a munkavállaló a munkahelyén, a jeges úton elcsúszott, habár a munkáltató által kötött üzemeltetési szerződés alapján a hóeltakarítás nem őt,

[27] Trenyisán Máté: A kártérítés elemei a munkáltatói kárfelelősség körében. Diskurzus, 2015. (5. évfolyam) 1. szám, 63-68. oldal
[28] Munkaviszonnyal összefüggés hiányában az okozati összefüggés vizsgálata szükségtelen - 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[29] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[30] Mfv.I.10.044/2018/15

hanem az ingatlan tulajdonosát terhelte, azaz a munkáltató felelősséggel tartozott a munkavállalót ért balesetért annak ellenére, hogy a magatartása nem volt felróható.[31]

Az okozati összefüggést megállapította a bíróság abban az esetben is, amikor a darukezelő munkavállaló folyamatosan hajón dolgozott, és egyik éjszaka eltűnt. Holttestét csak tizenegy nappal később, a folyó külföldi szakaszán találták meg. A halált a szakvélemény szerint vízbefulladás okozta. Bár a munkavállaló balesetének szemtanúja nem volt, a bizonyítékok logikai összefüggése alapján megállapítható volt, hogy a halál oka összefüggött a darukezelő munkaviszonyával. Mivel a munkáltató nem tudta bizonyítani, hogy a néhai munkavállaló engedély nélkül hagyta volna el munkahelyét, és azt sem, hogy a halálát a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény (például öngyilkosság) okozta volna, kártérítési felelősségét a bíróság megállapította (Legfelsőbb Bíróság Mfv.I.10.946/2006/3.).[32]

A munkavállaló halláskárosodása és a munkavégzés során kibocsátott zaj között fennáll az okozati összefüggés, ha annak szakértő általi alátámasztása mellett a munkavállaló munkahelyén kívüli zajártalom nem igazolt. A munkavállaló gépi kovácsoló munkakörben dolgozott a munkáltatónál 8 évig. A munkáltatónál történő munkába lépésekor teljes, ép hallással rendelkezett. Három évvel később 40 decibeles eltérés mutatkozott, további négy évvel később jobb oldalon 30, bal oldalon 20 decibeles volt az eltérés. A következő évben pedig már jobb oldalon 30 decibel, bal oldalon 60 decibeles eltérés volt észlelhető. A munkavállalónak azt kellett bizonyítania a perben, hogy a munkáltató működése és a halláskárosodása között az okozati összefüggés fennállt. A zajszintmérési eredmények alapján a legtöbb munkafolyamat végzése során keletkező zajszint meghaladta a 85 decibelt. A szakvélemény szerint hosszú időtartam zajexpozíciója okozta a munkavállaló halláskárosodásának a krónikussá válását és a romlását, amely a jogviszony létesítését követő három évvel elkezdődött, azonban a munkaviszony megszűnését követő évtől további halláscsökkenés nem volt véleményezhető. Ezért megállapítható volt, hogy amennyiben nincs tartós zajártalom, akkor további állapotrosszabbodás sincs. Így amíg a munkavállaló a bizonyítási kötelezettségének eleget tett, addig a munkáltató nem tudta igazolni azt, hogy a felperes a munkahelyén kívül valamely tartós, hosszan fennálló zajártalomnak lett volna kitéve.[33]

Nem állapítható meg azonban az okozati összefüggés abban az esetben, ha a munkavállaló az állandósult derékfájdalmai miatt nem tud fizikai munkát végezni, ezért elmaradt jövedelemként kára jelentkezik, ellenben e fájdalmai nem a munkahelyen elszenvedett balesete miatt keletkeztek, azok természetes okú megbetegedéseivel hozhatók összefüggésbe. Rakodás közben a munkavállaló gerincrándulás, húzódás sérülést szenvedett el a munkahelyén, amely maradandó egészségkárosodást, illetve munkaképesség-csökkenést nem okozott. A munkavállaló fizikai munka ellátására nem vált alkalmatlanná. A perben bizonyítást nyert, hogy a munkavállaló már hosszabb ideje különböző mozgásszervi panaszokkal járt a háziorvosánál, különböző kezeléseken vett részt, vizsgálatakor a gerincoszlop degeneratív elfajulását megállapították. A balesetet

[31] Mfv.I.10.010/2019/4. szám
[32] Kommentár Mt. 166. §-ához
[33] Mfv.I.10.893/2016/7.

követően elvégzett röntgenvizsgálat alapján az ágyéki I. csigolya felső zárólemezének minimális beroppanását, illetve a csigolya elülső részének 2 mm-rel történő elkeskenyedését állapították meg azzal, hogy ez a sérülés nem új keletű. A szakértő szerint a munkavállalónál meglévő korábbi sorsszerű megbetegedések, illetve sérülések a perbeli balesettel nem voltak összefüggésbe hozhatóak, az kizárólag gerincrándulást, húzódást eredményezett, amely azonban maradandó fogyatékosság nélkül gyógyult. A munkavállaló későbbi panaszai degeneratív megbetegedéseivel voltak összefüggésbe hozhatóak.[34]

Míg a munkaviszonnyal összefüggés körében részleges összefüggés nem lehetséges, addig a károkozó körülmény és a kár közötti okozati összefüggés értékelésekor a részoki összefüggés is fennállhat. A bírói gyakorlat alapján a munkáltató kártérítési felelőssége nemcsak teljes lehet, ugyanis számos esetben előfordul, hogy a kárt részben a munkaviszonnyal összefüggő, részben pedig azon kívül eső körülmények, pl. a munkavállaló természetes kórokú (életkorából fakadó, máshol szerzett) betegségei okozzák. Ilyen esetben a bíróság – a kártérítési felelősség jogalapjáról szóló döntésével – az előbbi és az utóbbi okok egymáshoz viszonyított aránya alapján határozza meg a kárviselés arányát.[35] A Legfelsőbb Bíróság döntése rámutatott arra is, hogy ha a természetes megbetegedés és az üzemi baleset miatti állapotromlás együttesen eredményez károsodást, a munkáltató kártérítési felelőssége a balesettel összefüggésben álló mértékig áll fenn. A szóban forgó esetben a munkavállaló balesetekor már természetes kórokú megbetegedésben szenvedett, gerincbetegsége azonban ekkor még nem okozott panaszokat, keresetvesztesége nem keletkezett. A munkavállaló az üzemi baleset okozta XII-XIII. harántnyúlványok törése miatt hat hónapig keresőképtelen volt, majd a későbbi állapotromlásáig, bő 2 évig eredeti munkakörében dolgozott. Megállapítható volt, hogy a baleset a felperes természetes okú megbetegedésére állapotrosszabbító hatást gyakorolt, a felperes rokkantságán belül az üzemi balesettel összefüggésbe hozható munkaképesség-csökkenés mértéke 20%-os volt.[36] Más ügyben a részoki összefüggés mértékének bizonytalansága esetére kellett állást foglalnia a bíróságnak. A munkavállaló útburkolat festőként dolgozott, amikor kiderült, hogy a festékhígítóra allergiás. Az adott esetben azt kellett vizsgálni, hogy meghatározott munkakörülmények között, huzamosabb ideig történt munkavégzés esetén a megbetegedés, illetve a természetes kórokú megbetegedésre gyakorolt állapotrosszabbító hatás valószínűsítése milyen mértékű, az összefüggés fennállását megalapozó nagyobb fokú valószínűség megállapítható-e. A részoki összefüggés mértékének megállapítása a per összes adatai egybevetésével bírói mérlegeléssel volt lehetséges. A szakvélemény alapján az aszfaltozásnál keletkezett gőzök a felperes állapotát nem idézhették elő, de irritatív hatásuk miatt azt ronthatták. A szakvélemény ezek szerint a munkahelyi körülményeket illetően, a különböző kémiai kóroki tényezők tekintetében (festékek, aszfaltgőz) az okozati összefüggést nem kizáró következtetésre jutott. Az a körülmény, hogy orvosszakértői szinten nem volt pontosan megállapítható az állapotrosszabbító hatás

[34] Mfv.I.10.909/2016/5.
[35] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[36] BH2006. 96

mértéke, az alperesi kárfelelősséget nem zárta ki, hanem a részoki összefüggés mértékét a bizonyítékok mérlegelésével kellett megállapítani.[37]

A fenti esetektől fontos elhatárolni azt a kört, amikor a munkavállaló ugyan – a fenti példánál maradva – természetes kórokú betegségben szenved, azonban még részben sem ez okozza a kárát. Ilyenkor ugyanis a munkáltató munkaviszonyból folyó kártérítési felelőssége elbírálásánál nem lehet hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a munkavállaló ismert fogyatékossága, egészségi állapota, vagy életkora miatt [Ebktv. 8. § g), h), o) pont][38]. A munkaviszonnyal összefüggést értékelve a munkáltató kártérítési felelősségének jogalapját ilyen esetekben a munkavállaló említett adottságaitól függetlenül kell megállapítani. Amennyiben a kár a munkaviszonnyal összefügg, a munkáltató nem hivatkozhat arra, hogy az egészséges munkavállalónál a hasonló sérelem kisebb mérvű károsodásra vezetett volna. Ha például a félszemére vak munkavállaló - aki a munkakörét teljes körűen el tudta látni - a munkaviszonyával összefüggésben történt baleset miatt a másik szemét is elveszti és ennek folytán munkaképtelenné válik, a teljes kára megtérítését igényelheti. Ilyenkor nem lehet arra az álláspontra helyezkedni, hogy a munkáltató felelőssége csak olyan mérvű, amilyennek az orvosszakértői gyakorlat az egészségi állapot megváltozása szempontjából egy szem elvesztését minősíti. Ez a mérték ugyanis nyilvánvalóan csak az ép látású emberre irányadó. Annak van tehát jelentősége, hogy a sajátos adottságai mellett a munkavállaló a munkakörét a sérelem bekövetkezése előtt teljes körűen ellátta; a kára, pl. munkabérének csökkenése a sérelem következménye. Ezért ha a munkavállaló egészségi állapota, fogyatékossága, szervezetének valamely sajátossága vagy adottsága nem okozott jövedelemcsökkenést és a jövedelemcsökkenésben mutatkozó kár a munkaviszonyával összefüggésben következett be, a munkáltató a teljes kárért felel.[39]

5. A munkáltató felelősség alóli mentesülésének feltételei

a) Ellenőrzési körön kívül eső olyan körülmény, amellyel nem kellett számolni, és nem volt elvárható az elkerülése, vagy a kár elhárítása

A munkáltató két esetben mentesülhet a felelősség alól. Az első eset szerint mentesül a munkáltató, ha bizonyítja, hogy a kárt ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel nem kellett számolnia és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.[40] A kimentési okok konjunktívak, amennyiben a munkáltató a három közül akár csak egy feltételt nem tud bizonyítani, kizárt a felelősség alóli mentesülése.[41]

Az ellenőrzési kör fogalmát a jogszabály ugyan nem határozta meg, viszont a Kúria iránymutatást adott e körben, amikor kimondta, hogy az ellenőrzési kör fogalmaként

[37] EBH2008. 1803
[38] Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Ebktv.) 2. §-a alapján az Mt. egyenlő bánásmód követelményét előíró 12. §-át e törvénnyel összhangban kell alkalmazni.
[39] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[40] Mt. 166. § (2) bekezdés a) pont
[41] Kommentár Mt. 166. §-ához

minden olyan objektív tényt és körülményt érteni kell, amelynek alakítására a munkáltatónak lehetősége van. Ennek értékelése során a baleset közvetlen okát és a balesethez vezető egész munkafolyamatot vizsgálni kell: a munkamódszer megválasztását, az ahhoz biztosított munkaeszközt, a munkavállalói létszámot, szakismeretet, mert ezek biztosítása a munkáltató kötelezettsége, így arra befolyása, ráhatása van.[42]

A fentieknek megfelelően a munkáltató ellenőrzési körébe tartozik például – az Mvt. 54. §-ára is tekintettel – a biztonságos munkafeltételek megteremtése. Konkrét esetben a munkáltató a biztonságos munkafeltételeket nem biztosította, amikor a telephelyén lévő közlekedési utak biztonságosságáról nem gondoskodott megfelelően. Az ingatlantulajdonossal megkötött szerződés alapján a hóeltakarítás nem a munkáltató feladata volt, azonban a szerződésben foglaltak megvalósulásának ellenőrzése, a hóeltakarítás és csúszásmentesítés ezáltal is történő biztosítása már igen. E körben a biztonságos munkafeltételek megteremtésére a munkáltatónak ráhatása volt, így a balesetet előidéző körülmény nem esett az Mt. 166. § (2) bekezdése szerinti ellenőrzési körén kívül.[43]

A következetes bírói gyakorlat alapján a nem megfelelő munkavédelmi oktatás is a munkáltató ellenőrzési körébe tartozik. Erre tekintettel állapította meg a bíróság a munkáltató kárfelelősségét akkor is, amikor a baleset úgy következett be, hogy a munkavállalót új típusú munkagéphez irányították kellő kioktatás nélkül.[44] Ellenőrzési körbe tartozik továbbá a munkavégzéshez használt eszköz, a munkavégzés tárgya, annak megfelelősége, valamint az anyaghiba[45] (állványzat, létra, almafa, amelyről a gyümölcsöt szedték stb.).[46]

Adott esetben a munkáltató ellenőrzési körébe tartozott az a körülmény is, amikor a munkavállaló Üzbegisztánban teljesített fuvarfeladatot, ahol a munkáltató megrendelője meghívta vacsorára a munkavállalókat. A felperes a vacsorától rosszul lett, egészségi állapotromlása 45%-os volt. A munkáltatót terhelte az egészséges és biztonságos munkafeltételek és eszközök biztosításán túl az azokkal összefüggő tájékoztatás, oktatás, a kockázati tényezők előzetes felmérése, várható veszélyek azonosítása, illetve a szabályszerű működtetés ellenőrzésének a kötelezettsége is. A munkáltató – annak ellenére, hogy tudott az üzbegisztáni szokásról, mely szerint a megrendelők a sofőröket jószándékuk jeléül megvendégelik – nem tett semmilyen intézkedést. Nem hívta fel a munkavállalók figyelmét a közegészségügyi, higiénés körülmények különbözőségéből adódó várható veszélyekre, azokról nem adott tájékoztatást. Nem alkotott szabályzatot vagy utasítást a megvendégelésekkel összefüggésben, továbbá nem végzett kockázatértékelést az egészségkárosodás lehetőségével kapcsolatban. A munkavállaló a megrendelő által biztosított vacsorán a munkáltató érdekében, a munkaviszonyával kapcsolatos kötelezettségek teljesítésével összefüggésben vett részt, tehát a munkavállalói

[42] EBH2018. M.20.
[43] Mfv.I.10.010/2019/4. szám
[44] Összefoglaló vélemény 25. oldal
[45] EBH2016.M.10.
[46] Összefoglaló vélemény 24. oldal

részvétel a munkáltató üzleti érdekébe és a gazdasági működésének kockázatába tartozott.[47]

A közúton, közforgalmú közlekedési eszközön, e közlekedéssel összefüggő átlagos körülmények általában nem tartoznak a munkáltató ellenőrzési körébe. A munkáltató ugyanis nem befolyásolhatja a közúti közlekedés résztvevőinek magatartását. Ezért ha a munkavállaló a munkáját jellemzően a telephelyen/székhelyen kívül végzi, és eközben a közúton kárt szenved, például harmadik személy elüti a gyalogátkelőhelyen, a kártérítés iránti követelését a munkáltatóval szemben nem érvényesítheti. Ugyanakkor, ha például a balesetet utasként, a munkáltatója által biztosított gépkocsiban kizárólag a munkatársa vétkes magatartása folytán szenvedi el, a munkáltató nem hivatkozhat arra, hogy a károkozó körülmény (a gépkocsivezető hibája) az ellenőrzési körén kívül esik. A munkáltatónak ugyanis van befolyása arra, hogy a jármű vezetője miként végezze a munkáját (pl. vezetésre alkalmas állapotban vezesse a járművet).[48]

Összegezve: a munkáltató ellenőrzési körébe tartozik – az Mvt. 54-60. §-aira is figyelemmel – a feladatainak ellátása, az ezzel összefüggő személyi magatartás, a munka megszervezése; a munkavégzéshez szükséges anyag, felszerelés, berendezés, energia tulajdonsága, állapota, mozgatása, működése, általában a termelés kockázata. Általában – az adott eset körülményeihez képest – a munkáltató ellenőrzési körébe tartozik a telephelyen (székhelyen, stb.) kívül végzett munka kijelölt, körülhatárolt helyszíne, ideértve annak adottságait; a munkavégzés tárgyául szolgáló dolog, növény, állat, talaj, valamint a munkáltató által üzemben tartott, vagy ténylegesen használt járművel, annak a munkáltató által megbízott vezetője magatartásával, mulasztásával összefüggő körülmény.[49]

Amennyiben a károkozó körülmény a munkáltató ellenőrzési körén kívül következett be, úgy a munkáltatónak a mentesülés második feltételét kell bizonyítania, miszerint a károkozó körülménnyel nem kellett számolnia. A jogirodalom ezt a kitételt előreláthatóságnak nevezi. E körben a bíróság azt vizsgálja, hogy a munkáltató milyen gondosságot tanúsított, a jogainak gyakorlása és a kötelezettségeinek teljesítése során észszerűen számolhatott-e a károkozó körülmény valószínű bekövetkezésével. Értékelni kell, hogy a közvélekedés szerint, köznapi értelemben, észszerűen, az érintett munkáltató minden rendelkezésre álló eszköz használatával el tudta-e kerülni az ok keletkezését, az kiküszöbölhető volt-e, tőle az adott helyzetben mi volt elvárható. E körben elvi éllel mondta ki a Kúria, hogy annak vizsgálata során, hogy a károkozó körülménnyel a munkáltatónak számolnia kellett-e, nem hagyható figyelmen kívül az adott munkavégzés azon sajátossága, hogy az nem a munkáltató tulajdonában lévő munkaeszközön történt. Mindazonáltal a munkavállalónak a munkáját a munkáltató által biztosított körülmények között kellett végeznie, vagyis a konkrét esetben a megrendelőtől a munkáltató által átvett munkaterületen. Ez az átvétel ebben az esetben a munkaterületen történő tényleges megjelenés hiányában, pusztán az egyedi munkamegrendelés visszaigazolásával történt. Tehát adott helyzetben a munkáltató nem tett eleget az észszerű tájékozódás

[47] EBH2019. M.20.
[48] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[49] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény

követelményének a munkaterület adminisztratív átvételével, de nem felel meg e követelménynek azon intézkedése sem, hogy a perbeli balesetet okozó oszlopok állapotának felméréseként a munkavállalóit külső szemrevételezéssel, kopogtatással bízta meg. Az ekként biztosított munkakörülmények közötti munkavégzéssel összefüggő baleseti veszélyhelyzettel azonban a munkáltatónak számolnia kellett.[50] Figyelembe kell továbbá venni, hogy a károkozás időpontjában az előreláthatóság fennállhatott-e annak ismeretében, hogy a jogviszonyt keletkeztető munkaszerződés megkötésekor a felek miről szereztek tudomást, és a jogviszony fennállása alatt miről tájékoztatták egymást (Mt. 6. §).[51] Fontos kiemelni, hogy az előreláthatósági kitétel referencia-időpontja – szemben a polgári jogban megjelenő előreláthatósággal – nem a szerződéskötés időpontjában, hanem a károkozás időpontjában vizsgálandó.[52] A különbség oka a munkajogviszony keretjellegéből adódik, a munkáltató a tartós jogviszony létesítésekor a legtöbb majdani károkozó körülményt még nem is láthatja előre,[53] hiszen a munkaszerződés megkötése és a káresemény között akár 10-20 év is eltelhet.

A harmadik együttes feltétel szerint a munkáltatónak azt kell bizonyítania, hogy nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. A károkozó körülmény nem minősül elháríthatónak, ha a munkáltató átlagos erőfeszítéssel, a technika átlagos eredményeinek felhasználásával nem befolyásolhatta annak keletkezését, vagy kiküszöbölését.[54] E kitételt is vizsgálták a bíróságok abban az ügyben, amelyben a munkavállaló mint hálózatszerelő a távközlési hálózat részét képező faoszlopra felmászva végezte a munkáját, amikor az oszlop eltört. A bal oldalon nyílt, a jobb oldalon zárt, rendkívül „romos”, mindkét oldali sarokcsont törést szenvedett el. A bíróság rögzítette, hogy a telephelyen kívüli munkahelyen alvállalkozóként munkát végző munkáltatónak nincs lehetősége az ottani munkakörülmények befolyásolására. Megállapította, hogy a felperes alatt eltört fenyőoszlop nem az alperes, hanem más cég tulajdona, ezért az alperesnek nemcsak kötelezettsége, de joga sem volt a köztük létrejött keretszerződés területi hatálya alá tartozó faoszlopok általánosságban történő karbantartására vagy javítására, így a fenyőoszlop állapotára mint károkozó körülményre ráhatása vagy befolyása nem volt. A faoszlopok természetükből fakadó folyamatos állapotváltozására tekintettel azonban elkorhadásukkal számolni kellett. A bíróság megállapította, hogy az alperes arra eredménnyel nem hivatkozhatott, hogy a balesetet okozó körülménnyel nem kellett számolnia, mert az oszlopok károsodása, esetleges nem megfelelő karbantartása balesetet eredményezhet. Kizárólag az alperes rendelkezett olyan jogosítványokkal, hogy a károsodás elkerülése érdekében az oszlopok állapotáról megnyugtató információkat szerezzen, az Mvt. 54. § (7) bekezdés szerint ugyanis a munkáltató köteles meggyőződni arról, hogy a munkakörülmények megfelelnek-e a követelményeknek. Ennek akkor tett volna eleget, ha információt szerez az oszlop koráról, karbantartásának időpontjáról, ezek hiányában megteszi a szükséges intézkedéseket az oszlop állapotának feltárása érdekében.

---

[50] Mfv.I.10.720/2015/4.
[51] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[52] Sipka Péter: Az új Munka Törvénykönyve felelősségi rendszere figyelemmel az új Polgári Törvénykönyvre. Magyar Jog, 2013/12, 735-740. oldal)
[53] Ajtay-Horváth Viola: A munkajogi kárfelelősség egyes kérdései az új Polgári Törvénykönyv tükrében. Jogi tanulmányok, 2014, 17. évfolyam, 1. szám, 431. oldal
[54] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény

Az, hogy a munkáltató az elvárható gondossággal, körültekintéssel járt-e el, esetenként vizsgálandó. Ebből a szempontból annak van jelentősége, hogy az adott helyzetben lévő munkáltatótól milyen észszerű intézkedések meghozatala volt elvárható. A perbeli oszlop a balesetkor 17 éves volt, adattáblával nem rendelkezett. Nem volt továbbá olyan személy az alperesnél, aki általánosságban az oszlopok állapotát vizsgálta volna. Az ügyvezető sem tudott arról, hogy az általános karbantartási és állagmegóvási tevékenységet ki végzi a megrendelő részére. Mindezek alapján megállapítható volt, hogy az alperes olyan munkavégzési helyen történő feladatellátásra utasította a felperest és munkatársát, amelynek állapotáról semmiféle közvetlen információval nem rendelkezett, így az Mvt. 51. § (1), (4) bekezdései szerinti biztonságos munkavégzés feltételeit nem biztosította a részükre. A faoszlopok természetükből fakadó folyamatos állapotváltozására tekintettel elkorhadásukkal számolni kell. Elvárható volt az alperestől, hogy a munkavégzés megkezdése előtt bizonyosságot jelentő információkkal rendelkezzen, adott esetben a munkaterületet megtekintse, ott a biztonságos munkavégzés feltételeiről megbizonyosodjon, függetlenül annak költségeitől. A biztonságos munkavégzés feltételeinek biztosítása szerződés nélkül is kötelezettsége a munkáltatónak. Adott esetben a szerződő partner esetleges mulasztása a munkavállalóval szembeni kártérítési felelőssége alól nem mentesítheti a munkáltatót. Megállapította a bíróság, hogy amennyiben a munkáltatónak megvolt a lehetősége a károsodás bekövetkezésének elhárítására, de ennek érdekében érdemben semmilyen intézkedést nem tett, a kártérítési felelősség alól nem mentesülhetett. Önmagában az a körülmény, hogy a két munkavállaló a munkakezdés előtt az oszlopokat szemrevételezéssel, kopogtatással ellenőrizte és hibát nem észlelt, nem alkalmas annak megállapítására, hogy az alperes a kár elhárítása érdekében minden tőle elvárhatót megtett. A felperesnek és kollégájának feladata nem az oszlop mélyreható vizsgálata volt, hanem a kábelek cseréje. A Kúria állásfoglalása szerint a munkáltatótól legalább elvárható lett volna, hogy felderítse az oszlopok korát, mert ebből is következtetés lett volna levonható állagukra, vagy az, hogy az oszlopok tulajdonosától, egyben a megrendelőtől beszerezze az oszlopok állagmegóvása, azok felmérése tárgyában tett intézkedési jegyzéket. Az alperes csak állította, de a reá háruló bizonyítási teher ellenére nem bizonyította, hogy az oszlop megbontásán kívül nem volt olyan vizsgálati mód, amellyel annak korhadtságára, balesetveszélyességére következtetni lehetett volna.[55]

b) A károsult kizárólagos és elháríthatatlan magatartása

A másik kimentési ok szerint mentesül a felelősség alól a munkáltató, ha bizonyítja, hogy a kárt kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta.[56] A munkavállaló kizárólagos és elháríthatatlan magatartása vétkességére tekintet nélkül megállapítható. Következetes a bírói gyakorlat abban, hogy a kárfelelősség alóli munkáltatói mentesülés alapjául a károsult munkavállaló olyan magatartása szolgálhat, amely a károsodásnak kizárólagos és egyben elháríthatatlan oka volt. Ennek megállapításánál nem hagyhatók figyelmen kívül a munkahely káros hatásai, az adott munkavégzésének sajátos körülményei. Ha a balesetet a munkavállaló figyelmetlensége, vigyázatlansága, ügyetlensége, a technológiai előírások megszegése okozta, ez még nem jelenti feltétlenül

[55] Mfv.I.10.720/2015/4.
[56] Mt. 166. § (2) bekezdés b) pont

azt, hogy a károsodásnak ezek voltak a kizárólagos okai. Ugyanígy, ha a munkáltató tud róla, hogy a munkavállaló a technológiai előírásokat nem tartja meg, de az ellenőrzés során a megfelelő intézkedéseket elmulasztja, vagy eltűri, hogy a munkavállaló a munkát az előírások megszegésével végezze, sőt esetlegesen ezt el is várja, vagy erre őt utasítja, nem lehet szó arról, hogy a kárt kizárólag a munkavállaló elháríthatatlan magatartása okozta.[57] Ennek megfelelően mondta ki a Kúra azt is, hogy nem mentesülhet a kárfelelősség alól a munkáltató az Mt. 166. § (2) bekezdés b) pontja alapján, ha a balesetnek nemcsak az volt az oka, hogy a munkavállaló nem megfelelő megoldást választott, hanem ahhoz hozzájárult a munkáltatónál kialakult és eltűrt következetlen gyakorlat és nem egyértelmű utasítás. Az ügyben a munkavállaló kéményseprési feladatokat végzett az ügyfél lakásán, a tőle kapott létrán. A munkavállaló a létrát megfelelőnek találta, azonban az kicsúszott alóla, és a munkavállaló 3 métert zuhant. A munkáltató állítása szerint megfelelő létra hiánya esetén a munkavédelmi oktatáson adott utasítás alapján a munkavégzést a helyszínen meg kellett volna a munkavállalónak tagadnia. A perben kirendelt szakértő szerint önmagában a munkamegtagadásra adott utasítással a munkavédelmi követelményeknek a munkáltató nem tett eleget, ehhez érdemi munkaszervezési intézkedések megtételére lett volna szükség. A felperessel azonos munkakört betöltő tanúk vallomása alapján ugyanis arra a következtetésre lehetett jutni, hogy nem volt következetes a nem megfelelő létra esetére kiadott utasítás a munka megtagadására. Mindez alapján megállapítható volt, hogy a munkáltató által adott megoldás nem szolgálta a biztonságos munkavégzés feltételeit. Az utasítás szerint továbbá nem volt egyértelmű, hogy mikor kell megtagadni a munkát, különösen a harmadik személy által biztosított helyszín, vagy eszköz állapota miatt.[58]

Amennyiben a bizonyítási eljárás eredménye alapján a munkavállaló károkozó magatartása és a munkáltató terhére értékelhető körülmény is megállapítható, vagyis kizárólagos és elháríthatatlan munkavállalói magatartás nem bizonyított, kármegosztásnak lehet helye.[59]
Az elháríthatóság feltétele körében kiemelendő, hogy nem minősülhet a munkavállaló magatartása elháríthatatlannak, ha a munkáltató nem tett eleget az egészséges és biztonságos munkavégzés biztosítására vonatkozó jogszabályi előírásoknak.[60]

A Kúria elvi éllel mutatott rá arra, hogy ha a baleset oka nem állapítható meg, akkor az sem, hogy a balesetet kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. Így amikor a munkavállaló a munkavégzéshez szükséges iratokat vitte át a munkáltató üzemi területén keresztül, és elcsúszott, nem lehetett egyértelműen megállapítani, hogy mi volt az elcsúszás oka (a munkavállaló figyelmetlensége, vagy a rossz világítás), ezért azt sem lehetett megállapítani, hogy a balesetet kizárólag a sérült elháríthatatlan magatartása okozta.[61] E körben leszögezte azonban azt is a Kúria, hogy annak ellenére, hogy a baleset körülményei nem állapíthatók meg, a munkáltató nem zárható el annak bizonyításától, hogy azt a munkavállaló kizárólagos, elháríthatatlan magatartása okozta.

---

[57] MK 29. szám, Mfv.I.10.338/2017/7.
[58] Mfv.I.10.338/2017/7.
[59] 1/2018. (VI.25.) KMK vélemény
[60] EBH2019. M.13.
[61] EBH1999. 55.

A konkrét ügyben a munkavállaló halálos kimenetelű balesetet szenvedett el a színház színpadán történő munkavégzés közben, amikor az egyik lámpa buráját igyekezett visszaszerelni. A baleset pontos körülményei a per adatai alapján nem voltak megállapíthatóak. Annak szemtanúja nem volt, a rendőrségi helyszínelés során az elhunyt mozgásának árnyképét rögzítő videofelvétel alapján rekonstruálták a baleset mechanizmusát. Az első- és másodfokú bíróságoknak az ebből levont következtetése a baleseti körülmények rekonstruálása nélkül és különleges szakértelmük hiányában nem volt megalapozott. A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság a szükséges bizonyítottság hiányában állapította meg, hogy a sérült úgy mászott fel a létrára, hogy az nem volt szabályosan kinyitva, és nem gondoskodott a létra biztosításáról, így tévesen utasította el a felperes keresetét. A másodfokú bíróság pedig úgy értékelte a bizonyítatlanságot az alperes terhére, hogy az alperes által megtett és az elsőfokú ítélet szerint elutasított szakértői bizonyításra vonatkozó indítványt figyelmen kívül hagyta annak ellenére, hogy ítéletében a baleset körülményeinek rekonstruálásához rendelkezésre álló adatokat, technikai eszközöket nem találta megfelelőnek ahhoz, hogy a baleset előzményeit és konkrét folyamatát, kiváltó okait aggálytalanul megállapíthassa.[62]

III. A munkaviszonyból eredő egészségsértéssel összefüggésben igényelt sérelemdíj

1. Bevezetés

A sérelemdíj elődének tekintett nem vagyoni kártérítést Lábady Tamás rendkívül összetettnek, majdhogynem kaotikusnak, az egyes jogi megoldásokat pedig nemcsak dogmatikailag, de többnyire terminológiailag is tisztázatlannak tartotta. Ezeket a problémákat a jogalkalmazás, a bírói gyakorlat évtizedek alatt sem tudta feloldani. Az ellentmondásosság oka szerinte az volt, hogy a jogi szabályozás kártérítésként kezelte azt, holott a kár a magánjogban fogalmilag vagyoni, amely pénzben kifejezhető, tipikusan összegszerűen is meghatározható vagyoni hátrány. Ezért a külvilág számára is érzékelhető, személyiségi jogsértés miatti hátrány feltárása és értékelése során a bíróságok egyre csak a személyiségi jogsérelem és a magánjogi kárfogalom lényeges különbségének problémájába ütköztek. A nem vagyoni sérelmek ugyanis vagyoni mércével megmérhetetlenek, vagyonilag nem is kifejezhetőek, vagyis összegszerűen nem határozhatók meg, következésképpen kiegyenlíthetetlenek. Fontos kiemelni, hogy az immateriális sérelem megközelítőleges ellensúlyozása pénzben történik ugyan, de ez nem kártérítés. A bíróságok a vagyoni kárfogalom megfelelőjét próbálták analóg módon beazonosítani a személyiségi viszonyokban, és ezt a személyiségi jogok megsértésével összefüggő hátrány keletkezésében találták meg. Több iránymutató döntés született a körben, hogy a személyiségi jogok megsértése miatt a nem vagyoni kárigényt érvényesítő károsultnak a jogsértés által keletkezett hátrány elszenvedését bizonyítania kell. A bírói gyakorlat az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) 355. § (4) bekezdésének „a nem vagyoni hátrány csökkentéséhez, vagy kiküszöböléséhez szükséges” fordulatára hivatkozással követelte a sértettől a hátrány bizonyítását. Csakhogy rövidesen több problémát is szült ez a fajta gyakorlat. A hátrány bizonyítása az esetek többségében vagy lehetetlen volt, vagy a sértett számára további megrázkódtatással járt, továbbá a

[62] Mfv.I.10.713/2017/6.

bíróságok bizonyos esetekben elkezdték a hátrány bekövetkezését „köztudomású tény”-nek tekinteni. Mindennek okán volt fontos a sérelemdíj kiemelése a kártérítési jog struktúrájából.[63]

Ahogyan a tanulmány bevezető részében is említésre került, a Ptk. a személyiségi jogok új szankciójaként határozta meg a sérelemdíjat, mellyel egyúttal megszüntette a nem vagyoni kártérítés jogintézményét. A Ptk. törvényi indokolása a sérelemdíj rendeltetéseként a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő, közvetett kompenzálását és magánjogi büntetését határozta meg. Ennek okán a sérelemdíj a Ptk. struktúrájában nem a kártérítési jogban, hanem a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazandó szankciók között került elhelyezésre. A változtatás célja pedig az volt, hogy - az elméleti és dogmatikai tisztánlátás előmozdítása mellett - hatékonyabb védelmet biztosítson a személyiségi jogaiban sértett számára, mivel a sérelemdíj megállapításához a bíróságnak nem kell a sértett oldalán bekövetkezett hátrányt kutatnia, illetve a sértettnek azt bizonyítania.[64]

A Ptk. hatálybalépése, így a sérelemdíj jogintézményének bevezetése óta eltelt hat évben egységes joggyakorlat kialakulásáról még nem beszélhetünk, figyelembe véve, hogy a sérelemdíjat szabályozó rendelkezések értelmezésében több eltérő álláspont jelent meg mind a szakirodalomban, mind a bírói jogalkalmazás során. Ezért elsősorban a Kúria azon munkajogi határozatait kísérlem meg bemutatni, amelyben az egészséghez való jog megsértése miatt került megítélésre sérelemdíj. Ezt megelőzően szükséges azonban röviden ismertetni a személyiség védelmének polgári jogi szabályozását, illetve a sérelemdíj megítélésével kapcsolatosan kialakult álláspontokat.

2. A munkavállaló életének, testi épségének és egészségének mint személyiségi jogának védelme az Mt.-ben a polgári jogi szabályok megfelelő alkalmazásával

a) Az egészséghez való jog az Alaptörvényben, és védelme a Ptk.-ban

Az egészséghez való jog az állam által biztosított alkotmányos jog a testi integritás és a mentális egészség megőrzésére. Az Alaptörvény XX. cikkének (1) bekezdése rögzíti a mindenkit megillető testi és lelki egészséghez való jogot. Az Alaptörvény XVII. cikkének (3) bekezdése pedig kimondja, hogy minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez. A XX. cikk (2) bekezdésében szereplő „munkavédelem” a munkabiztonságot és a munkaegészségügyet jelenti. A munkaegészségügy pedig a munkahigiénét és a foglalkozás-egészségügyet foglalja magában. A magyar Alaptörvény összhangban áll az Európai Unió Alapjogi Chartájával, amiben a 31. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy minden munkavállalónak joga van az egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez. Tehát a szupranacionális jogi megfogalmazás is a munkavédelem két fő területét – a munkaegészségügyet és a munkabiztonságot – emeli alapjogi szintre.[65]

---

[63] Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. Állam- és jogtudomány, 2016, LVII. évfolyam, 1. szám, 41. oldal
[64] Ptk. Indokolása a 2:52. §-hoz
[65] Julesz Máté: Az egészséghez való jog. Jura, 2018, (24. évfolyam) 2. szám, 139., 144. oldal

Az elmúlt időszakban mind a jogirodalomban, mind pedig a bírói gyakorlatban megfigyelhető volt a polgári jogi és az alkotmányos jogvédelem határainak összemosódása. Ez elsősorban abban nyilvánult meg, hogy az Alaptörvény alapvető jogokról szóló fejezetében meghatározott legtöbb jogosítványhoz hozzárendelik a polgári jogi személyiségvédelmet is.[66] A Ptk. azonban az alkotmányos alapjogok és a polgári jog kapcsolata körül kialakult elméleti vita kapcsán azt az álláspontot követi, hogy a polgári jogi személyiségvédelem köre nem azonos az alapjogok katalógusával. Kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok a személyiségi jogok részeivé is váltak (így pl. az élethez, testi épséghez, egészséghez fűződő jogok is), de eltérőek lehetnek az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök. Ennek megfelelően a Ptk. el kívánja kerülni, hogy az alkotmányos szabadságok, nemzetközi egyezményekbe foglalt emberi jogok közül azokat is a magánjogi kódex tartalmazza, amelyeknek érvényesülését az államnak közjogi eszközzel kell biztosítania, és amelyeknek megvalósítására a polgári jogi eszközök egyáltalán nem vagy csak kevésbé alkalmasak.[67] A Ptk. a Második Könyv III. Részében tartalmazza a személyiségi jogokkal kapcsolatos szabályokat. E körben a 2:42. §-ban generális jelleggel mondja ki a személyiségi jogok védelmének kötelezettségét, amely azon az elven alapul, hogy a személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A Ptk. a 2:43. §-ban rögzíti példálózó jelleggel a nevesített személyiségi jogokat, így az élethez, a testi épséghez és az egészséghez fűződő jogot is. A testi épséghez és az egészséghez fűződő személyiségi jog az ember számára biztosítja fizikai integritásának és szervezete működésének harmadik személyek általi háborítatlanságát. E jog - mint egyben alkotmányos alapjog - csak a jogrend egészének együttműködése révén garantálható. A polgári jogi személyiségi jogok csak egyik összetevőjét jelentik e garanciarendszernek. Minden olyan jogellenes magatartás megalapozza a polgári jogi igényérvényesítést, amely az ember életét, egészségi állapotát vagy testi épségét sérti. Ez elkövethető cselekvéssel és mulasztással egyaránt. Cselekvéssel való elkövetés pl. valamilyen testi sértés okozása, és ennek következményeként beálló egészségromlás. Mulasztással történő elkövetés állapítható meg pl. ha a sérelmet hivatásbeli jogviszonyból eredő kötelezettség elmulasztásával okozták.[68]

b) A személyiségi jogok megsértésének szankciói

A személyiségi jogok védelmének eszközei között megkülönböztetjük a személyiségi jogok megsértésének objektív és szubjektív jogkövetkezményeit. A felróhatóságtól független szankciók igénybevételére van lehetőség, ha van személyiségi jogsértés, továbbá ha a sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés áll fenn. E szankciók alkalmazhatósága szempontjából nincs jelentősége tehát annak, hogy a jogsértő személy felróhatóan járt-e el[69] vagy, hogy egyéb módon ki tudja-e menteni magát. Így a Ptk. 2:51. § (1) bekezdése alapján, akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest

[66] Dr. Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó-helyreigazítás. HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001, 34. o.
[67] Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez - Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter. Complex, Budapest, 2013.
[68] Vékás Lajos i.m. 2:43. §
[69] Ptk. 1:4. § (1) bekezdése

követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását, a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot, a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását, továbbá azt követelheti, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint. E jogkövetkezmények alkalmazására zömmel a becsülethez és a jóhírnévhez való jog, a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog, illetve a személyes adatok védelméhez való jog megsértése esetén kerül sor. Az egészséghez való jog védelme körében ritkán fordul elő, és több jogkövetkezmény esetén (pl. jogsértést megelőző állapot helyreállítása) nehezen is elképzelhető, hogy a személyiségi jogában sértett fél valamely objektív szankció alkalmazását kéri a jogsértést elkövető féllel szemben. A személyiségi jogok megsértésének szubjektív szankciói a kártérítés és a sérelemdíj. A sértett kártérítést követelhet a jogsértőtől a személyiségi jogainak megsértésével neki jogellenesen okozott károkért.[70] E rendelkezés kizárólag a személyiségi sérelem vagyoni jellegű kárkövetkezményeire vonatkozik. A kártérítési felelősség megállapításához – a személyiségi jogok megsértésének objektív szankcióihoz és a sérelemdíjhoz képest – többlettényállási elem bizonyítása, a személyiségi jogsértés által okozott vagyoni kár felmerülése is szükséges.[71]

A Ptk. 2:52. §-a rendelkezik a sérelemdíj szabályairól, mely értelmében akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. A sérelemdíjnak a kártérítési jogtól történt elszakítása nem jelenti azt, hogy fontos részletkérdésekben ne lehetne a kártérítés szabályait alkalmazni.[72] Ebből következően a jogsértés ténye mellett vizsgálni kell azt is, hogy a személyiségi jog sérelmét a felperes az alperes magatartásával okozati összefüggésben szenvedte-e el, továbbá, hogy a jogsértő a kártérítési felelősség szabályai és gyakorlata szerint ki tudja-e magát menteni.[73]

c) Eltérő álláspontok a hátrány bizonyítása kapcsán

A Ptk. 2:52. §-ának nyelvtani értelmezése szerint a törvény alanyi jogot teremtett a sérelemdíjra a sértett javára pusztán a jogsértés ténye alapján. A bíróságok kétféle álláspontot alakítottak ki a rendelkezés értelmezése körében. Az egyik szerint a Ptk. nem ad mérlegelési lehetőséget abban a kérdésben, hogy a személyiségi jog megsértésének jogkövetkezményeként a bíróság ítél-e meg sérelemdíjat, csak a sérelemdíj összegének

[70] Ptk. 2:53. §
[71] Vékás Lajos i.m. 2:53. §
[72] Vékás Lajos i.m. 2:52. §
[73] Kúria Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye a Ptk. 2:52. §-hoz, http://www.lb.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=344&body_value= (2018. október 7.). (a továbbiakban: Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye)

meghatározása lehet bírói mérlegelés tárgya. Eszerint a bíróságnak bármilyen bagatell jogsértés esetén is meg kell ítélnie a sértett javára bármilyen bagatell összegű sérelemdíjat, sőt azt is, ha a sértett csak jelképes összegű (például 1 forint) sérelemdíjat követel. A másik álláspont szerint a személyiségi jogsértés megállapítása, valamint az objektív szankciók megítélése mellett is a bíróság elutasíthatja a sérelemdíj iránti keresetet, ha álláspontja szerint a sérelmet szenvedett felet nem érte olyan immateriális sérelem, amely sérelemdíj megítélésére adhatna alapot. A Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek értelmezése körében ugyanakkor a bíróságok segítségére lehet – a nyelvtani értelmezésnél az Alaptörvény 28. cikke szerint magasabb rendű – teleologikus, azaz a cél szerinti értelmezés. A Ptk. 2:52. § (1) bekezdésének cél szerinti értelmezése alapján ugyanis a szankció akkor kerülhet alkalmazásra, ha az képes betölteni funkcióját, azaz a közvetett kompenzációt és a magánjogi büntetést. Így nem marasztal olyan alacsony, bagatell összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas sem a sérelem közvetett kompenzálására, sem a magánjogi büntetés jogsértéstől visszatartó preventív hatásának a kifejtésére.[74] Az Új Ptk. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó Tanácsadó Testület is foglalkozott a problémával. Véleményében kifejtette, hogy a törvény céljának az a jogalkalmazás felel meg, amely nem marasztal olyan alacsony összegű sérelemdíj megfizetésére, amely nem alkalmas sem a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére. Ezt azáltal támasztotta alá, hogy különbséget tett a Ptk. 2:52. §-ában használt két fogalom, a nem vagyoni sérelem és a nem vagyoni hátrány között. E szerint a nem vagyoni sérelem az, amely a feltétele a sérelemdíj megítélésének, hiszen – és ezzel a jogintézmény kompenzációs jellegét hangsúlyozta a pönális elemekkel szemben[75] – e sérelmek megközelítő jóvátételére hivatott a sérelemdíj, egy másfajta – vagyoni – előny biztosításával. Ennek megfelelően nem vagyoni sérelem hiányában nem teszi lehetővé sérelemdíj követelését. A „jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges" fordulata mentesíti a felperest a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól, azonban az alperes bizonyíthatja, hogy a felperest nem érte olyan súlyú vagyoni sérelem, amely a sérelemdíj megítélését szükségszerűvé tenné. A Tanácsadó Testület azt is kimondta, hogy e következtetésre a bíróság akkor is eljuthat, ha arról hivatalból tudomása van, vagy az köztudomású ténynek tekintendő.

d) A sérelemdíj mértéke

A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.[76] A sérelemdíj tehát egyszeri reparációt jelent. A nem vagyoni károkkal kapcsolatos bírói gyakorlat körében előfordult a járadék formájában is megállapított nem vagyoni kártérítés, de nem ez volt a jellemző. A Ptk. kizárólag egy összegben meghatározott sérelemdíj megítélését teszi lehetővé, és ezzel járadék megállapítását kifejezetten kizárja. Abból indul ki ugyanis, hogy testi épség vagy egészség megsértése esetén a sértett állapotának rosszabbodása a

[74] Lábady Tamás i.m. 42-43. oldal
[75] Fézer Tamás: Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. 2019, http://real.mtak.hu/99033/ (Letöltve 2020. 04.10.) 3. oldal
[76] Ptk. 2:52. § (3) bekezdése

vagyoni kártérítés részeként megállapított járadék felemelését vonhatja maga után, de a sérelemdíjnak ilyen szerepet nem lehet szánni. A sérelemdíj ugyanis nem vagyoni (lelki stb.) hátrányok ellensúlyozására szolgál, és ezért a vagyoni hátrányokhoz kapcsolódó járadék sérelemdíj esetén nem alkalmazható.[77] A törvény alapján a bíróságnak a sérelemdíj mértékét az eset összes körülménye alapján kell megállapítania. Ennek keretében a Ptk. meghatározza az irányadó szempontokat, azonban a „különösen" szó használatával lehetőséget biztosít más szempontok figyelembevételére is. A felsorolt szempontok körében a következőket kell értékelni. A jogsértés súlya megítéléséhez Fuglinszky Ádám szerint azt kell vizsgálni, hogy a „jogsértő mennyire távolodott el a társadalom által elvárt, elfogadott, de legalább is tolerált magatartásformától".[78] E körben szorul értékelésre az is, hogy a személyiségi jogában sértett fél mely személyiségi joga milyen sérelmet szenvedett.[79] A jogsértés ismétlődő jellegét, mint értékelendő szempontot a szakirodalom[80] kritikusan fogadta. A büntetőjog minősítő körülményként használt kategóriája ugyanis a jogintézmény félreértelmezésére ad lehetőséget. A felróhatóság mértéke azonban fontos szempont lehet, mivel például a pszichés károk kialakulásában egészen biztosan nagyobb szerepet játszik az, ha a jogsértő szándékosan okoz lelki vagy akár testi fájdalmat, mintha arra véletlenül került volna sor.[81] A jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása értékelésének oka az, hogy a sértett a környezetében a jogsértés miatt bekövetkezett negatív változásokat saját bőrén is érzékeli. E körbe tartozik a sértett jogsértést megelőző foglalkozása, életvitele, majd ezeknek a megváltozása a jogsértés hatására.[82] A Ptk.-ban meghatározott értékelő szempontokon túl, Molnár Ambrus kiemeli, hogy a sérelemdíj összegének megállapításánál el kell kerülni azt, hogy a sérelemdíjjal a sértett indokolatlanul magas és túlzott nyereséghez jusson, ezért a társadalom általános értékviszonyait mindig szem előtt kell tartani.[83] A bírósági gyakorlatban legalacsonyabb mértékűnek tekinthető sérelemdíj összege 50 000 forint.[84] Ezt azzal indokolták a bíróságok, hogy adott esetben ez az összeg elegendő lehet a konkrét jogsértés megismétlésének megakadályozására, illetve a felperest ért hátrány kompenzálására, figyelemmel arra, ha a felperest ténylegesen súlyos hátrány nem éri.[85]

e) Sérelemdíj a munkajogban

A Ptk. személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályait, azaz a Ptk. fent ismertetett 2:42-54. §-ait az Mt.[86] alkalmazni rendeli a munkajogviszonyokban is abban az esetben, ha az Mt. azoktól eltérő rendelkezést nem tartalmaz, illetve azzal, hogy a Ptk. 2:52. § (2)

---

[77] Vékás Lajos i.m.
[78] Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 840. oldal
[79] Molnár Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. Kúriai Döntések, 2013, 7. szám, 747. o.
[80] Vékás Lajos i.m. 2:52.§, Fézer Tamás in.: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I. kötet. Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014, 345. oldal
[81] U.o.
[82] U.o.
[83] Molnár Ambrus i.m. 747. oldal
[84] PJD2018. 8.
[85] Pfv.IV.20.903/2016/7.
[86] Mt. 9. § (3) bekezdése

és (3) bekezdése, valamint 2:53. §-a alkalmazásakor az Mt. kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók. Így például a Ptk.[87] értelmében nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult. Ezzel kapcsolatban azonban az Mt.[88] eltérő rendelkezést fogalmaz meg, ezért a munkajogviszonyokban ezt a rendelkezést nem kell alkalmazni. E szerint az érintett munkavállaló hozzájárulását (érvényességi) korláthoz köti, így a munkavállaló személyiségi jogáról általános jelleggel előre nem mondhat le, azaz a személyiségi jogok korlátozása csak konkrét jog tekintetében lehetséges, és arra is - az Mt. 9. § (2) bekezdése alapján - a szükségesség és arányosság kritériumaira figyelemmel kerülhet sor. A személyiségi jogok megsértésének szankciói körében rendkívül lényeges az Mt. hivatkozott rendelkezésének azon fordulata, amely értelmében a Ptk. 2:52. § (2) és (3) bekezdése, valamint a Ptk. 2:53. §-a alkalmazásakor az Mt. kárfelelősségre vonatkozó szabályai irányadók. Ez azt jelenti a munkáltató felelőssége körében, hogy a munkavállaló személyiségi joga megsértése esetén az Mt. 166. § (1) bekezdése alapján követelhet kártérítést[89]. Ennek megfelelően kell a munkáltatónak megtérítenie a munkavállaló kárát. A felelősség alóli mentesülés is az Mt. szabályai szerint alakul. E szerint akkor mentesülhet a munkáltató a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt az ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel nem kellett számolnia és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje, vagy a kárt elhárítsa; vagy a kárt kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. A mentesülést illetően hangsúlyozni kell, hogy a személyiségi jogok természetéből adódóan, továbbá a munkáltató és a munkavállaló kapcsolatának jellegéből következően, megsértésük esetén aligha lehet helye a felelősség alóli mentesülésnek.[90] A sérelemdíj esetében is a munkáltatói kárfelelősség Mt.-beli szabályait kell alkalmazni a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire és a kimentés módjára a Ptk. 2:52. § (2) bekezdése értelmében. Ez azt jelenti, hogy a sérelemdíj jogintézményét a munkajogi kárfelelősség nézőpontjából kell értelmezni, és a munkajogi elvek mentén kell az egyes jogvitákban állást foglalni a felelősség mentén. [91] Sipka Péter szerint a sérelemdíj prevenciós jellegű funkciója összhangban áll a munkajogi kártérítés általános megelőzésre törekvő szemléletével, a magánjogi büntető jellege pedig elősegíti a munkajog azon célkitűzését, miszerint a munkajog a felek eltolódott jogállását igyekszik „visszabillenteni" az általános védelmi szerep érvényesítése mentén.[92] Tallián Blankának a Kúria joggyakorlatából[93] levezetett álláspontja szerint „a munkavállaló vagyoni jellegű viszonyait sértő, általában vagyoni jellegű jogokat korlátozó magatartás, továbbá csupán alaki jellegű formális mulasztások, vagy bármely sérelem nem jelölhető meg sérelemdíjat megalapozó jogsértésnek."[94] Az objektív szankciók

[87] Ptk. 2:43. § (3) bekezdése
[88] Mt. 9. § (3) bekezdése
[89] Ld. dolgozat II. része
[90] Kommentár Mt. 9. §-ához
[91] Sipka Péter - Zaccaria Márton Leó: A sérelemdíj megjelenése és alkalmazása a Kúria munkaügyi joggyakorlatában = Quid juris?: ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára. Budapest: Kúria: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar: Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete, 2018, 426. oldal
[92] Sipka Péter i.m. 2018, 425. oldal
[93] Például ha a munkáltató nem a munkavállaló kérésének megfelelően határozza meg a felmentés miatt járó mentesítés időszakát.
[94] Tallián Blanka: Sérelemdíj iránti igény érvényesítése a munkaviszonnyal összefüggésben. Ünnepi tanulmányok Lőrincz György 70. születésnapja tiszteletére. HVG-ORAC, Budapest, 2019, 387. oldal

munkajogviszonyokban történő alkalmazása a Ptk. 2:51. § közvetlen alkalmazását jelenti az Mt. alapján.

3. Az egészséghez való jog megsértése miatt igényelt sérelemdíj a Kúria munkajogi gyakorlatában

A Ptk. értelmében a sérelemdíj fizetésre kötelezés feltételeire – azon túl, hogy a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének a bizonyítása nem szükséges– a munkajogi kártérítés szabályait kell alkalmazni, melyre tekintettel ebben a fejezetben nem ismertetem ismételten[95] sem a kárfelelősség jogszabályi rendelkezéseit, sem azok tartalmát. A sérelemdíj kérdéskörét érintő néhány, az elmúlt évben született kúriai ítélet – a már fentebb ismertetett szabályok tükrében történő – bemutatására kerítek sort. A kártérítés összegszerűségének kifejtésére ugyan nem vállalkoztam a tanulmány kereteire hivatkozással, e fejezetben azonban kitérek a sérelemdíj összegszerűsége körében a bíróságok által értékelt szempontokra is, lévén a sérelemdíj jogintézményének egyik kardinális vitapontja az ezzel kapcsolatos bírói mérlegelés.

A munkavállaló mint a munkáltató alkalmazásában álló gépkezelő, fóliatekercselő géppel dolgozott, amikor a fólia elvágása végén észlelte, hogy annak elejét nem vágta el megfelelően, ezért jobb kézzel visszanyúlt, hogy elvágja azt. A visszanyúló mozdulat közben a tekercselő gép a bal kezét betekerte. A felperes a munkabaleset következtében a bal alkar nyílt törését szenvedte el, melyet azonnal megműtöttek, és lemezes-csavaros rögzítéssel látták el, majd a kezét gipszbe helyezték. A sérüléssel kapcsolatban egy további, csontpótló plasztikai műtétre volt szükség, majd később gyógytornára is járnia kellett. A sérülés utáni állapotában érdemi változás, javulás nem várható. Az üzemi baleseti sérülése miatt egészségi állapotában 10%-os össz-szervezeti egészségkárosodást véleményeztek. A baleset miatt a bal felső végtag egyoldalú, erőteljes megterhelésével, teljes fogó-szorító erővel nem járó munkavégzésére alkalmas. Munkavégző képessége – az otthoni munkákra is kiterjedően –, sportolási és szórakozási lehetőségei beszűkültek. A felperes keresetében kérte, hogy kötelezze a bíróság az alperest 2.500.000 forint sérelemdíj megfizetésére. Az elsőfokú bíróság a felek közrehatását, a balesettel összefüggésben végrehajtott két műtétet, a gyógyulási időt, a gyógytornát, valamint a felperes végleges állapotát értékelve 500.000 forint sérelemdíjat ítélt meg a felperesnek. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatva a sérelemdíj mértékét 1.500.000 forintra felemelte figyelemmel a felperes által elszenvedett balesetre, annak következményeire, a fiatal korban véglegesen kialakult munkaképesség-csökkenésre. A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Megállapította, hogy a baleset az alperes ellenőrzési körén belül történt, ugyanis a felperes balesete munkaidőben, munkavégzés közben, az alperes telephelyén következett be, továbbá az alperes biztosította a fóliagyártó gépet, meghatározta hozzá a munkavállalói létszámot. Nem tudta bizonyítani az alperes, hogy a kárt kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. A bíróság e körben értékelte, hogy a balesetet megelőző pár hónappal ugyanezen a gépen hasonló baleset történt, mely balesetet követően a munkáltató egy vészleállító rudazattal rendelkező lábpedált szereltetett be. E körben azonban felhívta a figyelmet arra, hogy a másik fóliagyártó gép teljesen automatikusan végezte a szóban forgó vágási folyamatot.

[95] Ld. dolgozat II. része

Csupán a felperes balesetét követően alakították ki ezen a gépen is az automatikus vágást. Minderre tekintettel megállapíthatónak találta a bíróság, hogy a kézsérüléssel járó baleset veszélye fennállt, azzal az alperesnek – tekintve a korábbi balesetet is – számolnia kellett. A kézi vágás és feltekercselés olyan veszélyforrás volt, amelynek elhárítása a technika átlagos eredményei – így ahogyan a másik tekercselőgép is automatikus vágással és tekercseléssel működött – és a munkáltatótól a rendelkezésre álló idő alatti átlagos erőfeszítés alapulvételével elvárható volt.[96]

Egy másik ügyben a felperes egyéb kárainak megtérítése mellett 600.000 forint sérelemdíjban marasztalta az alperest az elsőfokú bíróság. A felperes gépjárművezetőként állt az alperes alkalmazásában. Ausztriában a félpótkocsi ajtajának kinyitásakor a jobb oldali hátsó raklapon a rakomány leborult, az áru a felperes lábára, testére zuhant, részben beborítva őt. A baleset következtében jobb sípcsont közeli végének darabos törését, baloldali háromszoros belboka törést és ennek következtében kialakult hámsérülést szenvedett. Mentőhelikopterrel Linzbe szállították, ahol a lábát megoperálták és ott, majd Magyarországon fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátásban részesült. 21%-os össz-szervezeti egészségkárosodás volt megállapítható nála. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az alperes az Mt. 166. § (2) bekezdésével kapcsolatban a mentesülés feltételeit a perben nem bizonyította. A rakományrögzítéssel kapcsolatos körülményekre a munkáltatónak elvi ráhatása mindenképpen lehetett, erre a szakértő rámutatott a rakományrögzítés oktatásával kapcsolatos munkáltatói kötelezettségekkel összefüggésben. Az sem volt megállapítható, hogy a kárt kizárólag a felperes elháríthatatlan magatartása okozta volna, mivel a szakértő szerint a rakományrögzítő rúd nem megfelelő elhelyezését a feladó mulasztotta el, amely a perbeli munkaviszony és az azzal kapcsolatos munkajogi felelősségi viszonyok keretei között a munkajogi objektív felelősség folytán az alperes terhére esett. A felperes munkavállaló vétkes közrehatását is bizonyítottnak találta az ellenőrzési kötelezettségének elmulasztására tekintettel. A bíróság a sérelemdíj mértéke körében értékelte, hogy a balesettel összefüggésben 21%-os az össz-szervezeti egészségkárosodása, amely a felperes életminősége romlását, mozgáskorlátozottságát eredményezte, a keresőképtelenséget követően azonban gépjárművezetőként már teljes munkaidős munkaviszonyt létesített. Kétszer műtötték, mert lényegében szövődménnyel gyógyult, a műtétek közepes mértékű kellemetlenséggel, fájdalmakkal járhattak. A másodfokú bíróság a sérelemdíj címén járó marasztalás összegét 600.000 forintról 2.000.000 forintra felemelte. A felperes a mindennapi teendők és önmaga ellátása körében is elsődlegesen az élettársa, illetve további hozzátartozók, valamint barátok segítségére, ellátására szorul. Ezért a nem vagyoni hátrány kompenzálására 2.000.000 forint sérelemdíjat talált alkalmasnak. A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta.[97]

A fenti két üggyel kapcsolatban kiemelendő, hogy amennyiben a balesettel összefüggésben megállapítást nyer a munkavállaló vétkes közrehatása, azt a sérelemdíj mértékének meghatározása körében kell értékelnie a bíróságoknak, nem pedig a kármegosztás szabályait alkalmazva.

[96] Mfv.I.10.290/2019/3.
[97] Mfv.I.10.058/2019/7.

Más ügyben a munkavállaló a fröccsöntött műanyag termékek minőségi ellenőrzése, és azok sorjázása során a jobb kéz V. ujjának sérülését szenvedte el akként, hogy azt az általa használt késsel megsértette. Ennek következtében az ujjhajlító ín műtéti rekonstrukciója volt szükséges. A balesettel összefüggésben 5%-os egészségkárosodást állapítottak meg ízületi zsugorodás miatt. A felperes a keresetét a testi épséghez és az egészséghez fűződő személyiségi joga megsértése miatt 700.000 forint sérelemdíj iránt terjesztette elő az alperessel szemben. Az elsőfokú bíróság ítéletében kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 700.000 forint sérelemdíjat. Az elsőfokú bíróság a sérelemdíj összegének meghatározása körében értékelte, hogy a felperes a baleset után hosszú ideig keresőképtelen állományba kényszerült, sorozatos kezelésen, újabb műtéten kellett keresztül esnie, továbbá a baleseti sérülés esztétikai hátrányt okoz számára, és a mindennapok során a kéz használatában a sérülés akadályozza. Az orvosszakértő szakvéleménye alapján úgy foglalt állást, hogy a felperes a munkavégzése során a kés nyelét nem kellő erővel rögzítette, és ez eredményezhetett az él irányába olyan elmozdulást, amely az ujj sérülését okozhatta. Leszögezte azonban azt is, hogy a sorják nagysága, vastagsága, elhelyezkedése mind-mind különböző szorítóerőt igényel a munkavállalótól, így a kés nyelének megszorítása nem független ezektől. Erre tekintettel megállapította, hogy a balesethez nem kizárólag a felperes magatartása, hanem egyéb, a megmunkálandó anyag tulajdonságai is vezettek, így a munkáltató nem mentesülhetett a felelősség alól. Ezzel szemben az ügyben eljárt másodfokú bíróság és a Kúria azt állapította meg, hogy a felperes figyelmetlen, rossz mozdulata az alperes részéről elháríthatatlan volt, ezért a keresetet elutasította, így a sérelemdíj összegének megalapozottságáról nem határozott.[98]

Említésre szorul az az esetkör, amikor a munkavállaló állítása szerint a munkáltató intézkedése, leginkább is a munkaviszony jogellenes megszüntetése okoz pszichés károkat számára, és emiatt él a munkavállaló sérelemdíj iránti igénnyel. Példaként említve a bíróságok 100.000 Ft sérelemdíjat ítéltek meg a munkavállalónak a munkaviszony munkáltató általi jogellenes megszüntetésének negatív lelki és egészségügyi hatásait mérlegelve. Rögzítették, hogy a munkavállalónál objektíve igazolható egészségromlás következett be, amellyel ekkora összegű vagyoni kompenzáció állhatott arányban.[99] Az ítéletnek azért van különösen nagy jelentősége, mert szélesíti a sérelemdíj alkalmazhatóságának a körét, és a munkáltató jogellenes intézkedéseivel összefüggésben keletkezett élethelyzetet összességében beemeli az ítélkezés körébe.[100]

IV. Összegzés

A munkáltató kártérítési felelőssége – hasonlóan a polgári joghoz – lépcsőzetes bizonyítás eredményeként állapítható meg. Így elsődlegesen a munkavállalónak kell bizonyítania azt, hogy kára keletkezett, az a munkaviszonyával összefüggött, továbbá a kár és a károkozó körülmény között okozati összefüggés állt fenn. Amennyiben a munkavállaló bizonyítása sikeres volt e körben, a munkáltatónak kell bizonyítania

[98] Mfv.I.10.045/2019/7.
[99] Mfv.I.10.595/2016/4.
[100] Sipka Péter i.m. 2018, 432. oldal

valamely kimentési okot. Amennyiben az Mt. 166. § (2) bekezdés a) pontja alapján kíván mentesülni, ekkor is lépcsőzetes bizonyítást szükséges lefolytatni azáltal, hogy elsőként a károkozó körülmény ellenőrzési körön kívüliségét, majd az előreláthatatlanságát, végezetül azt kell bizonyítania, hogy nem volt elvárható, hogy azt elkerülje, illetve a kárt elhárítsa. Csak valamennyi feltétel bizonyítása esetén mentesülhet a felelősség alól. A sérelemdíj megítélése is e szabályok mentén történik azzal, hogy a hátrány bizonyítására a munkavállaló jogszabály értelmében nem köteles. Ennek megfelelően a munkavállalónak kell elsőként bizonyítania, hogy az egészséghez való jogát a munkáltató megsértette, majd azt, hogy ez okozati összefüggésben állt az egészségkárosodásával. Az okozati összefüggés megállapítása a sérelemdíj körében ugyancsak, ahogy a kárfelelősségre vonatkozó szabályok között is említésre került, és ahogyan a bemutatott ítéletekből is jól látható, általában szakkérdés. Ezt követően a munkajogi kártérítés szabályai szerint van lehetősége a munkáltatónak a mentesülését bizonyítania.

A sérelemdíj összegszerűségével kapcsolatosan az ismertetett ítéletek alapján az a következtetés vonható le, hogy az egészség megsértése miatt igényelt sérelemdíj mértékének meghatározásakor a bíróságok a legnagyobb hangsúlyt a jogsértés súlyára, ezen belül az egészségkárosodás mértékére és véglegességére, valamint a jogsértés károsultra gyakorolt hatásaira fektetik. Ez utóbbi körben fokozottan veszik figyelembe azt, hogy a munkavállaló életmódját mennyiben változtatta meg az egészségkárosodás, mennyire szorul esetleg mások segítségére a mindennapi életvitele során.

Darai Péter – Kovács Orsolya:*

Töredékek az ingóvégrehajtás köréből – a lezárt lakás felnyitásának hatályos szabályai

I. Bevezetés

Az adóvégrehajtás során egy helyszíni foglalási cselekményben érintettként részt venni az adózó számára sosem jelent kellemes élményt, és nincs ez másként akkor sem, amennyiben az eljáró végrehajtók az ingófoglalás során maradéktalanul betartják az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket. Annak, hogy a kényszereljárásban alkalmazott végrehajtói intézkedéseknek miért pont a helyszíni végrehajtás a végrehajtási kifogással leggyakrabban támadott formája, a magyarázata valószínűleg abban lelhető fel, hogy a hatóság részéről az állampolgár lakóhelyén bármely okból lefolytatott helyszíni eljárás lényegében az egyénnek a magánszférájába történő állami beavatkozását jelenti; a magánszférát pedig az Alaptörvény VI. cikkének (1) bekezdése – mint az emberi méltósághoz való jog részét – maga is a magánélet és otthon sérthetetlensége keretében védendő alapértékek között deklarál. Az Alkotmánybíróság már a korábbiakban is foglalkozott a kérdéskörrel, amikor kifejtette azt, hogy „…A magánlakás sérthetetlenségéhez való alapjog – mint a negatív jellegű alapjogok általában – nem valamely szolgáltatás igénybevételére, nem is meghatározott aktivitás kifejtésére jogosít, hanem a védett tárgykörben a kívülállók bizonyos zavaró, beavatkozó, sértő megnyilvánulásaitól való mentességre és a mentesség állami védelmére jogosít. A magánlakás sérthetetlenségéhez való alapjog tartalmának hasonló felfogását fejezi ki. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Egyezmény 8. cikke is, amely kinyilvánítja: ’Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges’.”[1] Ezzel konform a jogállamiság követelménye, melynek alapján „…a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket.”[2]

---

* Darai Péter, kamarai jogtanácsos; Kovács Orsolya, bírósági titkár.

[1] 1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 551, 552. A magánszféra sérthetetlenségére az Alkotmánybíróság korábbi döntésében is hivatkozott, miszerint „…az emberi méltósághoz való jog korántsem csupán a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem egyebek között a magánszféra védelméhez fűződő jogot is. Ennél fogva az is ellentétes az emberi méltósághoz való alapvető joggal, ha valakivel szemben kellő alap nélkül alkalmaznak hatósági kényszert, s ezáltal az állam indok nélkül avatkozik be a magánszféra körébe tartozó viszonyokba.” [46/1991. (IX.10.) AB határozat, ABH 1991, 211, 212-213].

[2] 56/1991. (XI.08.) AB határozat, ABH 1991, 392, 393.

Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy *az adóvégrehajtás* – jellegénél fogva – az adótartozás önkéntes megfizetésének elmaradása szükségszerű következményeként induló *kényszerítő eljárás,* melynek megindítása az adóhatóság oldaláról tekintve nem csak és kizárólag jogosultságként, hanem – a központi költségvetés érdekeinek biztosítása okán – egyszersmind kötelezettségként is jelentkezik. Ennek a megállapításnak pedig abból az okból van jelentősége, hogy az adott eljárás eredményessége nem függhet attól, hogy az adós a végrehajtókkal szemben együttműködő magatartást tanúsít-e, avagy sem; ahogyan attól sem, hogy az eljárás bármely szakaszában a személyes jelenlétével hozzájárul-e az adott ügy észszerű határidőn belül történő befejezéséhez. Mindezekre tekintettel *a végrehajtók kezébe hatékony fegyvert kell adni annak érdekében, hogy az adóvégrehajtás gyors és sikeres legyen*. A normakörnyezet ezért garantálja az eljárás lefolytatását arra az esetre is, amennyiben az adós nem tartózkodik a foglalás helyszínén, így érdemben a végrehajtási cselekménynek sem lesz közvetlen részese.

Dolgozatunkban az adós lezárt lakásának felnyitását – lényegében *a „zár jogszerű feltörését" – helyezzük a vizsgálatunk középpontjába,* azt elméleti és gyakorlati síkon egyaránt megvilágítva. Mindenekelőtt az adóvégrehajtásban megjelenő eljárási alapelveket elemezzük dióhéjban, majd ezt követően a helyszíni végrehajtás szabályaival foglalkozunk, kitérve utóbbinak egyes alapjogi dimenziójára is. Fentiek után ismertetjük a lezárt lakás felnyitásának hatályos szabályait; a téma gyakorlati aspektusból történő megközelítéséhez egy bírósági ítéletből nyerünk mankót, ezzel látván igazolva azon princípiumot, mely szerint az adós távollétében foganatosított végrehajtási cselekmény – a vonatkozó eljárási szabályok betartásával – a hatékony végrehajtás lefolytatása érdekében meglehetősen erős eszköznek bizonyul az adóvégrehajtás jogi fegyvertárában.

II. Egy gondolat az eljárási alapelvekről

Az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról szóló 2017. évi CLIII. törvény (a továbbiakban: Avt.) 2. §-a értelmében e törvény eltérő rendelkezése hiányában az adóhatóság által foganatosított végrehajtási eljárásban az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Air.) és az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art.) szabályait kell alkalmazni. Ezen túlmenően az Avt., valamint az Air. és az Art. eltérő rendelkezése hiányában az adóhatóság által foganatosított végrehajtási eljárásban – e törvénnyel összhangban – a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a Vht. 9. § alkalmazásának nincs helye [Avt. 3. §-a]. Az adóvégrehajtás szabályrendszerét tehát jelenleg négy jogszabály együttes háttere biztosítja.

Az adósi jogvédelem szabályai az Avt. keretei között elsősorban az eljárás alapelveiben érhetőek tetten. Jóllehet a törvény 5. §-a alapján a végrehajtási cselekmények sorrendjét, időpontját az adóhatóság e törvény keretei között maga határozza meg, ez az Avt. 6. §-ával együttesen érvényesül. Utóbbi értelmében a végrehajtási cselekmények közül azokat kell foganatosítani, amelyekkel a leghatékonyabban érhető el a végrehajtás célja, ugyanakkor az adósra nézve – az arányosság elvének figyelembevételével – a legkisebb

mértékű korlátozással jár. A törvény tehát jelentőséget tulajdonít az arányosság és fokozatosság elvének; vagyis csak a *valóban szükséges mértékű hatósági kényszer* kerüljön alkalmazásra, az *lehetőség szerint a „kis" hátránytól haladjon a „súlyos" cselekmény irányába.*[3] A gyakorlati szempontok viszont legalább ennyire szükségeltetik az eljárás gyors lefolytatását. Ezen igény a vagyonfeltárás eredményes volta esetén ütközik ki (vagyis amikor alappal feltételezhető, hogy az adós vagyona – legalábbis részben – a behajtani kívánt tartozás fedezetéül szolgálhat); ezért a párhuzamos végrehajtási cselekményeket az eredmény-centrikusság, illetőleg a hátralék összege is igazolhatja. Az adóvégrehajtás során elsősorban a gyorsaságnak – a minél hamarabbi térülésnek – kell érvényesülnie.[4]

A szükségesség és arányosság fentiekben ismertetett alapelvén túlmenően az Air. 2. §-a szerint az adóhatóság a szakszerűség, a hatékonyság és a költségtakarékosság érdekében úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy – a tényállás tisztázására vonatkozó követelmények sérelme nélkül – az eljárás a lehető leggyorsabban lezárható legyen, és az adózónak, az eljárás egyéb résztvevőjének és az adóhatóságnak a legkevesebb költséget okozza [a szakszerű és hatékony eljárás elve]. Az eljárás egyik garanciális tartalmi eleme a kényszercselekmények időbeli keretek közé szorítása[5]; egyrészt a költségvetési érdekek is ezt igénylik, másrészt elkerülendő, hogy az adós bizonytalan ideig álljon a végrehajtás fenyegetettsége és az állami kényszer hatálya alatt.

III. A helyszíni végrehajtás általános szabályai

Az adóvégrehajtásban kötelező sorrendiség az egyes intézkedések (pénzforgalmi végrehajtás, ingó- és ingatlan végrehajtás) alkalmazási folyamatában főszabály szerint nincsen, *ingófoglalás foganatosítására* a végrehajtási eljárás megindításával egyidejűleg vagy azt követően *bármikor sor kerülhet* [Avt. 43. § (1) bekezdése]. A foglalás hatálya akkor áll be, amikor a végrehajtó az adós ingóságait a foglalási jegyzőkönyvben összeírja, és ily módon lefoglalja [Vht. 84. § (1) bekezdése]. Amíg ez nem történik meg, az adós a fedezet körében korlátlan tulajdonosi jogokat gyakorol.[6] Garanciális jelentőségű

[3] 539/D/2005. AB határozat, ABH 2008, 2261. Ezt igazolja a bírósági joggyakorlat is. Ha a tartozás nem olyan nagyságrendű, amely eleve kizárja, hogy egyéb vagyonból is behajtható, akkor az ingatlan árverésre bocsátása nem indokolható; különösen, ha a végrehajtó az adóst nem találja otthon és csak fizetési felhívást hagy a helyszínen, de újabb foglalást nem kísérel meg, illetőleg az egyéb teljesítési lehetőségeket sem veszi számba [Legfelsőbb Bíróság (Kúria) Pfv.I.20.212/1999.].

[4] Ezzel összefüggésben *jelentőséggel bír a fedezeti elv,* miszerint a végrehajtási cselekmények foganatosítása során figyelemmel kell lenni az ingó- és ingatlan-végrehajtás menetét meghatározó szabályok hatásaira és a végrehajtási költségekre is. Ezeket szem előtt tartva kell a végrehajtónak egy olyan minimum-térülési értékkel kalkulálnia, mely valamennyi számításba vehető tényező és körülmény alapján – hangsúlyozzuk, előreláthatóan – lehetővé teszi a tartozás maradéktalan megtérülését. A hatékony, eredményes eljáráshoz olyan cselekményt kell rendelni, mely az adós vagyoni viszonyait „csak" a végrehajtáshoz szükséges mértékben érinti; ezen korlát mellett az adóhatóság szabadon állapíthatja meg a végrehajtási cselekményt, vagy dönthet több intézkedés együttes alkalmazásáról is, ha a megelőző cselekményektől nem várható teljes térülés.

[5] Ennek csak az elévülés szab objektív határt. Az Avt. 19. § (1) bekezdése értelmében a tartozás és a meghatározott cselekmény végrehajtásához való jog az esedékesség naptári évének az utolsó napjától számított 4 év elteltével évül el. Ha az adóhatóság végrehajtási cselekményt foganatosított, az elévülés 6 hónappal meghosszabbodik.

[6] Legfelsőbb Bíróság (Kúria) Pfv.I.21.372/2005.

az eljárás időbeli korlátokhoz kötése; az Avt. 39. § (1) bekezdése szerint helyszíni eljárás keretében végrehajtási cselekmények munkanapon, reggel 6 óra és este 10 óra között foganatosíthatók[7], ezen rendelkezés az előzőekben említett arányosság és fokozatosság Avt. szerinti elvével, továbbá az Air. 2. §-a szerinti szakszerű és hatékony eljárás elvével is összhangban áll.

A végrehajtás helyszíni lefolytatásának elősegítését szolgálja a Vht. 43. § (1) bekezdése, mely szerint a végrehajtás során a végrehajtó megtekintheti és átvizsgálhatja az adós a) lakását és egyéb helyiségét, b) bármely vagyontárgyát, c) gazdasági tevékenységével kapcsolatos iratait.[8] Az Avt. 40. § (1) bekezdése azt is rögzíti, hogy a végrehajtás során az adóhatóság megtekintheti és átvizsgálhatja a Vht. 43. §-ban felsoroltakon túl a) az adós székhelyeként szolgáló ingatlant és egyéb helyiséget, b) az adós be nem jelentett telephelyét, ha adat merül fel arra vonatkozóan, hogy ott az adós vagyontárgya fellelhető, c) az EKAER szerint az adós részére érkező szállítmány lerakodási helyét.

A Vht. 85. §-a alapján *a foglalást lehetőleg az adósnak,* illetőleg képviselőjének, távollétükben pedig az adóssal együtt lakó nagykorú családtagnak *a jelenlétében kell elvégezni.* A Vht. ellenben nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a cselekményt az adós távollétében folytassák le – lényegében erre fókuszál dolgozatunk legszűkebb keresztmetszete –, ezen esetben a Vht. 88. § (3) bekezdése rendelkezik a jegyzőkönyv postai úton adós felé történő megküldéséről (kézbesítéséről).[9]

Lefoglalni az adós birtokában, őrizetében levő vagy más olyan ingóságot lehet, amelyről valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában van [Vht. 86. § (1) bekezdése]. Hivatkozottak más megközelítésben azt jelentik, hogy az adós birtokában, őrizetében lévő ingóságok tekintetében az a vélelem, hogy azok az adós tulajdonát képezik. E vélelmet meg lehet dönteni – illetve a törvény értelmében megdől – a Vht. 86. § (2) bekezdése szerinti esetben, amennyiben az adós birtokában lévő ingóságon lévő jelből vagy más körülményből a végrehajtó kétségtelenül megállapítja, hogy az nem képezi az adós tulajdonát. Ez a lehetőség korlátozott, arra a helyszínen nyílik mód. Az ingófoglalás körében – mint arra a Vht. Kommentár is rámutat – azt kell vizsgálni, melyek azok a helyszínen fellelhető dolgok, amelyekről a körülmények miatt *alappal valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában vannak.* A valószínűséghez *nem kell teljes bizonyítottság,*

---

[7] Az Avt. 39. § (2) bekezdése értelmében a végrehajtó a végrehajtást foganatosító adóhatóság vezetőjének írásbeli engedélye alapján – az (1) bekezdésben rögzített időbeli korlátozásra tekintet nélkül – bármikor foganatosíthat végrehajtási cselekményt. Speciális rendelkezés, hogyha az egyéni vállalkozó, illetve a nem természetes személy adós üzemi, illetve üzleti tevékenysége rendeltetése folytán részben vagy egészben kívül esik az (1) bekezdés szerinti időtartamon, akkor az adóhatóság a végrehajtási cselekményeket az adós üzemi, illetve üzleti tevékenységének folytatása alatt – külön engedély nélkül – elvégezheti [Avt. 39. § (3) bekezdése]. Ezen túlmenően a végrehajtó a szállítás alatt álló ingóságot erre irányuló külön engedély nélkül is bármikor lefoglalhatja [Avt. 39. § (4) bekezdése].

[8] A Vht. 43. § (2) bekezdése szerint a végrehajtás során személymotozásnak nincs helye.

[9] Meghatározott esetekben a foglalás kifejezetten adósi jelenlét hiányában történik, mely „különleges" eljáráshoz vezet. Ha az adós a) lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen, b) külföldön lakik, hosszabb ideje ott tartózkodik, c) a székhelyén nem fellelhető vagy székhelye ismeretlen, a végrehajtó az adós részére ügygondnokot rendel, ha az adósnak van lefoglalható vagyontárgya [Avt. 10. § (1) bekezdése]. Nincs szükség ügygondnokra, ha az adósnak képviselője van [Avt. 10. § (3) bekezdése].

ellenben *a birtoklás szituatív ténykérdés*[10]: következésképpen azokra az ingóságokra vonatkozhat a foglalás, melyek a cselekmény időpontjában az adós őrizete alatt állnak.[11] Speciális szabályként jelentkezik az adóvégrehajtás folyamatában az, hogy az állami adó- és vámhatóság az adós által fuvarozónak fuvarozásra átadott dolgot a címzettnek történő átadásig lefoglalhatja [Avt. 44. §-a], mely az Avt. 39. § (4) bekezdésével is összhangban áll.

A Vht. 87. § (1) bekezdése értelmében több ingóság lefoglalása esetén a foglalási sorrendet a végrehajtó állapítja meg. Ennek azért van relevanciája, mert a sorrendiség döntő jelentőségű a fedezeti elv érvényre juttatása szempontjából, ugyanis a végrehajtó a foglalási cselekményt addig folytatja, amíg a követelés – járulékaival együtt, ideértve az eljárás befejezéséig előreláthatóan felmerülő végrehajtási költséget – nincs teljesen fedezve. *A becsérték és a fedezeti elv közötti kapcsolat tehát törvényszerűnek is tekinthető;* hiszen a foglalásnak az is egyik mozzanata, hogy a végrehajtó becsléssel megállapítja a lefoglalt ingóság értékét. A becsérték megállapításánál a végrehajtó a forgalmi árat veszi alapul. Ha a felek a becsértékben megegyeztek, ez az irányadó [Vht. 97. § (1)-(2) bekezdései]. A foglalási jegyzőkönyvből ki kell derülnie a tartozás, és a lefoglalt vagyontárgyak együttes becsértéke egymáshoz viszonyított arányának, ezért a becsérték foglalási jegyzőkönyvben való feltüntetése – jóllehet sem az Avt., sem a Vht. nem írja elő – nem mellőzhető. A jegyzőkönyv azonosításra alkalmas módon kell, hogy tartalmazza az érintett ingók megnevezését, darabszámát, márkajelzését és egyéb egyedi jellemzőit is; azok pontos körülírása egy árverés sikeres lefolytatása okán mind az adós, mind az adóhatóság érdekeit szolgálja.

A helyszíni foglalás alkalmával az adósi oldalon megjelenő mentességek esetei ugyancsak a jogvédelem érvényre juttatásához szükséges garanciák körében jelennek meg. A mentességek funkciója az adós megélhetésének, létfenntartásának, foglalkozása

---

[10] Schadl György megállapítása szerint *„…a birtok fogalmi elemei (corpus a ténylegesség és az animus a birtoklásra irányuló akarat) közül a végrehajtónak a ténylegességet, vagyis az ingóság adósnál fellelhető, illetve az adós őrizetében lévő tényét kell vizsgálnia.* Nyilvánvaló, hogy ha csak akkor foglalhatna a végrehajtó, ha az adós megerősíti a birtoklásra irányuló akaratát, akkor drasztikusan visszaesne az ingófoglalások száma. A valószínűség kérdésében a végrehajtónak kell dönteni az eset összes körülményének gondos mérlegelése alapján. Itt nemcsak a valószínűsítés kategóriájának, jellegénél fogva, nehezen megragadható volta okozza a nehézséget, hanem az, hogy sem a Vht., sem jó néhány jogintézménynél (pl. igazolási kérelem) a valószínűsítés kategóriáját használó polgári perrendtartás nem definiálja, mit ért valószínűsítés alatt. Így leginkább a józan észen és a gyakorlati ismérveken alapuló értelmezése alapján dönthető el, mennyire kell egy állításnak megalapozottnak lennie ahhoz, hogy megfeleljen a valószínűsítés jogszabályi kategóriájának, vagyis esetünkben a végrehajtó által annak a követelménynek, hogy az adós tulajdonában áll-e az adott ingó. Az elmélet és a gyakorlat rövid összegzése alapján a valószínűsítés nem bizonyítás, hanem egy ahhoz sok szempontból hasonló tevékenység, amelynek nemcsak az eredménye nem lehet a meggyőzés (a mi esetünkben a végrehajtóé), hanem a célja sem: a valószínűsítés a bizonyosságnál jóval alacsonyabb szintet képviselő kategória, amely a végrehajtó meggyőzése helyett valamely tény vagy körülmény fennállásának (vagyis jelen esetben az ingóság adós tulajdonát képező mivoltának) hihetővé tételére irányul.”. Schadl György: Az ingófoglalás alapvető szabályai a bírósági végrehajtás során. Polgári Szemle 2017/1-3., 86. o.

[11] Ha a foglalás nem az adós bejelentett lakcímén történt, de a foglalás helyszíne a körülmények miatt bizonyítottan az adós lakóhelye, vélelemre sincs szükség: az ingatlan-nyilvántartás szerinti tulajdonost terheli a bizonyítás arra, hogy a foglalni kívánt dolgok nem az adós, hanem az ő tulajdonát képezik (Baranya Megyei Bír. 2.Pf.20.908/2000.).

gyakorlásának védelme, ahogyan ezt indokolja a végrehajtást kérő érdeke is, hiszen a folyamatos munkával szerzett jövedelem a tartozás fedezetéül szolgálhat.[12] A Vht. 89. § (1) bekezdése alapján még az adós beleegyezésével sem lehet lefoglalni azokat a vagyontárgyakat, amelyeket a jogszabály a végrehajtás alól kogens jelleggel mentesít. A Vht. 90-96/B. §-ai a végrehajtás alól mentes ingóságok kapcsán részletes felsorolást tartalmaznak, melyek elemzése tanulmányunk kereteit lényegesen meghaladja, csupán egyes kategóriákat nevesítünk. A jogszabály a mentességeket egyrészről a foglalkozáshoz – illetőleg a tanulmányok folytatásához – nélkülözhetetlen dolgok, másrészről a létfenntartáshoz szükséges ingóságok, végezetül a „vegyes" mentességek köré csoportosítja.[13]

A Vht. 35. § (1) bekezdésének rendelkezése értelmében a végrehajtó a helyszíni eljárásáról, továbbá a jogszabályban meghatározott más végrehajtási cselekményekről jegyzőkönyvet készít. A helyszíni eljárásról a jegyzőkönyvet a helyszínen kell elkészíteni. A végrehajtó akadályoztatása esetén a jegyzőkönyv máshol is elkészíthető, ilyenkor a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni az elkészítés helyét és azt, hogy a végrehajtó milyen okból nem tudta a helyszínen elkészíteni a jegyzőkönyvet. Az Avt. 8. § (2) bekezdése alapján a jegyzőkönyvben minden esetben fel kell tüntetni a) az adós és a jelen levő más érdekelt nevét és lakóhelyét, természetes személyazonosító adatait, elnevezését, a bíróság által nyilvántartandó jogi személy nyilvántartási számát és székhelyét, valamint a végrehajtó azonosításához szükséges adatokat, b) az eljárás helyét és idejét, c) a végrehajtandó követelés jogcímét és összegét, d) a behajtást kérő, illetve a behajtást kérő hatóság és az adóhatóság megnevezését, utóbbi hivatalos bélyegzőjét, e) az eljárási cselekmény leírását, és f) foglalási és árverési jegyzőkönyv esetén a Vht.-ban az adott típusú jegyzőkönyvre meghatározott egyéb adatokat és körülményeket. A jogszabályhely (3) bekezdése kimondja, hogy a jegyzőkönyvet a végrehajtó, az eljárási cselekmény foganatosításakor jelen levő felek és más érdekeltek aláírják. Az aláírás hiányát és ennek okát a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.

---

[12] A gazdálkodó szervezetek esetében humanitárius szempontok – mint azt a Vht. rendelkezéséhez fűzött indokolás is igazol – nem vehetők figyelembe, a nem természetes személy vagyonára végrehajtás – törvény kizáró rendelkezése hiányában – lényegében korlátlanul vezethető.

[13] A mentességi szabályok érvényesülése érdekében nagy jelentősége van az ún. kijelölési jognak. Ha a törvény a végrehajtás alól mentes ingóságok körét vagylagosan állapítja meg, a mentesség a foglalásnál jelen levő adós által kijelölt vagyontárgyra terjed ki [Vht. 89. § (2) bekezdése]. Ez vonatkozik a ruházati cikkekre [felsőruha, télikabát, cipő; Vht. 90. § (1) bekezdésének c) pontja], a mindennapi életvitelhez nélkülözhetetlen berendezési tárgyakra [asztal, szekrény, ágy; Vht. 90. § (1) bekezdésének e) pontja], háztartási műszaki cikkekre [hűtőgép, fagyasztó, mosógép; Vht. 90. § (1) bekezdésének g) pontja]. A mentesség is tartalmaz kivételeket: a Vht. 90. § (3) bekezdése szerint nem mentes a végrehajtás alól – a foglalkozás, hivatás gyakorlásához szükséges vagyontárgy [a 90. § (1) bekezdésének a) pontja szerint, kivéve a gépjárművet], a kitüntetés, a gyógyászati segédeszközök, illetve a mozgásában korlátozott adós gépjárműve kivételével – az a vagyontárgy, amely nemesfémből vagy egyébként nemes anyagból készült, és a szokásos használati cikkektől eltérően különösen nagy értékű (pl. bőr ülőgarnitúra, porcelán tálalókészlet stb.). Ha a foglalásra több ingatlanban kerül sor, akkor a Vht. 90. § (1) bekezdésének e)-g) pontjaiban, illetve k) pontjában meghatározott mentességet csak az egyik ingatlanban foganatosított foglalás során lehet figyelembe venni, e körben az adós nyilatkozata az irányadó. A kijelölés lehetőségére az adóst – képviselőjét, vagy a foglalásnál jelen lévő más nagykorú személyt – fel kell hívni, azzal a helyszínen, a foglalás előtt lehet élni.

A Vht. 88. § (1) bekezdése alapján a foglalási jegyzőkönyvben fel kell sorolni a végrehajtás alól mentesen hagyott vagyontárgyakat, mely abban az esetben mellőzhető, ha a lefoglalt vagyontárgyak előreláthatólag fedezetet nyújtanak a követelésre és az eljárási költségekre. A végrehajtás alól mentes vagyontárgyakon kívül – ha a lefoglalt ingóságok a teljes tartozásra nem nyújtanak fedezetet – rögzíteni kell a jegyzőkönyvben az ok megjelölése mellett azon ingókat is, amelyek lefoglalását elavultság, forgalomképtelenség, értéktelenség miatt a végrehajtó mellőzi.

A törvény lehetőséget ad a helyszíni eljárás lefolytatására abban az esetben is, ha az adós ugyan az eljárási cselekmény foganatosításának a helyszínén tartózkodik, ellenben nem tanúsítja azt az együttműködő magatartást, amely az eljárás eredményes elvégzéséhez szükséges. Az Avt. 35. § (1) bekezdése értelmében a végrehajtás során szükség esetén állami kényszert is lehet alkalmazni, hogy az adós teljesítse a kötelezettségét. Az állami kényszer elsősorban az adós vagyoni jogait korlátozhatja, kivételesen az adós személyiségi jogait is érintheti [Avt. 35. § (2) bekezdése]. Ennek konkrét megjelenési formája, ha az adós vagy más személy a végrehajtási eljárás eredményességét a végrehajtó veszélyeztetésével, fenyegetésével akadályozza, vagy az eljárás lefolytatásának meghiúsítását megkísérli. Ebben az esetben az adóhatóság a rendőrségről szóló törvény szerinti rendőri intézkedés megtételét kezdeményezheti, vagy az állami adó- és vámhatóság az eljárása során a pénzügyőri munkakört betöltő, jelen lévő foglalkoztatottja útján is biztosíthatja az eljárás zavartalan lefolytatását a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény szerinti intézkedések alkalmazásával [Avt. 35. § (3) bekezdése]. Ezen túlmenően lehetőség van anyagi jellegű szankció kiszabására is. Az Avt. 22. § (1) bekezdése alapján az eljárás minden résztvevője, természetes személy esetén 200.000 Ft-ig, jogi személy és egyéb szervezet esetén 500.000 Ft-ig terjedő eljárási bírsággal sújtható, ha a végrehajtási eljárást a megjelenési kötelezettség elmulasztásával, az együttműködési kötelezettség megsértésével vagy más módon akadályozza. Ismételt jogsértés esetén a kiszabható eljárási bírság összege természetes személy esetén 500.000 Ft-ig, jogi személy és egyéb szervezet esetén 1.000.000 Ft-ig terjedhet [Avt. 22. § (2) bekezdése].

A végrehajtó az eljárási cselekményről a jegyzőkönyvön kívül *fényképfelvétel(eke)t, szükség esetén kép- és hangfelvételt készíthet,* mely az eljárás teljes körű dokumentálását segíti elő. Ennek jogi hátterét a mögöttes jogszabályként alkalmazandó Air. 70. § (4) bekezdése adja; az eljárási cselekmény rögzítésének ily módja esetén a jegyzőkönyvben csak az eljárási cselekményen részt vevő személyek azonosításához szükséges adatokat, az elkészítés helyét, idejét, valamint a kép- és hangfelvétel készítésének tényét kell feltüntetni.

IV. A helyszíni végrehajtás – alapjogi megközelítésben

Az Alkotmánybíróság értelmezésében az emberi méltósághoz való jog nem csak a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem egyebek között a magánszféra védelméhez fűződő jogot is.[14] Ellentétes az emberi méltósághoz való joggal, ha valakivel szemben

[14] „Az állami kényszer elsősorban az adós vagyoni jogait korlátozhatja, kivételesen azonban az adós személyiségi jogait is érintheti.” [1252/B/2010. AB határozat, ABH 2011, 2284].

alap nélkül alkalmaznak hatósági kényszert és az állam kellő indok nélkül avatkozik be a magánszféra körébe tartozó viszonyokba.[15] Nem véletlen, hogy a taláros testület több alkalommal is vizsgálta a végrehajtási struktúra elemei vonatkozásában azt, hogy az adósnak áll-e rendelkezésére hatékony jogvédelmi pont a kényszereljárás folyamatában.

A 46/1991. (IX.10.) AB határozattal érintett ügyben az indítványozó a szabályozás – a bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. törvényerejű rendelet, ezen túlmenően a végrehajtásáról szóló 14/1979. (IX.17.) IM rendelet – alkotmányellenességét abban látta, hogy a végrehajtási eljárásban nem érvényesül az egyenjogúság elve, a vétlen állampolgároknak „az ártatlanságot kell bizonyítani": a végrehajtási eljárás alá vont jogalanyt „…a hatályos jogszabály kiszolgáltatottá teszi az által, hogy nem biztosít számára lehetőséget, hogy tudomást szerezzen az ellene kezdeményezett végrehajtásról, mivel a hatályos jogszabály alapkoncepciója, hogy az adósként megjelölt személyt váratlanul kell meglepni". *Az Alkotmánybíróság* nem vitatta ugyan, hogy a végrehajtás olyan polgárokat is érinthet, akik nem adósok – vagy adósként esetlegesen nincsenek tudatában a velük szemben támasztott jogszerű követelés létezésének –; ugyanakkor *rámutatott arra, hogy a jogerős bírósági – egyszersmind ezzel analóg módon a hatósági*[16] *– döntések tiszteletben tartása és teljesítése akár jogszerű kényszerítés árán is a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartozik.* A végrehajtásban már nem egyes adósi jogokat kell védeni, hanem ellenkezőleg: az „ártatlanságában" a megelőző eljárás során cáfolt jogsértővel szemben kell kényszerítő eszközöket alkalmazni. A bírósági ítéletek, valamint egyéb hatósági határozatok végrehajtásakor nem lehet azt feltételezni, hogy az adós akkor szerezne tudomást a követelésről, amikor a végrehajtó a lakásán megjelenik. Az adós tipikus esetben már korábban értesült a vele szemben érvényesíteni kívánt anyagi igényről, a megelőző eljárásban személyesen, vagy a képviselője útján részt vehetett, védekezhetett, bizonyítási indítványt terjeszthetett elő. A döntés jogkövetkezményei a kézbesítéssel állnak be, így az adósnak – még ha távol maradt is az eljárás során – módjában áll jogorvoslattal élni, ezen túlmenően meghatározott határidő alatt önként is teljesíthet. Írásbeli felszólításra az adósnak ismételten lehetősége nyílik a jogkövető magatartás tanúsítására. Ha ennek ellenére sem teljesít, kiszolgáltatottnak, emberi méltóságában sértettnek már semmiképpen sem lehet tekinteni; hitelezővédelmi és általános jogállamisági érdeket szolgál, hogy a végrehajtó ismételt felszólítást nem küld az érintettnek, hanem megjelenik az adós lakásán és lefoglalja ingóságait. *Az alkotmányos rend védelme az eljárás ezen fázisában a jogszerű kényszerintézkedések hatékony alkalmazásával érvényesül.*[17]

---

[15] 46/1991. (IX.10.) AB határozat, ABH 1991, 211, 215.

[16] Bár az ismertetett döntés a bírósági végrehajtás tárgykörében született, álláspontunk szerint – *mutatis mutandis* – az adóvégrehajtás során is alkalmazni kell.

[17] Egyébiránt hasonló elven alapul az adóvégrehajtás hatályos szabályozása is. Az Avt. 30. § (1) bekezdése alapján az adóhatóság a tartozás megfizetésére az adóst felhívhatja, eredménytelen felhívás esetén, továbbá ha a felhívás alkalmazása a körülmények alapján célszerűtlen, a végrehajtást megindítja. Az Avt. 31. § (1) bekezdése szerint a végrehajtási eljárás az első végrehajtási cselekmény foganatosításával indul. *A fizetési felhívás adós felé történő küldése tehát pusztán lehetőség,* az az adóhatóság diszkrecionális jogkörébe tartozik. Ezzel összefüggésben osztjuk dr. Bagi István alkotmánybíró 46/2003. (X.16.) AB határozathoz [ABH 2003, 488, 502] fűzött különvéleményét, melynek alapján a jogbiztonság az eljárásban részt vevő valamennyi fél érdekében ugyanolyan súllyal veendő figyelembe: elsődleges érdek pedig az eljárások észszerű időben történő befejezése, amely a tisztességes eljáráshoz való jogból következik. Amennyiben a címzett az ügyet lezáró döntést nem veszi át, azért nem védendő az érdeke, mert az eljárásban már

A taláros testület egy másik ügyben kvázi alkotmányos elvárásként rögzítette azt, hogy *„…A jogállami keretek között működő végrehajtási jog célja nem az adós ellehetetlenítése, hanem az, hogy lehetőséget nyújtson arra, hogy a kötelező erejű hatósági határozatban foglaltaknak a legegyszerűbb, leggyorsabb és leghatékonyabb módon érvényt lehessen szerezni.* Ennek megfelelően a végrehajtási jognak kellő egyensúlyokat és garanciákat szükséges tartalmaznia ahhoz, hogy mind az adós, mind a végrehajtást kezdeményező érdeke megfelelően érvényesülhessen, illetve a téves vagy törvénysértő végrehajtási cselekmények megelőzhetőek, kiküszöbölhetők és hatékonyan orvosolhatóak legyenek."[18] Emiatt a jogszabály a helyszíni foglalás kapcsán kötött eljárási rendet ír elő, melytől a végrehajtási cselekmény törvényességének sérelme nélkül eltérni nem lehet; ez az adós távollétében végzett foglalásra is irányadó.

V. A lezárt lakás felnyitására vonatkozó rendelkezések

A Vht. 44. § (1) bekezdése szerint *a végrehajtó szükség esetén az adós lezárt lakását, a tartózkodási helyéül szolgáló vagy egyéb helyiségét, a hozzájuk vezető bejáratot, továbbá az adós bútorát vagy más ingóságát felnyithatja.*[19] Ha ilyenkor az adós vagy nagykorú családtagja nincs jelen, tanút kell alkalmazni. A végrehajtó bármely eljárási cselekmény lefolytatásánál is alkalmazhat tanút. A jogszabályhely (2) bekezdése értelmében ha az ingatlan vagy a helyiség felnyitása csak a zár vagy lakat eltávolításával lehetséges, a végrehajtó az új zár, lakat kulcsát az ingatlan fekvése szerinti rendőrkapitányságon helyezi el, ahol azt az adós vagy a vele együtt lakó nagykorú családtagja átveheti. A Vht. 44. § (3) bekezdése előírja azt is, hogy az adós hatóság által lezárt lakásában vagy helyiségében a végrehajtó a lezárást elrendelő hatósággal egyeztetett időpontban foganatosítja az eljárási cselekményeket.

A Vht. Kommentárja alapján a lakás fogalmának tág értelmezésében *a végrehajtó minden olyan helyiséget vagy tartózkodási helyül szolgáló építményt felnyithat, melyekről feltételezhető, hogy ott az adós végrehajtható vagyontárgyai vannak.* Az adós hatóság által lezárt lakásában vagy helyiségében a végrehajtó a lezárást elrendelő hatósággal

---

tudhat(ott) arról, hogy az valamilyen határozattal fog zárulni; egyetlen irat kézbesítésének hibája aligha jelentheti a joggyakorlás akadályát. Vagyis ha az adósnak tudomása van a vele szemben indított eljárásról és az ügyében a tőle elvárható gondosságot tanúsítja, úgy a végrehajtás megindításával is számolnia kell.

[18] 22/2013. (VII.19.) AB határozat, Indokolás [17]. Ezt a doktrínát az Alkotmánybíróság gyakorlata a döntés előtt már jóval korábban kimunkálta; „*A Vht.-nek ugyanakkor megfelelő kiegyensúlyozást kell tartalmazni az adós és a végrehajtást kérő érdekeit illetően.* Bármelyik egyoldalú figyelembevétele sértheti a jogorvoslathoz való alapvető jogot, ellentétbe kerülhet a jogállamiság elvével." [994/B/1997. AB határozat, ABH 2005, 740, 749].

[19] A Váltótörvénykönyv [1840. évi XV. törvénycikk a váltó-törvénykönyv behozatik] 155. §-a értelmében „Az összeirásnál a törvényszéki személy a végrehajtás alá került adós szobáinak, pinczéinek, boltjainak, tárainak, szekrényeinek, istállóinak felnyittatását kivánhatja, sőt ezeket az adós benlévő vagyonának összeirás avégett szükség esetében fel is töretheti." A végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. törvény 24. § második bekezdése alapján „A végrehajtás foganatositásánál az érdeklettek, és ezeken kivül ugy a végrehajtó, mint a végrehajtást szenvedő részéről felhivott két-két felnőtt férfi tanu lehetnek jelen." Ezen túlmenően a 32. § második bekezdése szerint „A kiküldött, a mennyiben a végrehajtási cselekmény foganatositása szükségessé teszi, a végrehajtást szenvedő lakását és tartályait felnyittathatja és kutatásokat eszközölhet." Jelen szabályozás tehát korántsem új keletű, az állam oldalán megjelenő kényszerfelnyitást lehetővé tevő rendelkezés „megtartása" az intézkedés szükségességét és hatékonyságát igazolja.

egyeztetett időpontban foganatosíthatja az eljárási cselekményeket, azaz e helyiségekbe is beléphet, azokat felnyittathatja, amennyiben a lezárást elrendelő hatósággal erről megállapodott. A törvény az adós védelme érdekében olyképp rendelkezik, hogy a végrehajtónak az adós (nagykorú hozzátartozó[20]) távolléte esetén a felnyitott lakást (egyéb helyiséget) le kell zárnia. Ha zárcsere nem szükséges, a végrehajtó sem köteles új zárat felszerelni.[21] A jogszabály többlet eljárási garanciákat tartalmaz annak előírásával, hogy az adós (nagykorú hozzátartozó) távolléte esetében a tanú alkalmazása az eljárási cselekmények valós és tényleges lefolyását igazolja a helyszíni cselekményről készült jegyzőkönyv aláírásával. A tanút a titoktartási kötelezettségére a jegyzőkönyvbe foglaltan figyelmeztetni kell.[22] Az adóvégrehajtás során ez az egyetlen eset, amikor a tanú közreműködése nem mellőzhető; ez ellenben nem jelenti azt, hogy a végrehajtó bármely más cselekmény lefolytatásához ne vehetne tanút igénybe, amennyiben az ügy körülményeire és az eljárásra tekintettel azt indokoltnak ítéli meg. Ha a lezárt lakás felnyitására a Vht. 44. § (3) bekezdése szerinti ingatlan kapcsán kerül sor, biztosítani kell, hogy az eljárási cselekménynél a lezárást elrendelő hatóság képviselője is jelen lehessen.

A tanú közreműködésének elmulasztása az ügy érdemére kiható eljárási jogszabálysértésnek minősül.[23] Maga az eljárási cselekmény lényegében egyszeri és megismételhetetlen cselekmény, az ennek alkalmával történtek utóbb nem, vagy csak nehézségek mellett rekonstruálhatóak. A jegyzőkönyv formai és tartalmi kellékeinek meghatározása és megkövetelése – csakúgy, mint a kényszercselekmény során a tanú alkalmazása – ugyancsak az adóst védi.[24] Jóllehet a lezárt lakás felnyitása alkalmával minden esetben állagmegóvás mellett kell eljárni, az a zár rongálásával és ennek következtében cseréjével járhat. *A zár szakszerű felnyitása céljából szakember (zárlakatos) tevékenységének azonnali helyszínre hívásával történő igénybevételére van*

---

[20] Az Avt. 7. § (1) bekezdésének 10. pontja értelmében hozzátartozó: a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) szerinti hozzátartozó. Tartalmi szempontból ugyanilyen definíciót rögzít a Vht. 300/A. § 3. pontja is. Arra is utalni kell ellenben, hogy amíg a Vht. 44. § (1) bekezdése nagykorú családtagot említ, addig a jogszabályhely (2) bekezdése már az adóssal együtt lakó nagykorú családtag fogalmát használja, mely terminusok nem szükségképp esnek egybe. Az eltérő megfogalmazás jogértelmezési zavart is hordozhat magában, mely megítélésünk szerint a jogalkotó részéről mindenképpen „finomhangolást" igényelne.

[21] Vagyis ha az adós (nagykorú hozzátartozója) a lakásban, helyiségben tartózkodott, ellenben a végrehajtónak ennek ellenére a lakás felnyitásával kell a helyiségbe behatolnia, nem terheli az új zár felszerelésének kötelezettsége.

[22] Az adóvégrehajtás során igénybe vett tanú funkciója tehát lényegében azonos az Air. 71. §-a szerinti hatósági tanú funkciójával, aki az eljárási cselekmény során történt eseményeket, illetve az általa tapasztalt tényeket igazolja. A hatósági tanú rendeltetése tehát nem az ügyben való bizonyítás általában, hanem csak és kizárólag az egyes eljárási cselekmények – hitelt érdemlő és bárki által ellenőrizhető – megerősítése.

[23] Az 1995. április 10. napjával hatályon kívül helyezett Legfelsőbb Bíróság PK 235. számú kollégiumi állásfoglalás szerint önmagában a tanú alkalmazásának mellőzése miatt a végrehajtási cselekményt nem lehetett érvénytelennek tekinteni. Ilyen kivételes esetben a bíróságnak hivatalból is vizsgálnia kellett, hogy a tanú alkalmazásának mellőzése az adott helyzetben elháríthatatlan okból történt-e.

[24] A tanú igénybevételének elmaradásából adódó bizonyítási teher az adóhatóságon ragad. Más jellegű közigazgatási ügyben (élelmiszer-higiéniai ellenőrzés) lásd Legfelsőbb Bíróság (Kúria) Kfv.VI.37.566/2010.

szükség.[25] Tekintettel arra, hogy a cselekmény lefolytatásánál a tanú igénybevétele nem mellőzhető és erre vonatkozóan törvény sem rendelkezik kizáró szabályokról, nincs akadálya, hogy az eljárási cselekménynél közreműködő zárlakatos tanúként is részt vegyen az eljárásban. A zárlakatos díjának viselése az adóst terheli.[26]

Az adós jogait védi a Vht. citált szakaszának azon fordulata, miszerint az új zár vagy lakat kulcsát az illetékes rendőrkapitányságon kell letétbe helyezni, ahol azt az adós vagy a vele együtt lakó nagykorú családtag átveheti. Az adótitok – nevezetesen, hogy adóvégrehajtás van folyamatban az érintettel szemben – ilyeténképp nem sérül. Problematikus és kevésbé gyakorlatias ellenben a megoldás annak tükrében, hogy az illetékes rendőrkapitányság[27] esetenként nagy távolságot jelenthet az adós részére; megfontolandó a jogalkotó részéről egy kedvezőbb rendelkezés (adós lakóhelye szerinti polgármesteri hivatal, rendőrőrs, körzeti megbízott, polgárőrség stb.) előírása.

A lezárt lakás felnyitása alkotmányosságának kérdésével – a Vht. 44. § (1)-(2) bekezdéseinek vizsgálatával összefüggésben – az Alkotmánybíróság ugyancsak foglalkozott az 1336/B/2010. AB határozatában [ABH 2011, 279, 280]. Az indítványozó érvelése szerint a Vht. rendelkezései azért nem egyeztethetőek össze a tulajdonhoz való joggal, mert amennyiben a végrehajtó a társasház lépcsőházának ajtaját zár eltávolításával felnyitja, majd zárat cserél, akkor később az ehhez a zárhoz tartozó kulcsokat csak az adós vagy a vele együtt lakó nagykorú családtag veheti át a lakcím szerint illetékes rendőrkapitányságon. Ha pedig a vétlen tulajdonosok és családtagjaik nem tudnak bejutni a lépcsőházba és ezen keresztül a saját lakásukba, az a tulajdonhoz való jog sérelmét eredményezi. *Az Alkotmánybíróság* ellenben – visszautalva egy korábbi döntésére[28] – *kifejtette, hogy* „…az alkotmányos tulajdonvédelem köre és módja nem szükségképpen követi a polgári jogi fogalmakat, és nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével. *Az alapjogként védett tulajdonhoz való jog tartalmát a mindenkori közjogi és (alkotmányos) magánjogi korlátokkal együtt kell érteni.* Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. A másik oldalról nézve: ugyanezen szempontoktól függően az adott fajta közhatalmi beavatkozás alkotmányos lehetősége a tulajdonjogba más és más. A tulajdonjog részjogosítványai – amelyek még a polgári jog szerint sem mindig a tulajdonost, s egyes esetekben törvénynél fogva nem őt illetik – nem azonosíthatók a tulajdonhoz való jog alkotmányi védelmet élvező lényeges tartalmával; azaz sem a birtoklás, a használat, a rendelkezés részjogosítványaival, sem pedig negatív és abszolút

[25] Ennek érdekében az elsőfokú adóhatóság „listát” készít az illetékességi területén működő szakemberek köréről és elérhetőségéről, hogy a kényszercselekmény haladéktalan foganatosítása minden időben biztosított legyen.

[26] Az Avt. 11. § (1) bekezdése szerint az adós – jogszabályban meghatározottak szerint – köteles a végrehajtással kapcsolatban felmerült valamennyi költség, így a készkiadás, a költségminimum és jogszabályban meghatározottak szerint a végrehajtási költségátalány megfizetésére. Az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárás során felmerült végrehajtási költségek és a végrehajtási költségátalány megállapításának és megfizetésének részletes szabályairól szóló 8/2018. (III.19.) NGM rendelet 2. § (1) bekezdésének d) pontja értelmében az adóhatóság a végrehajtás foganatosításával kapcsolatban készkiadásként számítja fel a lezárt helyiség felnyitásának és újbóli lezárásának költségét.

[27] A rendőrkapitányságok székhelyét a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII.13.) Korm. rendelet 2. számú melléklete rögzíti.

[28] 64/1993. (XII.22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 380.

jogként való meghatározásával (ABH 1993, 373, 379-381.). Ezt erősítette meg az Alkotmánybíróság a 800/B/1993. AB határozatában, melyben kimondta: a tulajdonjog magánjogi korlátja nem esik szükségképpen egybe az alapjogi korlátozással, másrészt a szükséges és arányos korlátozásnak, illetve a tulajdonjog lényeges tartalmának nincs polgári jogi megfelelője (ABH 1996, 420, 421.)." Az Alkotmánybíróság arra a megállapításra jutott, hogy az indítványban bemutatott esetben ez azt jelenti, hogy *önmagában* a társasház lépcsőházi zárjának *kényszerfelnyitása és – esetlegesen – egy új zár felszerelése mint a tulajdon részjogosítványainak – a birtoklás és a használat – polgári jogi értelemben vett korlátozása még nem eredményezi a tulajdonhoz való alapjog alkotmányjogi aspektusban jelentkező sérelmét.* A tulajdonhoz való jog részjogosítványainak polgári jogi értelmezése a tulajdonhoz való jog alkotmányos értelmezésével nem szinonim[29]; így a taláros testület a Vht. 44. § (1)-(2) bekezdései alkotmányellenességének a megállapítására, illetőleg megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

VI. Lezárt lakás felnyitása egy konkrét eseti döntés tükrében

Alábbiakban a bírósági ítélkezési gyakorlatból ragadunk ki egy jogesetet, mely az adóhatóság Avt. szerinti kötelezettségeit mutatja be a helyszíni kényszercselekmény foganatosítása kapcsán.

A megyei adó- és vámigazgatóság a felperesi adóssal szemben az annak tartózkodási helyéül szolgáló lakóingatlanban kívánt helyszíni végrehajtási kényszercselekményt foganatosítani, ellenben az adott munkanapon 11,30 perckor a végrehajtók nem tudtak bejutni az ingatlanba, melyről jegyzőkönyvet vettek fel. Mivel az adós jogi képviselőjét a korábban általa megadott telefonszámon sem tudták elérni, a végrehajtók a helyszíni eljárást 13,55 perckor hatósági tanúk jelenlétében folytatták, melynek során a helyszínre hívott lakatossal felnyitották az ingatlanon található zárat. Az eljárás során – melyről nemleges foglalási jegyzőkönyv került felvételre – megállapítást nyert, hogy végrehajtható vagyon a helyszínen nem lelhető fel; majd a végrehajtók gondoskodtak az ajtó külső visszazárásáról és a kulcsot leadták az illetékes rendőrkapitányságon, melyről a felperest az ajtón hagyott értesítésben tájékoztatták.

Felperes a végrehajtói intézkedéssel szemben „Végrehajtási kifogás + Panasz a lakásfeltörés és károkozás miatt" megnevezésű beadványt terjesztett elő, melyben előadta, hogy a lakásfeltörés elkerülhető lett volna, hogyha a végrehajtó a bejutási igényét előzetesen jelezte volna a felperes vagy a jogi képviselője felé. A végrehajtó jelentős kárt okozott felperesnek, mivel a társasház kapuját és a lakás biztonsági ajtaját is úgy

[29] „Az Alkotmánybíróság kezdettől fogva alapvető jognak tekintette a tulajdonhoz való jogot, de azt is kimondta, hogy a tulajdonból származó jogosítványokat – az Alkotmány 8. §-a (2) bekezdésében meghatározott keretek között – törvény korlátozhatja [7/1991. (II.28.) AB határozat, ABH 1991, 22, 25-26.]. Az Alkotmánybíróság az alapjogként védett tulajdont a mindenkori korlátokkal együtt veszi számításba. Az Alkotmány szerinti tulajdonvédelem nem azonosítható a polgári jogi tulajdon védelmével; a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme az egyéni cselekvési szabadság anyagi alapjának biztosítását szolgálja. [64/1993. (XII.22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 379-380]" [994/B/1997. AB határozat, ABH 2005, 740, 749]. *A szakjogági és az alkotmányos szabályok, elvek és definíciók tehát nem „csereszabatosak", a polgári jog egyes terminusai nem emelhetőek át automatikusan alapjogi dimenzióba.*

megrongálta, hogy azok sem kilinccsel, sem zárral nem zárhatók; ezen túlmenően a rongálással keletkezett kosz és hulladék sem került feltakarításra.

A felettes szerv a sérelmezett végrehajtói intézkedést – a végrehajtási kifogás elutasítása mellett – helybenhagyta. Jogi érvelése szerint sem az Avt., sem pedig a Vht. nem ír elő előzetes értesítést a végrehajtási cselekményt megelőzően az adós felé. Az, hogy az adós jelen lehet a helyszíni eljáráskor, nem jelenti szükségképpen azt, hogy a helyszíni eljárást kizárólag az adós jelenlétében lehet jogszerűen lefolytatni, csupán azt, hogy helyszíni jelenléte esetén az adóst a helyszínről eltávolítani nem lehet. A lakás megvizsgálása a végrehajtás során elkerülhetetlen és szükséges volt, a lezárt helyiség felnyitása együtt jár a zár megrongálásával, ennek következtében annak cseréjével. A helyszínen készült fényképek és videófelvételek alapján a lakatos csak a bejárati ajtó felnyitásához szükséges mértékben rongálta meg a zárat, a végrehajtók a helyszíni eljárást követően gondoskodtak az ajtó zárásáról, a kulcsot a kerületi rendőrkapitányságon adták le. A végrehajtóknak nem volt kötelezettsége sem az eredeti állapot helyreállítása, sem a hulladék eltakarítása; a társasházi kertkaput a végrehajtók nem nyittatták fel, így nem is rongálhatták meg.
A felperes fellebbezése alapján lefolytatott jogorvoslati eljárás során az alperesi adóhatóság az elsőfokú végzés helybenhagyásáról döntött. A végzés indokolása kitért arra, hogy egyrészt a végrehajtási eljárás során foganatosított helyszíni eljárás nem minősül szemlének[30], így annak szabályait az eljárás során alkalmazni nem lehetett. Másrészt az alperes hangsúlyozta azt is, hogy nem sérült a szakszerű és költséghatékony eljárás elve sem, mert a helyszínre hívott lakatos pusztán az ajtó felnyitásához feltétlenül szükséges mértékben rongálta meg a zárat. Az alperes kitért arra is, hogy az eljárásnak nem képezi tárgyát a felperes által követelt kártérítés megítélése, ez irányú kérelmét egy esetleges peres eljárás keretében érvényesítheti.

A felperes a másodfokú végzéssel szemben benyújtott keresetében a bíróságtól az alperesi határozat megsemmisítését, továbbá annak megállapítását kérte, hogy a végrehajtó nem tartotta be az Air. alapelveit, illetve a helyszíni szemle során kárt okozott, mely eljárás sértette az Air. 2-3. §-ait és az Air. 57. § (1) bekezdése szerinti értesítési kötelezettség szabályait. Az ingatlannak egyébként 2018. november 22. napjától új tulajdonosai vannak, az ingatlanra pedig jelzálogjog van bejegyezve; a végrehajtó ezért tudhatta, hogy az ingatlanban a felperesnek nincsenek is lefoglalható vagyontárgyai. Az első tárgyaláson felperes az értesítési kötelezettségre vonatkozó sérelmét – amennyiben nem helyszíni szemle, hanem végrehajtási cselekmény történt – már nem tartotta fenn, ugyanakkor továbbra is hangsúlyozta, hogy az Air. 2. §-ában foglaltak alapján az adóhatóságnak úgy kellett volna eljárni, hogy azzal a felperesnek a lehető legkevesebb költséget okozza. Ezt az előírást azonban az adóhatóság megsértette azzal, hogy a felperes jogi képviselőjét nem értesítette, vagyis nem tett meg mindent azért, hogy ne okozzon a minimálisan szükségeshez képest több kárt. Az alperes a védiratában hangsúlyozta, hogy a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítésének egyik nélkülözhetetlen feltétele a jogellenesség, mely a lefolytatott helyszíni eljárás tekintetében nem állapítható meg. A felperes által hivatkozott jelzálogjog tekintetében az

[30] Ha a tényállás tisztázására ingó, ingatlan vagy személy megtekintése vagy megfigyelése szükséges, az adóhatóság szemlét rendelhet el [Air. 64. § (1) bekezdése].

alperes védekezése arra irányult, hogy a végrehajtási cselekmény időpontjában a felperes szülei – mint új tulajdonosok – csak széljegyen szerepeltek az ingatlan-nyilvántartásban, tulajdonoskénti bejegyzésükre is csak ezt követően került sor; ez viszont az intézkedés jogszerűségének kérdését nem érinti.

Az ügyben eljárt Fővárosi Törvényszék – mint elsőfokú bíróság – a 46.K.701.860/2020/5. számú ítéletében megállapította, hogy a foglalási jegyzőkönyv szerinti helyszíni eljárás, továbbá az adóhatósági végzések jogszabálysértőek. Az ítéleti indokolás szerint az adóhatóság helytelenül értelmezte a Vht. 85. §-át akként, hogy ezen rendelkezés nem követeli meg az adóhatóságtól, hogy az adósnak (képviselőjének) foglaláskori jelenlétéről lehetőség szerint gondoskodjon. A Vht. felhívott passzusa nem azt írja elő, hogy ha az adós jelen van, akkor nem lehet eltávolítani őt a helyszínről, hanem épp ellenkezőleg; minden lehetséges intézkedést meg kell tennie azért, hogy a foglalási cselekménynél az adós (képviselője) jelen lehessen. Ennek céljából az adóhatóságnak minden, számára elérhető kapcsolattartási módot (telefon, sms, e-mail, fax) igénybe kell vennie, és megfelelő időben tájékoztatni kell az adóst arról, hogy az ingatlanban foglalást szándékozik végrehajtani. Az elsőfokú bíróság felperes azon érvelését is osztotta, hogy az Air. 2. §-a szerinti szakszerű és hatékony eljárás elve azt a kívánalmat támasztja az adóhatósággal szemben, hogy eljárásával az adósnak a legkevesebb költséget okozza. Ha az adóhatóság meg sem kísérli az adós (képviselője) értesítését, vagy nem a megfelelő időben, nem a kellő módon próbálja meg a kapcsolatot felvenni vele, úgy megsérti ezen alapelv által előírt kogens kötelezettségét, mivel – a zár feltörésével – az adós számára szükségtelenül több kárt okoz, mintha a foglalásról előzetesen értesítette volna és az adós a helyszíni cselekménynél jelen lehetett volna. A károkozás tehát nem szükséges olyan értelemben, hogy az adós jelenlétének biztosítása mellett elkerülhető. Egyébiránt az eljáró adóhatóságnak megfelelően gondos, szakszerű eljárás esetén nyilvánvalóan nem a foglalás napján kellett volna értesíteni az adóst vagy jogi képviselőjét a hatóság foglalás iránti szándékáról. Ezzel nem áll ellentétben a Vht. 44. § (1) bekezdése, amely szükség esetén lehetővé teszi az adós lezárt lakásának felnyitását. A „szükség esetén” fordulat azonban – a Vht. 85. §-ára is figyelemmel – csak úgy értelmezhető jogszerűen, hogy abban az esetben, ha az adóhatóságnak semmilyen módon nem sikerült felvennie az adóssal vagy képviselőjével a kapcsolatot; kizárólag ekkor állapítható meg, hogy szükséges a lezárt ingatlan felnyittatása.

Az alperes a jogerős ítélettel szemben felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához, melyben az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság – kereset elutasítására vonatkozó szempontú – új eljárásra utasítását kérte. Megítélése szerint a Fővárosi Törvényszék a jogszabályok téves értelmezésével hozta meg ítéletét. Jogi okfejtése szerint a végrehajtónak csak a lakás (helyiség) lezárását elrendelő hatóság felé áll fenn az értesítési kötelezettsége és csak abban az esetben, ha hatóság által lezárt lakásban kíván eljárást foganatosítani. A felperes a támadott ítélet hatályban tartását kérte, mivel – álláspontja szerint – az valamennyi kérdésben megalapozott.

A Kúria a Kfv.I.35.364/2020/6. számú végzésében az alperes felülvizsgálati kérelmét alaposnak találta. A felülvizsgálati bíróság hangsúlyozta, hogy az Avt. 3. §-a értelmében az Avt., valamint az Air. és az Art. eltérő rendelkezése hiányában az adóhatóság által

foganatosított végrehajtási eljárásban a Vht. szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a Vht. 9. § alkalmazásának nincs helye. A szabályozás jellege okán a végrehajtási kényszercselekményre a Vht. szabályai irányadók és az adós lezárt lakásába, tartózkodási helyéül szolgáló vagy egyéb helyiségbe való *bejutást megelőzően a végrehajtónak értesítési kötelezettsége nincsen az adós irányába. Az előzetes értesítés megkövetelése – ezzel a lefoglalható ingóságok elrejtésének biztosítása – ellentétes a végrehajtás céljával, kifejezetten a hitelező érdekei ellen ható téves elvárás.* Az Avt. elsőfokú bíróság által irányadónak tekintett Air. 2. §-a (szakszerű és hatékony eljárás elve) jogszerű magatartás esetén irányadó, az önkéntes teljesítés elmaradásán alapuló kényszercselekmények foganatosításakor az adós visszaélésszerű hivatkozása nem alapozza meg a végrehajtás céljával ellentétes értesítést. Az elsőfokú bíróság az értesítés szempontjából jogszabálysértően alkalmazta az Air., az Avt. és a Vht. rendelkezéseit. A legfőbb bírói fórum ellenben megállapította azt is, hogy az elsőfokú bíróság csupán a végrehajtási cselekményről és a szükségtelen károkozásról hozott ítéletet; arról azonban az elsőfokú bíróság már nem döntött, hogy a perbeli tényállással megvalósult-e az Air. felperes által hivatkozott 57. § (1) bekezdés hatálya alá tartozó eljárási cselekmény. Utóbbi szerint ha nem szükséges az adózó idézése, az adóhatóság az adózót, a támogatót a tanú és a szakértő meghallgatásáról, a szemléről és a tárgyalásról értesíti azzal a tájékoztatással, hogy az eljárási cselekményen részt vehet, de azon a megjelenése nem kötelező. Az értesítést – ha az ügy körülményeiből más nem következik – úgy kell közölni, hogy azt az adózó legalább 5 nappal korábban megkapja.

Mindezekre tekintettel a Kúria a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) 121. § (1) bekezdésének a) pontja alapján a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására és új határozat hozatalára utasította. Az új eljárás során az elsőfokú bíróságnak döntenie kell azon kérdésben, hogy az alperesi végzéssel érintett cselekmény az Avt. hatálya alá tartozó végrehajtási cselekménynek, vagy pedig az Air. általános bizonyítási szabályai által érintett eljárási cselekménynek (szemlének) minősül-e. Az Avt. szerint a végrehajtónak nincs előzetes értesítési kötelezettsége az adós irányába. A károkozás kapcsán tett felperesi előadás elbírálása során az elsőfokú bíróságnak azon kérdésben kell állást foglalnia, hogy a Kp. hatálya alatt a közigazgatási jogkörben okozott – esetleges – kár kérdésének érdemi elbírálására sor kerülhet-e.[31]

VII. Konklúzió

Tanulmányunkban az adóvégrehajtás „örökzöld” témájának, az ingófoglalásnak a vizsgálatára tettünk kísérletet, elsődlegesen az adós távollétében foganatosított

[31] Az új eljárásban a Fővárosi Törvényszék a felperesi keresetet a 46.K.708.112/2020/3. számú ítéletével elutasította. A Törvényszék – figyelemmel a Kp. 110. § (3) bekezdésére – rögzítette, hogy a perbeli cselekmény nem az Air. 57. § (1) bekezdése szerinti szemle, hanem az Avt. 40. § (1) bekezdése szerinti helyszíni kényszercselekmény volt, amelyre a Vht. 43-44. §-ait kell alkalmazni. A végrehajtónak a helyszíni eljárási cselekmény foganatosítását megelőzően az adós felé értesítési kötelezettsége nem állt fenn. Felperes az alapeljárás során kifejtette, valamint a megismételt eljárásban ismételten hangsúlyozta, hogy a közigazgatási perben kártérítési igényt érvényesíteni nem kívánt, ilyen irányú felperesi kereseti kérelem sem volt, ezért arról az elsőfokú bíróságnak döntenie nem kellett. Fentiekre figyelemmel az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az alperes végzése a keresettel támadott körben nem jogszabálysértő.

végrehajtás egyes elemeire – a helyszíni végrehajtásnak csupán kis szeletére – fókuszálva. Mint a dolgozatunk első felében már leszögeztük, lényegében *minden eljárástípus tekintetében standardot jelentenek az alkotmányos alapelvek és jogi garanciák betartása*; az ezen elvárásoknak való maradéktalan megfelelőség biztosíthatja az eljárás tisztességes és jogszerű voltát. Az eljárási alapelvek, egyes alkotmányos összefüggések, illetve az adósi jelenlét mellett végzett ingófoglalás – mint a téma szempontjából szándékolt felvezetés – bemutatásával a célunk az volt, hogy rávilágítsunk arra, hogy az adósi jogvédelem eszközei az adóvégrehajtás keretei között izoláltan nem elemezhetőek; együttesen biztosítják azt a jogvédelmi hálót, amely ellensúlyt képez a közhatalom gyakorlásával szemben. Elengedhetetlen annak megállapítása is, hogy – mint azt nem lehet elégszer hangsúlyozni – a közigazgatási eljárás gyors és észszerű határidőn belüli lefolytatása nem függhet kizárólag azon bizalmi elvárástól, hogy az eljárásban részt vevő adós a jogait a jogszabályoknak megfelelően, rendeltetésszerűen gyakorolja és az eljárási kötelezettségeit is teljesíti. Az Alkotmánybíróság narratívájában *„…a bírósági végrehajtó egyes, a végrehajtást foganatosító intézkedései – ezek között a helyszíni kényszercselekmények – a határozatok végrehajtásának fontos eszközei, a határozatokban foglaltak érvényre juttatását szolgálják.”*[32] Ezt segíti az adós távollétében is elvégezhető ingófoglalás lehetősége, mely az egyéb végrehajtási cselekményekkel egyetemben a hatékony és eredményes végrehajtás záloga.

[32] 994/B/1997. AB határozat, ABH 2005, 740.

Karácsony Dávid – Lengyel Rita:
A római végrendelet Ulpianus elfeledett könyve nyomán
A Liber Singularis Regularum összevetése a római jog primér forrásaival a végrendeletek kapcsán

I. Bevezetés

Tanulmányunkban a hagyomány által (valószínűleg tévesen[1]) Ulpianusnak tulajdonított *Liber Singularis Regularum* című könyv, *De testamentis* fejezetében a római végrendeletről szóló fragmentumoknak más ókori forrásokkal való összehasonlítását tárgyaljuk.

A mű fontosságát összetétele mutatja; fontos jogi, politikai, társadalmi kérdéseket jár körül: a római személyállapotok, családi kapcsolatrendszer kifejtésén, vallási természetű témákon túl vagyoni ügyekre is kiterjed, ezzel hiteles képet adva a Severus dinasztia korabeli római polgárról, és jelentősen gazdagítva az ókori források körét.

Tanulmányunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy miként ír a *Liber Singularis Regularum* a végrendelkezésről, és ez hogyan értelmezhető az ókori források tükrében. A kérdés megválaszolása érdekében célunk a könyv végrendeletekről szóló fragmentumainak elemzése segítségével a szöveg beágyazottságának vizsgálata a római jog rendszerébe, Mindemellett azt is szeretnénk kideríteni, hogy milyen átfedések és eltérések mutatkoznak a primér forrásokban a végrendeleteket illetően.

A tanulmány módszertana a forráselemzés; a *Liber Singularis Regularum* végrendelkezésről szóló fejezetének áttekintésekor nemcsak filológiai vizsgálat alá vetettük az egyes töredékeket, hanem a jogi szempontok érvényesülése mellett ókori görög és latin források bevonásával kulturális, vallási és politikai térben is elhelyeztük őket. Mindezt úgy valósítottuk meg, hogy értelmező kommentárokkal láttuk el a fragmentumokat, ezáltal feloldva a latin szöveg tömörségét és megvilágítva annak jogi és társadalmi jelentőségét.

II. A végrendeletekről – [DE TESTAMENTIS]

1. Testamentum est mentis nostrae iusta contestatio in id sollemniter facta, ut post mortem nostram valeat.

[A végrendelet az, amiben szándékunk jogszerű, ünnepélyes kinyilvánítását tesszük meg annak érdekében, hogy az halálunk után érvényesüljön.]

---

[1] Ennek a problémának a tárgyalása szétfeszíti dolgozatunk kereteit. Lásd róla bővebben: Sperandio, Marco Urbano: *Incip(iunt) Tituli ex corpore Ulpiani'. Il 'liber singularis regularum'pseudoulpianeo e il 'codex vaticanus reginae 1128*. Revue internationale des droits de l'antiquité 58 (2011): 357-392, továbbá: Honoré, Tony: *Ulpian, Pioneer of Human Rights*. Oxford University Press, 2002, 206.

A végrendelet kialakulása a törvényes öröklés mellett az ősi családközösségi szemlélet felbomlására enged következtetni,[2] ahol a házközösségek alapvetően földművelésre épülő, földalapú viszonyrendszerét mindinkább felváltotta a gazdasági, egyszersmind individuális nézőpont, amely a *pater familias* korlátlan hatalmának csökkenéséhez, továbbá az örökösi pozíció megerősödéséhez vezetett a korai köztársaság idején.[3] A Kr. e. III. századra már olyan természetessé vált a végrendelet megléte, hogy Cato Maior is csak annyit jegyez meg, három dolgot bánt meg életében: hogy titkot bízott a feleségére, hogy hajóval ment oda, ahova gyalog is mehetett volna, illetve, hogy volt olyan nap az életében, amikor nem volt végrendelete.[4]

Maga a *testamentum* szó eredetére is számos magyarázat van már az ókortól kezdődően. Servius Sulpicius például úgy érvelt, hogy a szó a *mentis contestatio*, azaz „az akarat bizonyítása" kifejezésből eredeztetve összetett szó, amit Gellius erősen kétségesnek tartott.[5] Emil Goldmann[6] többek között Robert Planta[7] kutatásaira alapozva úgy vélte, hogy az oszk nyelvben meglévő *tristaamentud* szóból vette át a latin, Mommsen épp fordítva gondolta, szerinte a latinból szivárgott át az oszk nyelvbe,[8] bár annyiban egyetértettek, hogy eredetileg *trestamentum/tristamentum* alakban fordulhatott elő, ezt az archaikus szóalakot őrizte meg az oszk kifejezés is. Huschke azonban a *vereiiai* (népgyűlés) szócikkben amellett foglal állást, hogy a *tristaamentud* szó a *tristis sententia* kifejezésből származik, ami a végrendeletet a gyásszal rokonítja.[9] A modern etimológia szerint a szó a *testis*, azaz tanú szóból származik, amely *tres/tris* + *sto* alakban utalhatott arra, hogy a tanú mintegy harmadik személyként vesz részt az adott ügyletben.[10]

A végrendelet ulpianusi meghatározása az érvényesülésre helyezi a hangsúlyt, azaz a végrendeletben megörökített szándék beteljesülésére, amelyet Modestinus is kiemel saját

---

[2] Pólay Elemér: A római végrendelet eredete. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, Tomus II. Fasciculus 3., Szeged, 1956. 12-21.

[3] Max Kaser: *Das römische Privatrecht: Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht.* CH Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1955. 561skk.

[4] Plut. Cat. Mar. 9, 6: Μεταμεληθῆναι δ᾽ αὐτὸς ἐν παντὶ τῷ βίῳ τρεῖς μεταμελείας: μίαν μὲν ἐπὶ τῷ γυναικὶ πιστεῦσαι λόγον ἀπόρρητον, ἑτέραν δὲ πλεύσας ὅπου δυνατὸν ἦν πεζεῦσαι, τὴν δὲ τρίτην, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινε [...] in. Bernadotte Perrin (szerk.): *Plutarch's Lives*. Heinemann, London, 1914. Sajnálatos módon Máthé Elek (Máthé Elek (ford.): *Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 500.) magyar fordításában helytelenül tétlenségnek fordította az ἀδιάθετος szót, ami a διατίθημι szó fosztóképzős alakja. A szó jelentésére nézve vö. pl. Lys. 19, 39 in. Walter Rangeley Maitland Lamb: *Lysias*. Heinemann, London, 1930.: […] ὁ γὰρ Κόνωνος θάνατος καὶ αἱ διαθῆκαι, ἃς διέθετο ἐν Κύπρῳ…, ahol Bolonyai Gábor helyesen végrendeletként fordította in. Bolonyai Gábor (szerk.): *Lysias beszédei*. Osiris, Budapest, 2003, 340.

[5] Gel. 7, 12, 1-4 in. Jacobus Gronovius (szerk.): *Aulus Gellius: Noctes Atticae*. A. J. Valpy, London, 1824.

[6] Emil Goldmann: *VIII. Das Alter des römischen Testaments*. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung, 51(1), 1931. 223.

[7] Robert von Planta: *Grammatik Der Oskisch-Umbrischen Dialekte*, Vol. 2. Cambridge University Press, 2012.

[8] Theodor Mommsen: *Die unteritalischen Dialekte*. G. Wigand, 1850. 177, 210, 304.

[9] Philipp Eduard Huschke: *Die oskischen und sabellischen sprachdenkmäler: Sprachliche und sachliche erklärung, grammatik und glossarium*, Friedrichs, Elberfeld, 1856. 176.

[10] Michiel De Vaan i.m. 618.

Digestabeli definíciójában,[11] a *iusta contestatio* formakötöttségét azonban lazítja Papinianus, aki a szavak helyett az akarat érvényre jutása mellett érvel.[12]

2. **Testamentorum genera fuerunt tria, unum, quod calatis comitiis, alterum, quod in procinctu, tertium, quod per aes et libram appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis hodie solum in usu est, quod per aes et libram fit, id est per mancipationem imaginariam. In quo testamento libripens adhibetur et familiae emptor et non minus quam quinque testes, cum quibus testamenti factio est.**

   [A végrendeletnek három fajtája volt, egyik, amelyet *calatis comitiis*, a másik, amit *in procinctu*, a harmadik, melyet *per aes et libram* névvel illetünk. Miután e két [előbbi] végrendeletet megszüntették, mára már csak egyedül az használatos, amelyet rézzel és mérleggel, azaz színleges *mancipatió*val végeznek. Ebben a végrendeletben közreműködik a mérlegtartó, a vagyonvevő és nem kevesebb, mint öt tanú, akik viszonylatában végrendelkezési jog áll fenn.]

A végrendelkezés egyik legkorábbi szóbeli formája a kezdetben szakrális szereppel bíró,[13] *comitia calata* előtt tett végrendelet volt, ami valószínűleg egyfajta halál esetére szóló *arrogatio* formájában válhatott a végrendelkezés színterévé az archaikus korban;[14] azonban egyrészt csak békeidőben hívták össze,[15] másrészt csak évente kétszer,[16] továbbá meglehetősen nagy embertömeget kellett megmozgatni ahhoz, hogy tanúként járhassanak el, így ez a végrendelkezési forma kevésbé tudta követni az élet gyors változásait. A *testamentum in procinctu* abban az esetben volt alkalmazandó, amikor háborús körülmények között kellett végrendeletet tenni,[17] így például csatába indulás előtt,[18] ekkor maga a hadsereg, illetve a katonatársak szolgáltak tanúként a végrendelet szóbeli megtételéhez.[19] E két régebbi formát szorította háttérbe a *testamentum per aes et libram*, amely egy *mancipatió*s aktussal[20] tette lehetővé végrendelet készítését.

---

[11] Mod. D. 28, 1, 1: „*Testamentum est voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.*" A végrendelet jogszerű kinyilvánítása akaratunknak arról, amit szeretnénk, hogy saját halálunk után bekövetkezzen. in. Theodor Mommsen et al.: *Corpus iuris civilis: Digesta, recognovit Theodorus Mommsen*. Vol. 1. Weidmann, 1877.
[12] Pap. D. 35, 1, 101pr.
[13] Gel. 15, 27, 1.
[14] Kaser i.m. 59.
[15] Inst. 2, 10, 1 in. Paul Krüger et al: *Corpus iuris civilis: Institutiones, recognovit Paulus Krueger*. Vol. 1., Weidmann, 1877.
[16] Gai. 2, 101 in. Bernard Gustav Adolf Kübler - Emil Seckel (ford.): *Gaius: Institutionum commentarii quattuor*. Teubner, Leipzig, 1903.
[17] Cic. n. d. 2, 9 in. Harris Rackham (szerk.): *Marcus Tullius Cicero - De natura deorum*; Heinemann, London, 1933.
[18] Vel. 2, 5 in. Johann Christian Heinrich Krause (szerk.): *C. Velleii Paterculi Historia Romana*. A.J. Valpy, London, 1822.
[19] Plut. Cor. 9.
[20] *Mancipatio* útján zajlott le az *emancipatio* (Ulp. 10, 1), lehetett továbbá szabadulni az azonos módon kötött kötelemből, vagy kiadni a hagyományt bizonyos esetekben (Gai. 3, 173-175), de a *coemptio* esetében is ezt használták (Gai. 1, 113).

Számos részletszabály rendezte, hogy pontosan ki lehet mérlegtartó, vagyonvevő vagy éppen tanú,[21] a közreműködők *testamenti factió*ja pedig leszűkítette azok körét, akik részt vehettek a végrendelet elkészítésében. A *t.f.* ugyanis kétoldalú, az egyik az öröklési képesség, amely általában valakinek a viszonylatában értelmezendő (*cum aliquo*); ebben az esetben az örökhagyótól való öröklés képességét jelenti, amit műszóval *testamenti factio passivá*nak hívunk, az érme másik oldala, szintén nem forrásszerű kifejezéssel élve, a *testamenti factio activa*, ami pedig a végrendelkezési képességet jelöli.[22]

Iustinianus császár Institúciója jelen fragmentummal egyezően úgy fogalmaz, hogy az lehet tanú, akinek viszonylatában végrendelkezési jog áll fenn.[23] Ezzel szemben például a Mészöly-féle magyar fordítás úgy fogalmaz, hogy „Tanú lehet az, akinek magának is van végrendelkező képessége."[24] Ez azonban a *testamenti factio activá*t jelenti, márpedig a tanúk kapcsán bizonyos, hogy nem erről van szó. A *t.f. passiva* sokkal szélesebb kört felölel, megilleti például a rabszolgát is, ura tehát ugyanúgy örökösévé tudja őt nevezni, mint saját gyermekeit.[25] Azért kizárt a *t.f. activa* szerinti értelmezése a szövegnek a tanúk körében, mert Ulpianus világosan leírja, hogy *Latinus Iunianus* is lehet tanú,[26] annak ellenére, hogy végrendelkezési képessége (*t.f. activa*) nincs,[27] *t.f. passivá*ja is csak akkor van, ha az örökhagyó halálának pillanatában, vagy a *cretio*[28] napja előtt római polgár lesz.[29]

3. Qui in potestate testatoris est aut familiae emptoris, testis aut libripens adhiberi non potest, quoniam familiae mancipatio inter testatorem et familiae emptorem fit, et ob id domestici testes adhibendi non sunt.

[Aki az örökhagyó vagy a vagyonvevő hatalomalattija, az nem vehet részt tanúként vagy mérlegtartóként, mivel a vagyon mancipatiója az örökhagyó és a vagyonvevő között zajlik, és emiatt a házon belüli tanúk nem vehetnek részt.]

Ius civile alapján a vagyonvevő *mancipiumá*ba került a végrendelkező teljes vagyona és családja is, így korántsem volt közömbös, hogy ki vesz részt a *testamentum per aes et libram* során tanúként és mérlegtartóként az eljárásban. Az örökhagyó hatalomalattija nem lehetett sem tanú,[30] sem mérlegtartó, mert ő maga is a *mancipatio* részét képezte, így nem volt lehetősége *sibi quodammodo testimonia praestare*.[31] Gaius akként érvelt, hogy

---

[21] Ulp. 22, 3-8 in. Martin Avenarius: *Der pseudo-ulpianische liber singularis regularum: Entstehung, Eigenart und Überlieferung einer hochklassischen Juristenschrift; Analyse, Neuedition und deutsche Übersetzung.* Wallstein Verlag, 2005.
[22] Kaser i.m. 574-577.
[23] Inst. 2, 10, 6: *Testes autem adhiberi possunt ii cum quibus testamenti factio est.* […]
[24] Mészöly Gedeon (ford.): *Justinianus császár institucióí négy könyvben.* A Budapesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Római Jogi Szemináriumának kiadványai. 1939. (azóta több utánnyomás) Inst. 2, 10, 6.
[25] Gai. D. 28, 5, 31 pr.
[26] Ulp. 20, 8.
[27] Ulp. 22, 14.
[28] Ulp. 22, 27skk.
[29] Ulp. 22, 3.
[30] Inst. 2, 10, 9.
[31] Semmilyen módon saját ügyében tanúskodnia. in. Inst. 2, 10, 10.

az ősi jog szerint az egész ügylet kizárólag a vagyonvevő és a végrendelkező között ment végbe, márpedig a vagyonvevőt egykor az örökösök közé számították,[32] így tehát a vagyonvevő hatalomalattija, mint az örökös örököse, a rézzel megvett vagyon várományosa, hovatovább lappangó tulajdonosa érintett volt a *mancipatió*ban, így az ő részvétele is kizárt volt.

Ezzel ellentétben mind maga az örökös, mind az, akinek hatalma alatt állt az örökös, mind pedig az, aki az örökös hatalma alatt állt, az közreműködhetett tanúként és mérlegtartóként egyaránt, ugyanígy a hagyományos és a vele hatalmi viszonyban lévők; azonban Gaius is megjegyezte, hogy bár lehetséges, de ha lehet, akkor az örökös tekintetében *minime hoc iure uti debemus*.[33] Ezt az ellentétet oldotta fel a iustinianusi Institúciók rendelkezése, ami velősen megállapította, hogy *totum ius tale conturbatum fuerat,*[34] így ott megtiltották az örökös[35] és a kötelékébe tartozók[36] részvételét, azonban a hagyományosok és hitbizományosok, továbbá a velük hatalmi viszonyban állók számára, akik *non iuris successores sunt,*[37] megengedték a tanúként való részvételt.

4. **Filio familiam emente pater eius testis esse non potest.**
5. **Ex duobus fratribus, qui in eiusdem patris potestate sunt, alter familiae emptor, alter testis esse non potest, quoniam quod unus ex his mancipio accipit, adquirit patri, cui filius suus testis esse non debet.**

   [Amikor a fiú a vagyonvevő, akkor az apa nem lehet a tanúja.
   Két olyan testvér közül, akik ugyanannak az apának a hatalma alatt vannak, nem lehet az egyik vagyonvevő, a másik tanú, mivel amit közülük az egyik az adásvétellel kap, azt az apának szerzi, akinek a fia nem lehet a tanúja.]

Minthogy a fiú a *pater familias* hatalomalattija volt,[38] természetszerűleg minden vagyont *ex aliqualibet causa*[39] az apjának szerzett;[40] az apa emiatt nem tanúskodhatott a saját vagyongyarapodása ügyében, még ha a császárkorra csupán szimbolikus ügyletté is vált a vagyon rézzel történő megvétele.[41] Ugyanígy nem volt jogszerű, hogy két testvér közül az egyik az apának szerezzen, mint vagyonvevő, a másik pedig ehhez tanúként asszisztáljon,[42] tekintve, hogy ő is az apára szálló vagyon várományosa volt, ami miatt akár érdekében is állhatott volna a végrendelet szavait megmásítani.

A iustinianusi Institúciók rendelkezése annyiban finomított a *pater familias* számára történő szerzés korlátlanságán, hogy a hatalomalattiak azon javaira, amiket nem apjuk

---

[32] Gai. 2, 105.
[33] Ezt a jogot egyáltalán ne gyakoroljuk. in. Gai. 2, 108.
[34] Az egész efféle joganyag zavaros volt. in. Inst. 2, 10, 10.
[35] Ulp. D. 28, 1, 20 pr.
[36] Ulp. D. 28, 1, 23.
[37] Nem jogutódok. in. Inst. 2, 10, 10.
[38] Gai. 1, 55; Inst. 1, 9, 2.
[39] Bármilyen jogcímen Gai. 2, 87.
[40] Ulp. 20, 10.
[41] Gai. 2, 103.
[42] Gai. 2, 106.

vagyona révén szereztek, atyjuknak csupán haszonélvezete lett, de a tulajdonjog a hatalomalatti gyermeknél maradt, így biztosítva például a gyermekek jövőjét egy vagyonával rosszul gazdálkodó *pater familias* esetén.[43] Mivel a tanú és a mérlegtartó státusza azonos megítélés alá esett, valószínűsíthető, hogy a fenti fragmentumok a *libripens*re is vonatkoztak, ahogy az az ezelőtt lévő 3. és az ezt követő 6. fragmentumban is szerepel.

6. Pater et qui in potestate eius est, item duo fratres, qui in eiusdem patris potestate sunt, testes utrique, vel alter testis, alter libripens fieri possunt, alio familiam emente; quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi.

[Lehetséges az, hogy az apa és az, aki a hatalma alatt van, valamint két testvér, akik ugyanannak az apának a hatalma alatt állnak, lehessenek mindketten tanúk, miközben más a vagyonvevő, avagy az egyik tanú, a másik mérlegtartó, mivelhogy semmi sem akadályozza azt, hogy más ügyletében egy házközösségből több tanú vegyen részt.]

A *testamentum per aes et libram* során a jogügylethez sem az örökösi, sem a végrendelkezői oldalhoz nem tartozó tanúk egymáshoz való viszonya teljességgel közömbös volt, hiszen a tanúk kiválasztásánál csak arra kellett ügyelni, hogy a tanúk ne szerepeljenek a végrendeletben,[44] ne legyen okuk az örökhagyó akaratát megmásítani. Így volt lehetséges, hogy egy harmadik személy végrendelkezésénél mind az apa, mind a fia, vagy akár két testvér is tanúként vagy éppen mérlegtartóként részt vehetett.

A iustinianusi Institúciók rendelkezése alapján már meg sem nevezték külön a mérlegtartót, csupán a régi végrendelkezési formák leírásakor említették,[45] pusztán tanúként kezelték, ahogy Gaius is a tanúk közé számította,[46] így a szinte szó szerint átvett fragmentumból egyszerűen száműzte az *alter libripens fieri possunt* mondatrészt,[47] míg a Digesta azzal egészítette ki a szöveget, hogy *in eodem testamento vel eodem negotio* lehettek tanúk ugyanazon házközösség tagjai.[48]

Celsus meglehetősen nyersen foglalt állást, amikor Labeo megkérdezte tőle, vajon az is lehet-e tanú, aki a végrendeletet írta.[49] Természetesen lehetett, azonban annyiban volt relevanciája a kérdésnek, hogy a végrendelet íróját gyakran megjutalmazták a végrendeletben, a tanú viszont éppen attól volt tanú, hogy kívül maradt a végrendeleten. A *lex Cornelia* alapján ugyanis büntetendőnek minősült, ha valaki saját magának rendelt

---

[43] Inst. 2, 9, 1.
[44] Ulp. D. 28, 1, 20, 3.
[45] Inst. 2, 10, 1.
[46] Gai. 2, 107.
[47] Inst. 2, 10, 8.
[48] Ugyanazon végrendeletben vagy ugyanabban az ügyben in. Ulp. D. 22, 5, 17.
[49] Cel. D. 28, 1, 27: *Non intellego quid sit, de quo me consuleris, aut valide stulta est consultatio tua: plus enim quam ridiculum est dubitare, an aliquis iure testis adhibitus sit, quoniam idem et tabulas testamenti scripserit.*
Nem értem, mi az, amiről kérdezel, vagy pedig a kérdésed igazán ostoba: több, mint nevetséges ugyanis kételkedni abban, hogy vajon lehetett-e törvényesen tanúul hívni valakit, minekutána ugyanő írta meg a végrendelet tábláit.

hagyományt,[50] továbbá az is, ha nem magának, hanem annak, akinek a hatalma alatt volt.[51]

Így a végrendelet írásából fakadó visszaéléseket elkerülendő a *SC Libonianum* úgy rendelkezett, hogy ha a végrendelet írója számára szán valamit a végrendelkező, azt a részt külön meg kell erősítenie és aláírnia, ezzel hitelesítve, hogy tudomásával és beleegyezésével történt a végrendeletbe foglalás.[52]

A rabszolgák bizonyos ügyletekben a civiljog alapján nem is vehettek volna részt,[53] így ha egy rabszolga ura parancsára saját felszabadítását beleírta a végrendeletbe, az nem érvényesülhetett a *lex Cornelia* szigorú szabályai miatt; ugyanebben az esetben, ha a katonai végrendeletben írta bele saját felszabadítását a rabszolga,[54] akkor nem lehetett eltekinteni a büntetéstől.[55] A végrendelkező fenti módon történő megerősítésével azonban *fideicommissum* formájában mégis megkaphatta a szabadságot,[56] ugyanis Pius császár is megfogalmazta, hogy ilyen esetekben *sententiam magis sequendam, quam scripturam.*[57] A *Codex Iustiniani* pedig kijelenti, hogy a végrendelkező mind a végrendelet írójára, mind a tanúkra hagyhat dolgokat tetszése szerint bármilyen törvényes formában, legyen az akár *legatum, fideicommissum,* vagy más egyéb mód,[58] mint például *donatio mortis causa*.

8. Latinus Iunianus et familiae emptor et testis et libripens fieri potest, quoniam cum eo testamenti factio est.

> [A Latinus Iunianus lehet vagyonvevő is, tanú is és mérlegtartó is, mivelhogy van az ő viszonylatában végrendelkezési jog.]

A felszabadítottaknak azon csoportja,[59] akiket tartalmi vagy formai hibával szabadítottak fel és a *ius civile* szerint rabszolgák maradtak volna,[60] a *lex Iunia Norbana* alapján felszabadítottnak minősültek és a latinjogúakhoz tartoztak, őket illették *Latinus Iunianus* névvel.[61]

Bár Caracalla a *constitutio Antoniana* intézkedésével a *Latinus Iunianus* és a *dediticiorum numero* kivételével mindenkinek megadta a római polgárjogot a III. század második évtizedének elején,[62] Cassius Dio szerint bizonyos adóügyi nyerészkedések okán,[63]

---

[50] Afr. D. 48, 10, 6 pr.
[51] Mac. D. 48, 10, 10.
[52] Cal. D. 48, 10, 15, 1.
[53] Ulp. D. 28, 1, 20, 7.
[54] Ulp. 20, 10.
[55] Ulp. D. 29, 1, 15, 3.
[56] Cal. D. 48, 10, 15, 2.
[57] Inkább a szándékot, mint a szöveget kell követni Cal. D. 48, 10, 15, 3.
[58] C. 6, 23, 22 in. Krueger, Paul, et al.: Corpus iuris civilis: Codex Justinianus; recognovit et retractavit Paulus Krueger. Vol. 2. Weidmann, 1906.
[59] Ulp. 1, 5.
[60] Gai. 3, 55.
[61] Gai. 1, 22.
[62] Ulp. D. 1, 5, 17.

egészen a hatodik századig kellett várni arra, hogy Iustinianus eltörölje a *Latinus Iunianus* csoportját.[64]

Testamenti factio szempontjából különös elbírálásban részesültek, végrendelkezési képességgel ugyanis, amit mesterséges kifejezéssel élve *testamenti factio activa* névvel illethetünk, nem rendelkeztek, a *lex Iunia* kifejezetten megtiltotta számukra végrendelet tételét,[65] valamint utánuk sem örökölhettek utódaik. *Testamenti factio passiva*, azaz öröklési képesség viszont a *Latinus Iunianus* sajátja volt, azzal a megkötéssel, hogy bár örökössé kinevezhetőek voltak,[66] *incapacitas* miatt nem tudták megszerezni a hagyatékot.[67] Amint a végrendeletet író rabszolga is eljárhatott tanúként az ügyletben, úgy a felszabadított *Latinus Iunianus* is alkalmas volt arra, hogy tanúként, mérlegtartóként vagy ekkor már csak szimbolikus értelemben vett vagyonvevőként közreműködjön a végrendelet készítésénél.

9. In testamento, quod per aes et libram fit, duae res aguntur, familiae mancipatio et nuncupatio testamenti. Nuncupatur testamentum in hunc modum: tabulas testamenti testator tenens ita dicit: HAEC UT IN HIS TABULIS CERISVE SCRIPTA SUNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR; ITAQUE VOS, QUIRITES, TESTIMONIUM PERHIBETOTE. Quae nuncupatio et 'testatio' vocatur.

> [Abban a végrendeletben, amelyet rézzel és mérleggel végeznek, két cselekményre kerül sor, a hagyatéki vagyon eladására és a végrendelet kihirdetésére (*nuncupatio*). E módon hirdetik ki a végrendeletet: a végrendelet tábláit tartva az örökhagyó így szól: HAEC UT IN HIS TABULIS CERISVE SCRIPTA SUNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR; ITAQUE VOS, QUIRITES, TESTIMONIUM PERHIBETOTE.[68] Ezt nevezik kihirdetésnek és tanúul hívásnak.]

Miután kiválasztották a *ius civile* szerint minden szempontból megfelelő mérlegtartót, vagyonvevőt és az öt tanút, először a vagyon színleges eladására került sor. E végrendeleti formában színlegesen a vagyonvevőhöz került a végrendelkező teljes vagyona, így a korai időkben a végrendelkező a családját ténylegesen a *familiae emptor*nak a *mancipium*ába adta,[69] hogy majd annak halála után a vagyonvevő rendelkezzék az örökhagyó akarata szerint; később a végrendeletben nevezett örökös feladata volt a hagyományok és egyéb hagyatékot terhelő juttatások kiosztása.[70]

---

[63] Cass. 78, 9, 5 in. Cary, Earnest; Foster, Herbert Baldwin (ed.): Cassius Dio Cocceianus: Dio's Roman History, William Heinemann, Harvard University Press. London; New York. 1914.
[64] C. 7, 6, 1, 1.
[65] Ulp. 20, 14; Gai. 1, 23; Gai. 2, 110; Gai 2, 275.
[66] Ulp. 22, 3.
[67] Ulp. 17, 1.
[68] Ezeket, miként e táblákon vagy viasztáblákon írva vagyon, így átadom, így örökül hagyom, így végrendelkezem, és így, ti, polgártársak, tegyetek tanúságot.
[69] Gai. 2, 105.
[70] Gai. 2, 103.

A vagyonvevő először elmondta a megfelelő szavakat:[71] FAMILIAM PECUNIAMQUE TUAM ENDO MANDATELA TUA CUSTODELAQUE MEA ESSE AIO, EAQUE, QUO TU IURE TESTAMENTUM FACERE POSSIS SECUNDUM LEGE PUBLICAM, HOC AERE,[72] és akadtak, akik azt is hozzátették, hogy AENEAQUE LIBRA, ESTO MIHI EMPTA.[73] Majd egy darab rézérccel megütötte a mérleget, ezt követően átadta az ércet az végrendelkezőnek, szimbolikusan jelezve ezzel, hogy megvette a vagyont,[74] a végrendelkező pedig ezt követően a fragmentumban is idézett szavakkal kihirdette a végrendeletet.

A mérleg és a rézérc szerepe abban áll, hogy a korai időkben nem darabra, hanem súlyra mérték a rezet, ami egy puha, könnyen hasítható fém, így amikor a fizetésre került a sor, lehasítottak egy darab rezet és azt a mérlegen megmérve ismerték el fizetőeszköznek, súly alapján; innen származik például a *semis* (fél) vagy a *quadrans* (negyed) pénzfajta is, amik a tömb arányára engednek következtetni,[75] hasonlóan a pénzkezeléssel megbízott rabszolga elnevezése, a *dispensator*, ami a *pondus*, azaz súly szóból képzett *pendo*, megmérni igéből képzett kifejezés, szó szerint értelmezve „megmérő és szétosztó" jelentéssel bír.[76]

A *testamentum per aes et libram* a szertartásos formakényszer mellett a szóbeliség[77] és írásbeliség keveredésének kitűnő példája. Bár a végrendeletet írásban kellett rögzíteni[78] – az közömbös volt, hogy viasztáblára, papírra, íróhártyára vagy más egyéb anyagra írták[79] – ugyanúgy nevezett örökösnek tekintették azt a személyt, aki nem volt a végrendeletben megnevezve, azonban *nuncupatio* útján örökösévé nevezte a végrendelkező.[80] Ugyanezen az elven, ha elírták a végrendeleti táblák készítésekor azt, hogy valakit félörökössé neveztek, és tévedésből negyedörököst írtak, az félörökössé vált, mert azt feltételezték, hogy szóban helyesen mondták el (*plus nuncupatum quam scriptum*).[81] Paulus szerint pedig, ha az örökösnevezés *nuncupatio* útján történt, viszont a hagyományok az írásbeli végrendeletben vannak, akkor azt a végrendeletet helyesebb *codicillus*nak tekinteni,

---

[71] Gai. 2, 104.
[72] Családod és javaid feletti megbízatásod és őrizeted enyém legyen, azáltal a köztörvény által, ami szerint te jogszerűen végrendeletet tudtál készíteni.
[73] És ezzel a rézmérleggel legyen ez számomra megvéve.
[74] Gai. 1, 119.
[75] Gai. 1, 122.
[76] Michiel De Vaan i.m. 457.
[77] A szóbeliségről bővebben lásd pl: Wieling, Hans Josef: *Testamentsauslegung im römischen Recht*, in. Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte, Verlag C. H. Beck, München, 1972. 8.
[78] Igyekeztek minél több biztosítékot beiktatni a végrendelkezés folyamatába, hogy az ott és akkor rögzített akarat az örökhagyó halála után megfelelően teljesülhessen. A végrendeletekkel kapcsolatos bűncselekményeket illetően lásd pl. Pennitz, Martin: *Die "Vernichtung" Von Testamentsinhalten: Zu Einer Maior Quaestio Im Klassischen Römischen Recht,* in. Festschrift für Bernhard Eccher, Verlag Österreich, Wien, 2017. 867.
[79] Inst. 2, 10, 12.
[80] Ulp. D. 28, 5, 1, 1.
[81] Ulp. D. 28, 5, 9, 2.

mintsem a *nuncupatio* szavait kétségbe vonni.[82] A posztklasszikus korban pedig hét tanú jelenlétében már az írásbeliség sem volt kötelező.[83]

III. Összegzés

A szöveg vizsgálata világosan rámutatott arra, hogy a posztklasszikus felfogás érvényesül a *Liber Singularis Regularum* fragmentumaiban a végrendeleteket illetően. Míg a klasszikus korszakban a *testamentum per aes et libram* során hét tanúra volt szükség, a posztklasszikus időszakban, de még Iustinianus előtt öt tanúval is érvényes volt a *mancipatió*s végrendelet.[84]

Mivel az elmúlás természetes velejárója az emberi életnek, az évtizedek alatt felhalmozott anyagi javak biztosítása a következő generáció számára is elsődleges volt, ezért a végrendeletekről szóló primér források száma igen gazdag, így nemcsak a jogi szakirodalomban, hanem mind történelmi, mind szépirodalmi vagy éppen filozófiai szövegekben is találunk utalásokat a végrendelkezés módjairól, legyen szóló akár Cicero értekezéséről az istenek természetét illetően vagy Velleius Paterculus történeti munkájáról, a *Historia Romaná*ról.

A végrendelet definíciója kapcsán markáns különbségeket tapasztalhatunk a jelen szöveg, illetve Modestinus és Papinianus meghatározásai között, továbbá megfigyelhetőek kisebb eltérések például a mérlegtartó szerepét illetően, valamint a formakényszer jelenléte még érzékelhető a kilencedik fragmentum szó szerinti megfogalmazásában; ezek a kiragadott példák jól illusztrálják, hogy nem beszélhetünk egységességről még a római jog olyan jól dokumentált és joganyagban gazdag témáiban sem, mint a végrendeletek kérdése.

Az első fragmentum velős megállapítása a végrendelet szerepéről definíciószerűen áll a fejezet elején, az ezt követő második fragmentum a végrendeletek eredetéről a jogi relevanciát nélkülözi, egyfajta történeti előzményként mégis megemlíti a *testamentum calatis comitiis* és az *in procinctu* már megszűnt végrendelkezési formákat, ezzel vezetve be a korában is használt *testamentum per aes et libram* megtárgyalását. Ugyanezen töredék végén egy összefoglaló felsorolás áll, amely számszerűsíti a végrendelet tételében résztvevő személyeket, azaz a mérlegtartót, a vagyonvevőt és az öt tanút, természetesen az örökhagyó mellett.

Ez a fajta didaktikusság a későbbiekben is többször megnyilvánul, a harmadik és a hatodik fragmentum sem elégszik meg csupán az adott szabály recitálásával, hanem magyarázó mondatokkal, kiegészítésekkel igyekszik érthetőbbé tenni a szöveget. Ez a stílusbeli jellegzetesség leginkább Gaius és Iustinianus Institúcióival rokonítható, tehát a *Liber Singularis Regularum* tankönyvi volta egyre inkább valószínűsíthető.

---

[82] Paul. D. 29, 7, 20.
[83] Inst. 2, 10, 14.
[84] Rüfner, Thomas: *Testamentary Formalities in Roman Law* in. Creid, Kenneth G. - De Waal, Marius Johannes - Zimmermann, Reinhard (szerkk.): *Comparative Succession Law*, Oxford University Press, 2011. 18.

Az egyik nézet alapján jelen mű egyenesen Gaius Institúcióinak egyfajta átdolgozása: nagyon sok szövegrész hasonlónak tűnik a végrendeletek tárgykörén kívül is, ilyen például a gyámrendelés. Azonban sokak szerint mindössze tankönyvszerű felépítésében hasonlít Gaius Institucióira, meg kell hagyni, igen jellegzetes a stílusa: nem egyszer a már említett listaszerű felosztásokkal segíti olvasóit (felszabadítottaknak három csoportja van, hagyományokat négyféle módon lehet hátrahagyni, végrendeleteknek három fajtája volt).[85] Ebben a tanítói attitűdben még Gaiust is túlszárnyalja, könnyen megjegyezhetővé és áttekinthetővé teszi a római jog rendszerét, amivel még Mommsen csodálatát is elnyerte.[86]

[85] Honoré, Tony: *Ulpian, Pioneer of Human Rights*. Oxford University Press, 2002, 208.
[86] Mommsen, Theodor: *De Ulpiani regularum libro singulari, in Boeckingii editio Ulpiani libri sing. regularum,* Lipsiae 1855, 109ss. Gesammelte Schriften, Berlin, 1905, II. 48ss.

Németh-Kiss Szófia:[1]
A környezetvédelmi adók szabályozása Magyarországon

I. Bevezetés

Napjainkban a környezetvédelem témájának aktualitása nem kérdőjelezhető meg, hiszen a klímaváltozás megelőzése és hatásainak csökkentése egyre nagyobb figyelmet kap, egyre sürgetőbb a cselekvés. A jelentős előrelépés érdekében az államok kormányzatai olyan eszközökkel rendelkeznek, amelyek befolyásolhatják a klímaváltozást, illetve a környezeti fenntarthatóságot.

Az Európai Unió tagjaként hazánk részt vesz a nemzetközi környezetvédelmi együttműködésekben. A nemzetközi környezetvédelmi egyezményekből ránk háruló feladatok és célok végrehajtása a hazai környezetpolitika feladata. Ezeket a célokat tartalmazza a *Nemzeti Környezetvédelmi Program*, amely a környezet- és a természetvédelem országos stratégiai terve.[2] Az elérni kívánt célok között szerepel a klímaváltozás visszaszorítása mellett az ökológiai rendszerek működőképességének fenntartása, a környezeti értékek megőrzése, valamint a természeti erőforrások fenntartható hasznosítása is. Természetesen a célok eléréséhez összefogásra van szükség a lakosság, a különféle hazai társadalmi-gazdasági szereplők (vállalatok, intézmények, nem-kormányzati szervezetek), valamint a különböző döntési-irányítási szintek [helyi és területi önkormányzatok, nemzeti kormányzat, nemzetközi szervezetek (pl. EU, ENSZ)] között.

A fenti célok eléréséhez eszközként kínálkozik a különféle környezeti adók bevezetése, szabályozása. A környezetvédelem helyzetének feltárását a környezetvédelmi adók mutatószámain keresztül is vizsgálhatjuk. Hazánkban a környezetvédelmi adók négy nagy csoportba sorolhatók. Megkülönböztetünk energiaadókat, közlekedési/szállítási adókat, szennyezési adókat és erőforrásadókat.[3] Ezek az adók eszközként szolgának a környezetvédelem adórendszerben való megjelenítésére. A *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH) adatai szerint Magyarországon – az Európai Unió országaihoz hasonlóan – az

---

[1] A tanulmány azon a kutatásomon és dolgozatomon alapul, amellyel első helyezést értem el a 35. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójának Pénzügyi Jogi Tagozatában. Címe: *Minél több, annál jobb? – A környezetvédelmi adók szabályozási anomáliája egyes uniós tagállamokban.* Konzulens: Dr. Bordás Péter (DE-ÁJK)

[2] IV. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2015-2020, Földművelésügyi Minisztérium. http://doc.hjegy.mhk.hu/20154130000027_1.PDF (Letöltve: 2021. 08. 25.).
Az V. Nemzeti Környezetvédelmi Program jelenleg előkészítés alatt van, tervezete: http://www.hermanottointezet.hu/sites/default/files/nkp5_0430_tervezet.pdf (Letöltve: 2021. 08. 25.).

[3] Nagy Zoltán: *Környezeti adózás szabályozása a környezetpolitika rendszerében*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék, Miskolc, 2012, 111.o

energiára kivetett adók a legnagyobb súlyúak,[4] 2018-ban az összes környezetvédelmi adóbevétel közül több, mint 755 millió forintot tettek ki.[5]

II. A környezetvédelmi politika fejlődése, különös tekintettel az adópolitikai célokra

A környezetszennyezés kialakulása sokkal régebbi eredetű, mint maga a fogalom, mivel az emberrel egyidőben jelent meg maga a hulladék is, amelynek hatására a környezet kedvezőtlen módon változik meg. Példaként kiemelhető a talaj, a levegő vagy a természetes vizeink minőségének romlása, vagy összetételének kedvezőtlen irányú változása.[6]

Környezetvédelemről általánosságban a modernkori ipari forradalom óta beszélhetünk, azonban a nemzetközi környezetvédelmi szabályozás kialakulása csak a 20. század hetvenes, nyolcvanas éveire tehető, amikor megjelentek a környezet állapotának fenntartását célzó jogi aktusok, amelyek politikai cselekvéshez vezettek. Napjainkban kiemelt figyelmet kap az üvegházhatás, a klímaváltozás és a hulladékgazdálkodás is, amely alapján az országok kormányaira nehezedő nyomás nőtt, és ösztönzően hat az államokra annak érdekében, hogy hatékony környezetpolitikai eszközrendszer kerüljön kialakításra.

Az adórendszerekben is megfigyelhetők a különböző fejlődési szakaszok a környezettudatosság tekintetében, megindult a törekvés arra, hogy a környezetvédelmi szempontok minél jobban érvényesüljenek az adóztatás területén is. Ezt támasztja alá *Sachs* is,[7] aki szerint a kilencvenes évek előtt a környezetpolitika a környezetszennyezés megfékezésére összpontosított, majd előtérbe került a fenntarthatóság, valamint a környezeti tér (*environmental space*), mint alapfogalom. Fenntartható fejlődés elnevezéssel illetik azt a fejlődést, amely a jövőbeli nemzedékek létfeltételeinek veszélyeztetése nélkül elégíti ki a mai szükségleteket. Környezeti téren pedig olyan területet ért, amelyet az emberek a természeti környezetből igénybe vehetnek anélkül, hogy annak jellegében maradandó kárt okoznának.

A hazai környezetpolitika fejlődése tekintetében több korszakot tudunk megkülönböztetni. *Szalay Zoltán* véleménye szerint három különböző korszakról beszélhetünk. Az 1970-es évek közepétől a környezeti problémák globális szintűvé váltak, és egyre inkább előtérbe kerültek. Ennek a hatása hazánkban is kimutatható, hiszen elfogadásra került az első környezetvédelmi törvény (1976. évi II. törvény), amelynek a célja az ember egészségének védelme, valamint az, hogy megállapítsa az emberi környezet védelmével, megóvásával és tervszerű alakításával kapcsolatos

---

[4] Központi Statisztikai Hivatal: Környezeti helyzetkép, 2018 http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kornyhelyzetkep18.pdf (Letöltve: 2021. 08. 25.).

[5] Központi Statisztikai Hivatal, Környezetvédelmi adók (2005-) https://www.ksh.hu/stadat_files/kor/hu/kor0036.html (Letöltve: 2021. 08. 25.).

[6] Markham Adam: *A környezetszennyezés rövid története,* [Fordítás] = *A brief history of pollution* Kulturális Innovációs Alapítvány Könyvtára; ADORJÁNNÉ FARKAS Magdolna, London, 1996, 1-11. o

[7] Sachs Wolfgang: A fenntartható fejlődés alapelvei, in: Lányi A. (szerk.): *Természet és szabadság*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 235. o.

alapvető szabályokat.[8] A törvény az adott gazdasági és társadalmi helyzetben haladó felfogásúnak számított, viszont voltak elhanyagolt szabályozási területek, mint például a hulladékgazdálkodás. A későbbi időszakban, amikor Magyarország már csatlakozott nemzetközi egyezményekhez, igazodnia kellett a környezeti szabályozásban a többi ország gyakorlatához, elismerve, hogy az ország gyorsan romló környezeti állapotának javítását már nem lehet halogatni. 1987-ben létrehozták a *Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztériumot*, így a környezetpolitika a kormányzati politika legfelsőbb szintjeire is elért. A hazai környezetpolitika fejlődésének harmadik szakasza, amely jelenleg is tart, 1990-ben vette kezdetét. Egyrészt a társadalmi háttér megváltozása és a parlamenti demokrácia intézményi kiépülése, másrészt a piacgazdaságra való áttérés és a nemzetközi kapcsolatok megerősödése miatt is módosult a környezetpolitika. Nemzetközi szinten már az 1980-as évek végén megjelent a fenntartható fejlődés stratégiája, 1993-ban az ENSZ Közgyűlése létrehozta a *Környezet és Fejlődés Világbizottságot*, amelynek feladata egy átfogó program kidolgozása, amely kijelöli a környezeti válság leküzdéséhez szükséges változások irányait. Ez a bizottság 1987-ben jelentést készített *Közös Jövőnk* címmel, amelyben rögzültek a fenntartható fejlődés stratégiájának alapelvei. A kormányzaton belül 1990-ben hozták létre a *Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumot*, amely felelős a környezetvédelmi politika átfogó stratégiájáért, a rövid, közép és hosszú távú tervekért, programokért és a környezeti célok elérését szolgáló szabályozó eszközök kidolgozásáért és koordinálásáért. Ebben az időszakban született meg a ma is hatályos környezetvédelmi törvény (1995. évi LIII. törvény), amely megkerülhetetlen alapdokumentum minden szakterület számára, amelyeket érint a környezetvédelem.[9]

Az adózás tekintetében hangsúlyossá vált egy olyan adóreform megvalósítása, amelyben az adóteher a munkára kivetett, jóléti szempontból kedvezőtlen adókról átkerül a jóléti szempontból kedvező, környezetszennyezést terhelő adókra.[10] Nemzetközi szinten kitűzött cél lett hazánk számára a szomszédos országokkal való együttműködés fejlesztése, az ország medence-jellegéből adódóan, mivel a határon átnyúló környezeti problémák kezeléséhez elkerülhetetlen az országok közötti hatékony együttműködés. A másik fő célja az OECD szabályozásnak az Európai Unió normáinak és más nemzetközi környezetvédelmi követelményeknek való fokozott megfelelés, amely alapján hazánk 1996-ban csatlakozott a világ fejlett országait tömörítő *Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezethez* (OECD).

A környezetszennyezés teljes megszüntetése nyilvánvalóan nem lehetséges, és utópisztikus gondolat lenne, éppen ezért a szabályozásnak azt kell szem előtt tartania, hogy a környezetszennyezést társadalmilag csökkentse, mind a magánszemély, mind különböző cégek és vállalatok tevékenysége során jelentős szempont legyen a környezetre gyakorolt hatásuk. [11]

---

[8] 1976:II. törvény - az emberi környezet védelméről 1. §

[9] Szalay Zoltán: *Környezetpolitika,* Széchenyi István Főiskola, Győr, 1998, 2-9. o.

[10] Ekins Paul – Speck Stefan*: Environmental Tax Reform (ETR) – A Policy for Green Growth*, Oxford University Press, 2011, Oxford, 3-6. o.

[11] Nagy Zoltán: *Környezetvédelmi adózás*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék, Miskolc, 2012, 1. o.

Különösen hangsúlyos ez olyan közjavak esetében, amelyek az egész társadalom számára hozzáférhetőek, mint a levegő, és az olyan természeti erőforrások szennyezése esetén, amelyek az egész társadalmat érinti. Mint ahogy *Nagy Zoltán* is kifejti,[12] fontos, hogy a szennyező tevékenységet a gazdasági élet szereplői figyelembe vegyék, mint költségtényező, azaz a közjavakat érintő külső hatások belső gazdasági tényezővé váljanak.

III. Környezetpolitikai alapelvek az adópolitika szemszögéből

A környezetvédelmi adózás témájának teljeskörű átláthatóságához szükséges a nemzetközi környezetpolitika alapelveinek felidézése, amelyek a környezetvédelem legáltalánosabb kereteit adják, azonban fontosnak tartom kiemelni, hogy a különböző szakirodalmakban az alapelvek eltérőek is lehetnek, azonban tartalmuk hasonló. A részletes elemzésüktől eltekintve, az alábbiakat tartom szükségesnek megemlíteni.

A „ne károsíts" szabály lényege abban állapítható meg, hogy az adott államot felelősség terheli azokért a károkért, amelyek a fenntarthatóságuk és felügyeletük alatt végzett tevékenységeik következményeiként jelennek meg a környezetben. Az állami együttműködés elve azt hangsúlyozza, hogy az államoknak, regionális és globális szinten is együtt kell működniük annak érdekében, hogy az egyes régiókban a határokon átnyúló környezeti problémákat csökkentsék. Például a folyók esetében, amikor a folyó vízjárása miatt a másik ország területén is történik környezetszennyezés, amelyre konkrét hazai példaként a 20 éve bekövetkezett tiszai cianidszennyezés említhető. Az elővigyázatosság elvének az a célja, hogy a környezet használatával járó tevékenységek esetén az államok figyeljenek arra, hogy ezen tevékenységek környezeti hatásait a lehető legkisebbre csökkentsék.[13] A közös, de megkülönböztetett felelősség elve értelmében az államok közösen felelősek a környezeti károk megakadályozásáért és hatásaik csökkentéséért, ugyanakkor számolnunk kell azzal a tényezővel, hogy a fejlett és fejlődő államoknak eltérő anyagi erőforrásaik, prioritásaik és technológiai fejlettségük van. A fejlődő országok többsége jelentősen eladósodott, emiatt rákényszerülnek természeti erőforrásaik egyre nagyobb felhasználására.[14] A fejlett országok tekintetében a környezetszennyezés az iparosodottsággal és a nagymértékű fogyasztással van összefüggésben. A fenntartható fejlődés elve *Szalay Zoltán* szerint a környezetvédelem tekintetében a környezet fenntartható használatát jelenti, pontosabban azt, hogy a természeti erőforrások és az életfenntartó ökológiai rendszerek teherbíró és megújuló képességének határain belül maradjunk.[15] Ez alapján feltételezhető, hogy meg lehet találni az egyensúlyt a szükségletek kielégítése és a környezeti értékek megőrzése között helyi, regionális és

---

[12] Nagy Zoltán : *Környezeti adóreform*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék, Miskolc, 2015, 1. o.
[13] Nagy 2012: i.m. 12-13. o.
[14] Medvéné dr. Szabad Katalin: A *fenntartható fejlődés gazdaságtana,* Budapesti Gazdasági Főiskola - Budapest, 2013, 5. o.
[15] Szalay 1998: i.m. 10. o.

nemzetközi szinten is. További elvként az egészséges környezethez való jog fogalmazható meg, amely a globális és nemzetközi egyezményekben is megtalálható, az egészséges vagy elfogadható környezethez való jogként, szoros összefüggésben a fenntartható fejlődés elvével.[16] A téma szempontjából legfontosabb „szennyező fizet" elve 1975-ben a 7*5/436 EGK Euratom irányelv*ben jelent meg, amely ekkor még csak az előírásoknak való megfeleléshez kapcsolódó költségviselést jelentette. A környezetszennyező köteles megfizetni mindazon intézkedések költségét, amelyek a szennyezés csökkentéséhez, megszüntetéséhez szükségesek.[17] Ez azt jelenti, hogy az államoknak a környezeti negatív externáliákat a piaci szereplőkre kell terhelniük, a gazdasági eszközök alkalmazásán keresztül.

IV. A környezetvédelmi szabályozás célja és eszközei, különös tekintettel az adójogi szabályozásra

A megfelelő környezetvédelmi szabályozás kialakítása elsődlegesen a kormány (és persze a törvényhozó hatalom) feladata. Fontos prioritásként kell kezelni a környezetvédelem területét, azonban nem várható el minden államban egységes szabályozás, hiszen a különböző államokban különböző kiinduló környezeti állapotokkal szembesülnek a döntéshozók és ennek alapján kell a legmegfelelőbb eszközöket alkalmazni az adott cél elérése érdekében. Ráadásul a tagállami történeti, kulturális, gazdasági jellemzők még inkább bonyolultabbá teszik a szabályozást. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az Európai Unión belül nincs létjogosultsága az egységes szabályozás kialakításának, bizonyos téren és szinten. Bár az adókivetés- és szabályozás a tagállamok hatáskörében van, az uniós adópolitika célja az egységes piac zökkenőmentes működése, így törekedni kell az összehangolt, de egyedi szempontokat is figyelembe vevő környezetvédelmi adórendszer kiépítésére.[18]

A környezetvédelmi adópolitika célja, hogy szabályozza és pozitív változást érjen el a környezet különböző területeinek használatában, a negatív externális hatásokat csökkentse, kezelje. Követelmény ezáltal a környezet állapotának fenntartása, a további környezetszennyezés megakadályozása. Ennek eléréséhez szükséges a környezetszennyező tevékenységek felmérése és ellenőrzése, valamint a megfelelő szankciórendszer felállítása, amely preventív szerepe mellett ösztönzi a gazdasági szereplőket a környezetbarát technológia alkalmazására. A környezetpolitikai szabályozásnak mindezek mellett illeszkednie kell a gazdaság egyéb területeit érintő szabályozások mechanizmusához, valamint rugalmasnak kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a változó gazdasági körülményekhez is. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az olyan alapelvek érvényesülését, amelyek áthatják a szabályozást, úgy, mint az átláthatóság és a kiszámíthatóság követelménye, mivel a gyakran változó szabályozás

[16] Nagy 2012: i.m. 12-13. o.
[17] Csák Csilla: *A „szennyező fizet" elv értelmezése és alkalmazása a hulladékgazdálkodásban*, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Munka- és Agrárjogi Tanszék, Miskolc, 2014, 21-22. o.
[18] Szigeti Cecília: *Környezetvédelmi adók és általános gazdaságpolitikai eszközök hatékonysági vizsgálata a gazdasági fejlődés differenciáltságának függvényben*, PhD értekezés, Szent István Egyetem, Gödöllő, 2004, 5-7. o.

lehetetlenné teszi még a középtávú tervezést is, az instabil jogszabályi környezet kedvezőtlen hatást gyakorol a gazdaságra, és a piaci szereplőkre. Célszerű arra is tekintettel lenni, hogy a környezetszabályozás kialakítása és bevezetése politikailag elfogadott legyen, továbbá legyen végrehajtható, hiszen másképp a kitűzött cél nem valósítható meg. Ha ezen szabályozórendszernek csak egy szeletét, az adózást nézzük, ne tévesszük szem elől azt a tényt, hogy az adózásnak a bevételszerzés a szerepe, a közbevételi rendszerben forrást kell biztosítson a környezeti feladatok finanszírozására is.[19]

A hatékony környezetpolitika kialakítása érdekében az államoknak szem előtt kell tartaniuk, hogy a különböző környezetpolitikáikat – a lehetőségeikhez mérten – össze kell hangolniuk. Mivel a környezetszennyezés és az ebből adódó problémák az élet minden területén jelen vannak, ezért nemcsak egy szakpolitikának kell foglalkoznia ezzel a kérdéskörrel, hanem minden szaktevékenységben meg kell jelennie, akár intézményi szinten. Ez a nézőpont is azon hipotézisemet erősíti, hogy önmagában egy adópolitikai eszköz nem feltétlenül vezet eredményre, a környezetpolitikának majd minden szakpolitikát át kell hatnia és be kell épülnie a siker érdekében. Mivel a környezetszennyezés hosszútávon fejt ki negatív hatásokat, az ennek kezelésére szolgáló stratégiáknak és döntéseknek is hosszútávon kell érvényesülniük, valamint ezt a célkitűzést kell követniük. Ki kell emelnünk, hogy ezeknek a döntéseknek a globális érdekeket kell szem előtt tartaniuk, ehhez kell alkalmazkodniuk az intézményeknek regionális szinten. Ezen okból kifolyólag van nagy jelentősége a politikai és gazdasági szakterületeken meghozott döntéseknél a jognak, amely így hatékony eszközként áll az államok kormányainak rendelkezésére.[20]

V. A szabályozás módszertana és eszközrendszere

A következőkben a környezetvédelmi szabályozás eszközrendszerének szakirodalmi rendszerét vázolom fel és értelmezem, tekintettel arra, hogy a tudományos nézőpont sem egységes. Általánosságban elmondható, hogy többféle eszköz áll rendelkezésre a szabályozáshoz, amelyek összességében vegyes jellegűek. A gyakorlat, a technológia, a társadalom folyamatosan fejlődik és változik, ez a folyamat pedig magával hozza a jogi szabályozás változását is. A környezetvédelem és a jogrendszer közötti kölcsönhatás tehát e tekintetben is fennáll.

Bándi Gyula módszertani megközelítése alapján a környezetvédelmi szabályozás tekintetében több módszer ismeretes, amelyek mindegyike különböző sajátosságokkal rendelkezik, valamint egymás mellett is alkalmazhatóak.[21] Az integráció esetében megkülönböztetünk szektorális módszert, amely a környezeti problémákat szektoronként értelmezi. Egyfelől a környezetvédelmi érdekek valamely gazdasági szektorhoz kötve, annak sajátosságait követve, másfelől pedig önállóan, de a környezetvédelmen belüli részterületek sajátosságainak megfelelően jelennek meg. Az integratív szabályozás

[19] Nagy 2012: i.m. 1-6. o.
[20] Kerényi Attila: *Környezettan*, Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2003, 367-369. o.
[21] Bándi Gyula: *Környezetjog*, Szent István Társulat, Budapest, 2011, 125-146. o.

alapján a környezethasználatokat és azok hatásait nem az egyes környezeti elemekre külön-külön, hanem a környezetre, mint egészre tekintettel kell értékelni.[22]

Az állami befolyásolás módszerein belül három területet különböztet meg a szakirodalmi álláspont: a közvetlen közigazgatási beavatkozást, a gazdasági szabályozást és az önszabályozás módszerét. A közvetlen közigazgatási szabályozás meghatározza az elérni kívánt célt, környezeti állapotot, ezt ellenőrzi, ha pedig szükséges, akkor szankcionálja. A gazdasági szabályozás eszközei jogi formában jelennek meg, a termelési folyamatokra koncentrálnak.[23] A gazdasági szabályozás kiemelt területe az adórendszer fokozatos zöldítése. Az önszabályozás kapcsolódik a gazdasági szabályozáshoz, de nincs állami kényszer, környezetvédelmi követelmények betartása a környezetterhelő saját döntése.[24]

A szabályozás harmadik csoportja a szakirodalom szerint a környezethasználat mértékének a meghatározása. Beszélhetünk elfogadható mértékről, amely előírható különböző határértékekkel, vagy technológiai előírásokkal. Továbbá megkülönböztetünk elítélendő környezethasználati mértéket, amely társadalmi szinten, ennek eredményeként pedig a jogi szabályozás tükrében elítélendő, a környezetre kifejtett negatív hatás miatt.

1. ábra

A környezetvédelmi szabályozás módszerei

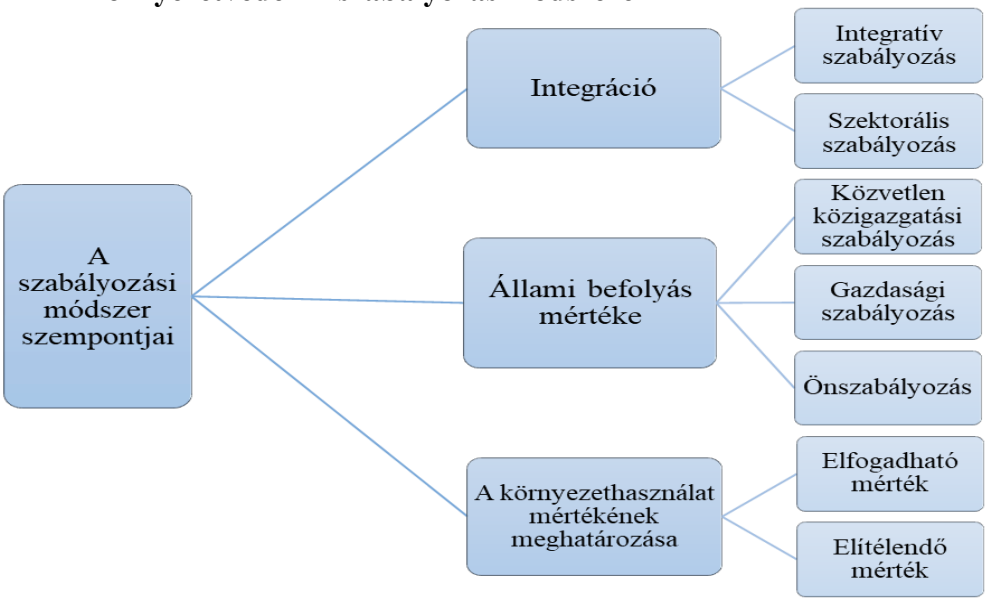

Forrás: saját szerkesztés

Más szakirodalmi álláspontok szűkebben értelmezik a környezetvédelmi szabályozást, s alapvetően a társadalmi/piaci megoldásokat és a kormányzati beavatkozások területét különítik el.[25] Ezen álláspont szerint a társadalmi és piaci mechanizmusok nem képesek

[22] Fodor László: *Környezetjog*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2015, 48. o.
[23] Szlávik János: *Fenntartható környezet és erőforrásgazdálkodás,* KJK Kerszöv. Budapest, 2005, 175-179. o.
[24] Nagy 2012: i.m. 19. o.
[25] Stiglitz Joseph E.: *A kormányzati szektor gazdaságtana,* KJK Kerszöv Kft., Budapest, 2000, 242-255. o.

kezelni a környezetszennyezés problémáját, szükség van a kormányzati beavatkozásokra.[26]

Herich György is hasonló álláspontot képvisel, csupán másképp közelíti meg a környezetvédelmi szabályozás eszközeit, s azokat jogi normatív területre és közgazdasági, piaci területre bontja.[27] A nagyobb hatékonyságot a környezetvédelmi szabályozás területén a közgazdasági (piaci) eszközök jelentik, az adók, az önkéntes megállapodás, amely magában foglalja az irányelveket és a magatartási kódexet, a forgalmazható jogok és a piaci önkéntes szabályozás. Az adók alatt a környezetvédelmi adókat (ökoadók) kell érteni, például a szén-dioxid adó, a talajszennyezési adó, energiaadó, szennyvízadó.

2. ábra
A környezetvédelmi szabályozás eszközei

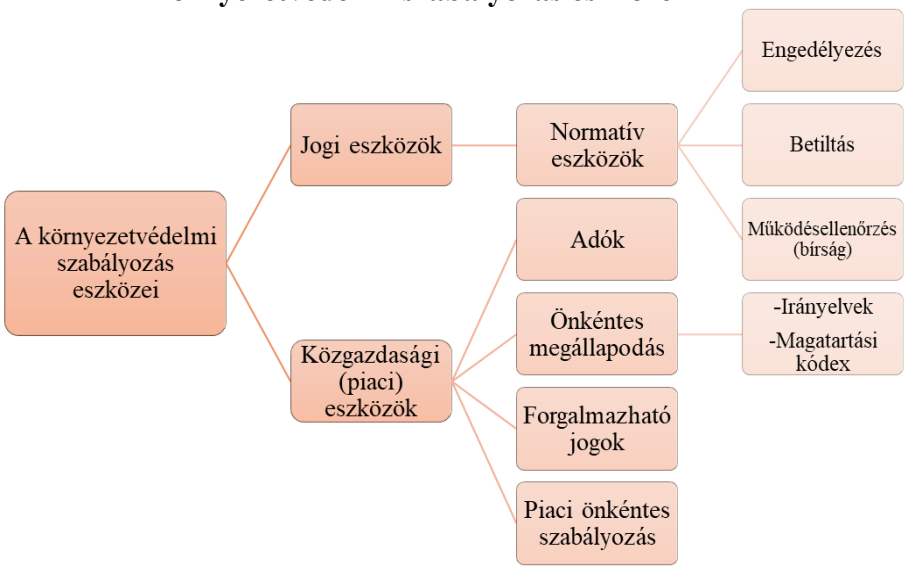

Forrás: saját szerkesztés Herich György (2006) műve alapján

Egy másik, szintén ismert szakirodalmi álláspont a környezetpolitikai eszközrendszer két típusát különíti el: a közvetlen normatív szabályozást és a közvetett gazdasági szabályozást. *Kerekes Sándor* részletesen kifejti ezt a szakirodalmi álláspontot.[28] A közvetlen szabályozás a legelterjedtebb környezetpolitikai szabályozás, adminisztratív beavatkozást jelent, azonban nem bizonyul minden esetben a leghatékonyabb megoldásnak, az előírások ösztönző hatása alacsony, nem készteti a gazdasági szereplőket környezetkímélő fejlesztésekre, környezetkímélő módszerek alkalmazására.

[26] Nagy 2012: i.m. 20. o.
[27] Herich György: *Nemzetközi adózás*, PENTA UNIÓ Kft., Pécs, 2006, 482-483. o.
[28] Kerekes Sándor: *A környezetgazdaságtan alapjai,* Aula Kiadó, Budapest, 2007, 175-192. o.

3. ábra
A környezetpolitika eszközei

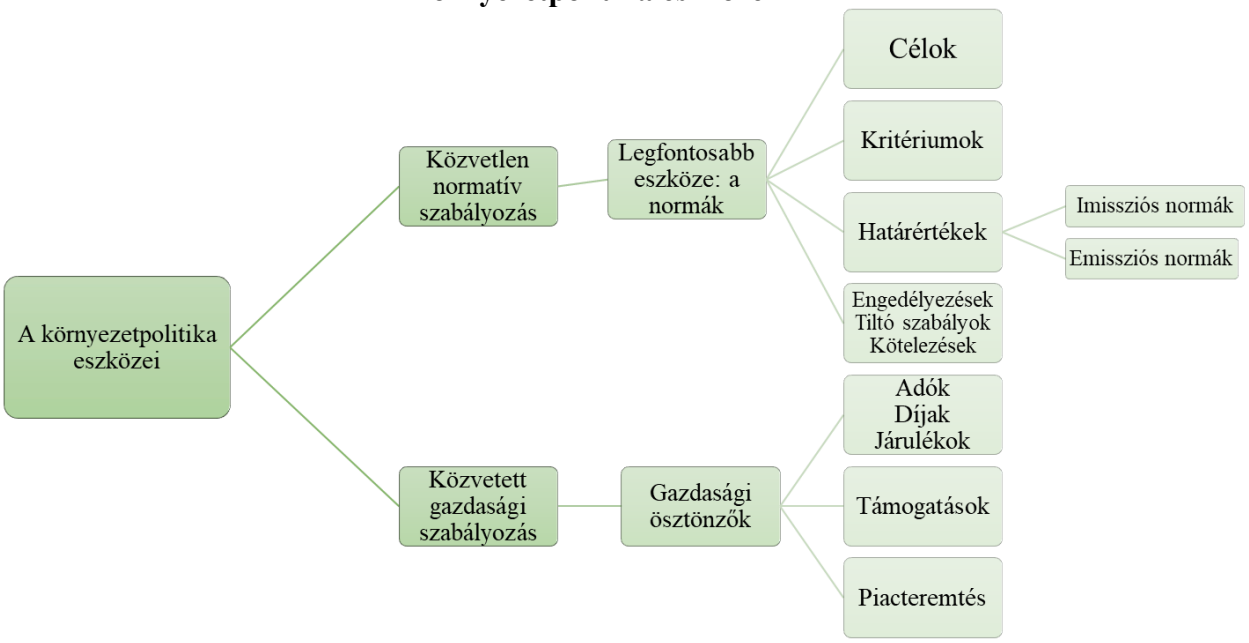

Forrás: saját szerkesztés

Ez alapján a közvetlen szabályozás legfontosabb eszközei a normák, amelyekből a szakirodalom is különböző kategóriákat különböztet meg, amelyeket az ábra is szemléltet.[29] Normaállításnál fontos a rendszeres ellenőrzés és a hatékony szankciórendszer, amely ösztönöz a szabályok betartására. A célok kategóriája kimutatja, hogy mekkora anyagi áldozatot képes és hajlandó vállalni az adott állam. Ez általában politikai döntés kérdése, felmérve az adott társadalom elvárásait, az ország környezetminőségi állapotát, valamint a kitűzhető reális célt. A kritériumok bizonyos műszaki paraméterek előírását jelentik meghatározott felhasználásra kerülő környezeti elemek esetében. Immissziós vagy környezetminőségi normák írják elő, hogy az egyes környezeti elemek, mint a vizek vagy a talaj a különböző szennyezőanyagokból milyen koncentrációt tartalmazhatnak meghatározott ideig, vagy tartósan, anélkül, hogy kedvezőtlen ökológiai hatást váltanának ki. Ilyen normákon alapul például a szmogriadó elrendelése. Emissziós vagy kibocsátási normák esetén az egyes szennyező forrásokra kéményenként vagy üzemenként írják elő a kibocsátható szennyezőanyag mennyiségét. A kialakított normarendszer országonként eltérő, noha vannak törekvések a nemzetközileg elfogadott egységes normarendszer felállítására.[30]

A közvetlen szabályozásnak többféle változata ismert, ilyen a nyílt tiltás, amely egy tisztán hatósági eszköz, amely egy megadott norma feletti szennyezést jogtalannak tekint és az adott személyt vagy szervezetet a tevékenység megszüntetésére kötelezi. Az

[29] Kerekes 2007: i.m. 180-181. o.
[30] Hermann Veronika: *Az egészséges környezethez való jog átfogó védelme az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában*, PTE ÁJK Doktori Iskola, Nemzetközi- és Európajogi alprogram, Pécs, 2016, 9. o.

engedélyeztetési eljárás a hatósági szabályozás másik formája, amely esetén a vállalkozások a kivitelezési terveket és az alkalmazni kívánt technológiákat engedélyeztetik a megfelelő szakhatósággal. A közvetlen szabályozásnak is megvannak a hátrányai, például a magas adminisztratív és végrehajtási költségek, valamint a szabályozás társadalommal való elfogadtatása szintén eredményezhet nehézségeket.[31]

A közvetett gazdasági szabályozás utasítások helyett gazdasági ösztönzőkkel tereli a gazdasági szereplőket a megfelelő környezettudatos magatartás irányába. A gazdasági szabályozás elméletileg rugalmasabb, mint az adminisztratív előírások és büntetések rendszere. Ez a szabályozástípus is két alcsoportba sorolható. Megkülönböztetjük az adók, díjak, vagy más közterhek rendszerét, illetve a támogatások rendszerét.

Itt szeretnék kitérni a Pigou féle adóra, amely egy olyan ökológiai adó, ami a szennyező termeléssel okozott kár alapján kivetett adót jelenti. A téma szempontjából kiemelt jelentőségű externália kifejezést először *Arthur Pigou*[32] használta, mint piaci kudarcot, olyan negatív hatásként mutatta be, amely veszteségként jelentkezik a társadalom oldalán és csak kormányzati intervencióval lehet ellensúlyozni. Ennek megvalósítását pedig az adókivetésben látta, mely ellensúlyozza valamilyen tevékenység negatív társadalmi hatásait azzal, hogy a tevékenységet végzőt fizetési kötelezettséggel terheli. Célja tehát az, hogy a káros tevékenység költségét növelje, és ezzel a magatartás megváltoztatására ösztönözze a piaci szereplőket. A Pigou-féle szennyezési adó kivetése ebből következően azt célozza, hogy a nem hatékony erőforrás-felhasználás – ami a szennyezést okozó termelői vagy fogyasztói tevékenység túlzott mértékében ölt testet – megszűnjön, s a gazdaság Pareto hatékonyságának javulását elérve a társadalmat a korábbinál magasabb jóléti szintre juttassa.[33]

Mankiw tudományos cikkében bővebben is foglalkozik a kérdéssel.[34] A Pigou-adó kivetése, illetve optimális szintje elsősorban az energiaszektor tekintetében van napirenden több országban is. Népszerűségének oka az elmúlt században többek között arra vezethető vissza, hogy nincs szükség erős kormányzati beavatkozásra a gazdaságban, ennek ellenére növeli a kormányzati jövedelmeket, ami lehetővé teszi más adóterhek csökkentését.[35] *David A. Weisbach* 2011-ben készült jegyzetében azt hangsúlyozza, hogy a Pigou-féle adónak egyfajta megelőző eszközként kellene működnie. A környezeti adó mértéke nem lehet sem kisebb, sem magasabb, mint a környezetterhelés határköltsége. Ez azt jelenti, hogy az államnak fel kell mérni, előzetes információval kell rendelkeznie a környezetterhelés majdani mértékéről.[36]

---

[31] Kerekes 2007: i.m. 181. o.
[32] Pigou Arthur Cecil: *The Economics of Welfare*, Macmillan and Co., London, 1920.
[33] Pataki György - Bela Györgyi - Kohlheb Norbert: *Versenyképesség és környezetvédelem,* [Budapest: Pénzügyminisztérium] (PM Kutatási Füzetek), 2003, 2-6. o.
[34] Mankiw N. Gregory: *Smart Taxes: An Open Invitation to Join the Pigou Club*, Eastern Economic Journal, 2009:35, 12-23. o.
[35] Kokavecz János: *Meghívó a Pigou Clubba,* Közgazdaság tudományos füzetek, 2009, (4. évf.) 3. sz. 2009, 185-188. o.
[36] Weisbach David A.: *„Should Environmental Taxes Be Precautionary?”*, The University of Chicago Law School Draft of January 30, 2011, 2. o.

VI. A környezetvédelmi adók szabályozásának gyakorlata Magyarországon

Az *Alaptörvény*[37] XXX. cikkének (1) bekezdése szerint „a teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez". Az Alaptörvény a közteherviselést a közös szükségletekhez való hozzájárulásként tünteti fel, kiadási oldalról megközelítve az alkotmányos kötelezettség megfogalmazását. Követelményt támaszt az állammal szemben is, hiszen az adófizetők számára a közös célokra való befizetést írja elő, ennek alapján meg kell határoznia az államnak maga és az adófizetők számára is a közszükségletek körét. Ezen közteherviselési alapjogi kötelezettségen alapszik a környezethasználók bevonása a környezet megóvása költségeinek fizetésébe. A környezet fokozódó használatával egyre inkább sürgetővé váló megóvási és helyreállítási intézkedések finanszírozásának kötelezettségét nem lehet egyértelműen az államhoz telepíteni, hiszen ez ellentmondana a szennyező fizet elvének. Magyarország védi és fenntartja az egészséges környezetet, amely a fenntarthatóság követelményét jelenti, az Alaptörvény XXI. cikk (1) bekezdése deklarálja, hogy mindenkinek joga van az egészséges környezethez. A „szennyező fizet" elv megjelenéseként értelmezhető továbbá ugyanezen cikk (2) bekezdése, amely alapján aki a környezetben kárt okoz, köteles azt - törvényben meghatározottak szerint - helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.[38] Összességében megállapítható, hogy az alkotmányos háttér tekintetében Magyarországon pozitív a természeti erőforrások, a kulturális értékek védelme, fenntartása, megőrzése alapkötelezettségként való megfogalmazása, s garanciális jelentőségű a szennyező fizet elvének deklarálása.

A környezetvédelmet célzó adók széleskörű értelmezése során megállapítható, hogy ebbe a csoportba nem csak az adók, hanem a díjak, járadékok, vámok és egyéb közterhek is beletartoznak. A díjak rendszerén belül Magyarországon is megkülönböztetjük a kibocsátási díjak csoportját, amelyek mértéke a környezetbe juttatott szennyező anyag mennyisége alapján állapítható meg. Pozitívumként értékelhető, hogy a valós szennyezőanyag-kibocsátás kerül a középpontba, amelynek hosszútávon az a hatása, hogy ösztönzi a piaci szereplőket környezetkímélő termékek előnyben részesítésére, zöld technológiák bevezetésére.

---

[37] Magyarország Alaptörvénye - XXX. cikk (1) bekezdés

[38] Szlifka Gábor*: Környezetvédelmi ösztönzők a magyar adójogban*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2014, 1-2. o.

4. ábra
A környezetvédelmi adók rendszere

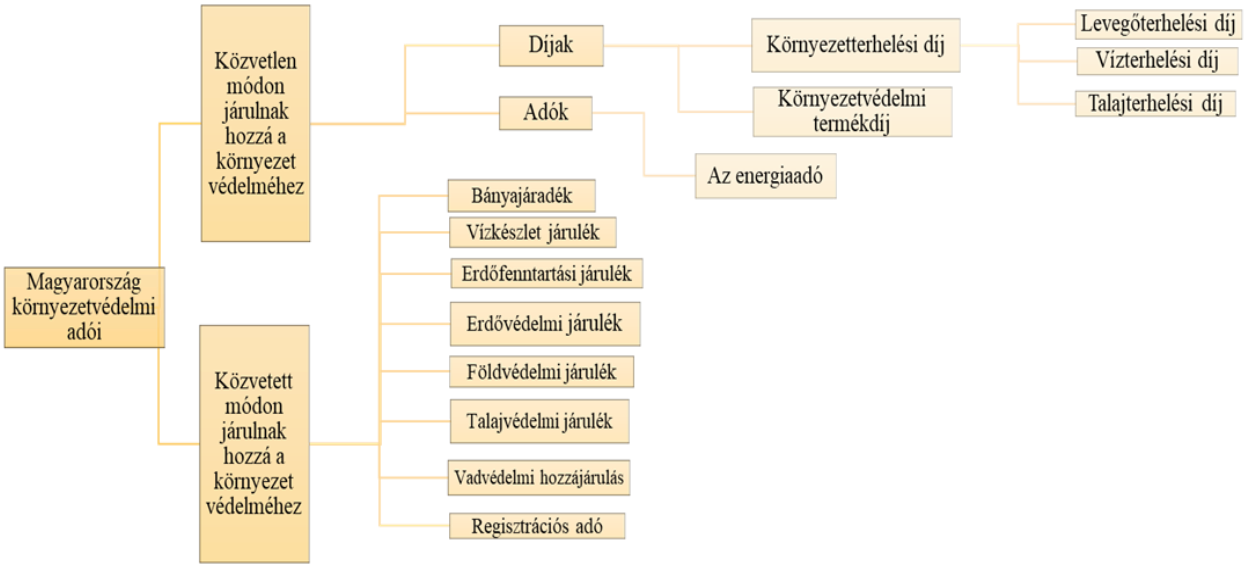

Forrás: saját szerkesztés

A díjak csoportjában kiemelendő a *környezetterhelési díj*, egy olyan adójellegű elvonás, amely a szennyező fizet elvén alapszik és a környezetterhelési díjról szóló 2003. évi LXXXIX. törvényben meghatározott szennyezőanyagok kibocsátása után kell megfizetni. A díjrendszer ösztönző hatása mellett az állam számára pénztermelő funkcióval is rendelkezik, kiegészíti a jelenleg elfogadott határértékeken alapuló környezetvédelmi szabályozórendszert.[39] Ezen törvény koncepciója az integrált szennyezésmegelőzés elve alapján egységes rendszerben szabályozza a levegőbe, a vízbe és a talajba történő szennyezőanyag kibocsátást. Alapvető célja a környezet minőségének védelme és javítása. Elősegíti a környezet és az állam közötti arányos teherviselést, valamint a leghatékonyabb megoldások alkalmazását.[40] A jogszabály meghatározza a díjfizetésre kötelezettek körét, és a környezetterhelő anyagok azon egységét, amely után környezetterhelési díjat kell fizetni.[41]

A *levegőterhelési díj* a környezetterhelési díj egyik fajtája, 2003-ban került bevezetésre, célja a levegő szennyezettségének csökkentése. Levegőterhelési díjat a kibocsátónak kell megfizetni a meghatározott szennyező pontforrások után, amelyek jellegükből adódóan helyhez kötöttek. Azok a légszennyezést kiváltó források minősülnek levegőterhelési díjnak, amelyek esetében méréssel vagy számítással egyértelműen meghatározhatók a légszennyező anyag kibocsátásának jellemzői, illetve azokat a törvény a környezetre,

[39] Bela Györgyi – Fucskó József – Kajner Péter – Marossy Zoltán: A környezetterhelési díjak bevezetésének vizsgálata, *Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Környezettudományi Intézetének tanulmányai*, 2001/7. szám, Budapest, 11. o.
[40] 2003. évi LXXXIX. törvény – a környezetterhelési díjról, (1) bekezdés
[41] Lásd még: Szablyár Péter: Ökoadó - avagy a környezetterhelési díj, *Bányászati és kohászati lapok*. Kohászat, 2005. 138. évf., 5. sz. 32-34. o.

vagy akár az emberi egészségre károsnak minősíti. Ezekre az állam kibocsátáshoz kötött határértéket határoz meg. Van néhány kivételes eset, amelyet az állam mentesít a költségbefizetés kötelezettsége alól (például a lakosság és költségvetési szervek által üzemeltetett tüzelőberendezések esetében).[42]

A *vízterhelési díj* szintén a környezetterhelési díjak csoportjába tartozik, ugyanazon jogszabály rendelkezik róla.[43] A vízterhelési díjfizetési kötelezettség csak azt a kibocsátót terheli, aki ehhez kapcsolódó tevékenységet végez és az ehhez szükséges vízjogi engedélyt megkapta a hatóságoktól. Olyan tevékenységekről van szó, amelyek keletkezése a felszíni vizeket károsító tevékenységből fakad, ezek közé sorolandó többek között a magán célra kialakított vízilétesítmények, tehát azok a létesítmények üzemeltetése is, amelyek rendeltetésük szerint ellátnak háztartási, mezőgazdasági, vagy üzemi vízellátást. Továbbá ide tartozik az öntözés, a szennyvízelvezetés, a tisztítási munkák, valamint a vízkárelhárítási és vízerő hasznosítási feladatok. Mentességet élvezhetnek azok a tevékenységek, amik vízterhelő anyag kibocsátás ellenére újrahasznosítják a szennyezett vizet.[44] A mezőgazdasági emissziókat tekintve viszonylag ritka a környezetvédelem közgazdasági eszközeinek használata, ezek harmonizációja pedig még az Európai Unió szabályozásában is hiányos. Annak ellenére, hogy számos ország alkalmaz felszíni vizeinek védelme érdekében vízterhelési díjat, a mezőgazdasági kibocsátásokból eredő szennyezések (pl. növényvédőszerek, műtrágyák) után általában ilyen nem fizetendő, mert az ilyen jellegű kibocsátások nagyon nehezen mérhetők.[45]

A *talajterhelési díjfizetési kötelezettség* a felszín alatti vizek terhelése esetén kötelező, szintén a környezetterhelési díj egyik típusa. Talajterhelési díj fizetésére kötelezett az a kibocsátó, aki a műszakilag rendelkezésre álló közcsatornára nem köt rá és helyi vízgazdálkodási hatósági, illetve vízjogi engedélyezés hatálya alá tartozó szennyvízelhelyezést alkalmaz. Ide értendő az egyedi zárt szennyvíztározó is.[46]

Amíg a levegő- és vízterhelési díj a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hatáskörébe tartozik, addig a szennyvízelvezetéshez kapcsolódó talajterhelési díjnál az illetékes önkormányzati adóhatóság jár el és a díj a települési önkormányzat környezetvédelmi alapjának a bevételét képezi. A talajterhelési díjból származó bevétel felhasználása is célzott, hiszen csak a talaj, a felszín alatti víz mennyiségi, minőségi védelmére használható fel. Ilyen felhasználásnak minősül a csatornázás, szennyvíztisztítás, vízbázis védelem, kármentesítés, szennyezést megelőző, illetve utólagos műszaki védelem.[47]

A *környezetvédelmi termékdíjat* az 1995. évi LVI. törvény vezette be az olyan közvetlenül szennyező és hulladékképző termékekre, amelyek a használat során és

---

[42] Wickert Irén - Szarvas-Fekete Tibor: Környezetvédelmi adóztatás (ökoadók) és támogatás szerepe a fenntartható fejlődés rendszerében, In: *Tanulmányok Kerekes Sándor 70. születésnapja tiszteletére,* Kaposvár, 2018, 156-157. o.
[43] 2003. évi LXXXIX. törvény – a környezetterhelési díjról 7-10. §
[44] Riccioli Nicoletta: *Napjaink ökoadóinak bemutatása,* Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar, Budapest, 2019, 20. o.
[45] Magyar Környezetgazdaságtani Központ*: Ökológiai adóreform II*, Budapest, 2000, 267. o.
[46] 2003. évi LXXXIX. törvény - a környezetterhelési díjról 11. §
[47] Nagy 2012: i.m. 186. o.

elhasználódás után hulladékként terhelik vagy veszélyeztetik a környezetet. Jelenleg a 2011. évi LXXXV. törvény szabályozza a környezetvédelmi termékdíjat. A szabályozás célja a környezet védelmének és meglévő állapotának fenntartása, hiszen ösztönöz a szennyezőanyagok kibocsátásának csökkentésére, elősegíti a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodást, a hulladékgazdálkodási célkitűzések megvalósítását. Pénzügyi forrást teremt az állam számára a termékdíj-köteles termékek által okozott környezeti károk megelőzéséhez, mérsékléséhez.[48]

A termékdíj megfizetésére főszabály szerint a termék első belföldi forgalomba hozója, saját célú felhasználója vagy készletre vevője, a termékdíj alanya köteles, olyan termékek esetében, mint például az akkumulátor; a csomagolószer; az egyéb kőolajtermék; az elektromos, elektronikai berendezés, vagy a gumiabroncs. A környezetvédelmi termékdíj alapja a termékdíj-köteles termék tömege, kilogrammban kifejezve. Ebben a törvényben is találunk kivételeket a fizetési kötelezettség alól, például a termékdíjköteles termék külföldre történő igazolt kiszállítása, természetes személy saját célú felhasználása, technológiai folyamatba visszavezetett maradék anyag felhasználása és az újrahasználható csomagolószer csomagolás részeként történő kibocsátása esetén.[49]

Energiaadók alatt az energia közlekedési célú felhasználását értjük (szén, gázolaj, földgáz, villamos energia), illetve a széndioxid-adók is ide tartoznak. Az energiatermékek adóztatása Magyarországon az energiaadóról szóló 2003. évi LXXXVIII. törvénnyel jelent meg, amely 2004. január 1-én lépett hatályba. Az energiaadó célja: "az externális környezeti károk energiaárakba történő beépítése, az energiatakarékossági szempontok érvényre juttatása, valamint a villamos energia, a földgáz és a szén e szempontokat érvényre juttató adóztatatásához szükséges feltételek megteremtése, az energiagazdálkodás és a környezetvédelem céljainak figyelembevételével."[50]

Az energiaadó hatálya a földgázra, a szénre és a villamos energiára terjedt ki. A 2017. július 1-től hatályba lépő jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény a korábbi, energiaadóról szóló törvényt hatályon kívül helyezte, így az energiaadó, mint önálló adónem megszűnt. A jövedéki adóról szóló törvény kiegészítésre került az energiatermék fogalmával, így az energiáért való adófizetési kötelezettség ugyanúgy fennáll. Az adó alapja az energiatermék mennyisége, az adómértéknél meghatározott mennyiségi egységben mérve.[51]

Az Európai Unió tagállamaiban a környezetvédelmi adók nagy részét az energiaadó teszi ki, tagállamainak többsége, illetve a csatlakozó országok egy része már 2004 előtt is adóztatott olyan termékeket, mint a villamos energia vagy a földgáz. Teljes, közösségi szintű adóharmonizációról nem beszélhetünk, a 2003 októberében elfogadott 2003/96/EK

[48] Lásd még: Bartos Gyula: *Termékdíj a környezetvédelmi adó, és a közcélok támogatása,* Adó, 2007. 21. évf. 14-15. sz. 70-72. o.
[49] 2011. évi LXXXV. törvény - a környezetvédelmi termékdíjról 4. § (2) bekezdés
[50] 2003. évi LXXXVIII. törvény - az energiaadóról, preambulum
[51] 2016. évi LXVIII. törvény - a jövedéki adóról, X. Fejezet 108-112. §

Tanácsi Irányelv a tagállamokra nézve kötelező egységes energiaadót vezetett be, és valamennyi energiaterméket az energiaadó hatálya alá vont.[52]

Az idő múlásával egyre sürgetőbbé vált az irányelv felülvizsgálata, 2009-ben tűnt úgy, hogy újra a Bizottság napirendjére kerülhet, majd végül 2011-ben felülvizsgálta a Bizottság abból a célból, hogy a tagállamok alkalmazkodjanak a környezetvédelmi követelmények változásaihoz, és az energiaadó uniós szintű szabályozása átalakításra kerüljön.[53]

A felülvizsgálatnak az volt a célja, hogy elősegítse az éghajlatváltozás elleni küzdelmet és az alacsony szén-dioxid kibocsátású és energiahatékony gazdaságra való átállást, továbbá a CO2-kibocsátás uniós keretének létrehozásával a belső piaci problémák elkerülését segítse. A foglalkoztatás elősegítése is célként fogalmazódott meg, hiszen az energiaadó növelésének a munkaerő adójának csökkentése is az eredményei közé tartozik. A felülvizsgálata az Európa 2020 Stratégia részét képezi, az energiaadó-irányelv felülvizsgálatára vonatkozó bizottsági javaslat úgy alakítja át a meglévő energiaadózási rendszert, hogy az hatékonyabb és összehangoltabb legyen, javítva a belső piac működését azáltal, hogy a vállalkozások egységes megítélés alá kerülnek.[54]

A hazai adórendszerben az adókon kívül megkülönböztetünk járadékokat és járulékokat is, amelyek egy részét nem az adóhatóság szedi be, hanem az erre szakosodott egyéb hatóságok. A tanulmányban feltüntetett járadékok közvetetten kapcsolódnak a környezetvédelmi célú adókhoz, nem a környezetkárosítást adóztatják.

Elméleti oldalról megközelítve a *bányászati tevékenységgel összefüggő járadékok* kérdését két alapvető megállapítás rögzíthető a szakirodalomi álláspontok alapján.[55]

Egyrészt a kitermelés előtt álló nyersanyagok állami tulajdonban vannak, ezért egyfajta kompenzációra tart igényt az állam, mert a tulajdonát képező nyersanyagot átengedi a vállalkozónak. Másrészt, mivel az ásványi nyersanyagok a nem megújuló természeti erőforrások körébe tartoznak, ezért a kitermelésükkor egy ún. haszonáldozat költség jelentkezik, mivel amit kitermeltek, az már a jövőben nem áll rendelkezésre.

A bányajáradék Magyarországon 1994-ben került bevezetésre, igénybevételi járadékfajta, állami monopólium, amely a központi költségvetést gyarapítja. Környezetvédelmi szempontból nem elsődleges a hazai adórendszerben, nem a környezetkárosítást adóztatja, hanem a kitermelt ásványi nyersanyag értékéből juttat az állam számára. A törvény indokolása egyértelműen kijelenti, hogy az ilyen típusú tevékenységet – többek között – a környezetvédelmi szempontokra figyelemmel lehet gyakorolni.

---

[52] Borka Norbert 2004: *Az energiaadóval kapcsolatos szabályozás,* Adóvilág, 6. szám, 11. o.

[53] A környezetszennyezés ára - Ismét napirendre kerülhet a bizottságban az energiaadó "zöldítése" https://www.jogiforum.hu/hirek/22145 (Letöltve: 2021. 08. 25.)

[54] Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak: Okosabb energiaadózás az EU-ban. Javaslat az energiaadó irányelv felülvizsgálatára.

[55] Mádai Ferenc 2011: Ásványvagyongazdálkodás – Járadékok képződése a bányászatban, Miskolci Egyetem Földtudományi Kar, Miskolc, 2011, 1-6. o.

Bányajáradékot kell fizetni az ásványi nyersanyagok bányászata és a geotermikus energia kutatása, kitermelése, hasznosítása után. Zárt területen koncesszió keretében meghatározott ásványi nyersanyag vagy geotermikus energia kutatására a miniszter a koncessziós szerződésben kutatási jogot adományoz. Nyílt területen meghatározott ásványi nyersanyag kutatására a bányafelügyelet kutatási engedélyt ad. A földben lévő ásványi anyagok, szénhidrogéntároló kapacitása, és a geotermikus energia az állam tulajdonát képezik.[56]

A vízkészlet ivóvízként, élelmiszeripari célra, energiatermelésre való felhasználásának szabályozása szükséges minden államban. Védelemre szorulnak az emberi fogyasztásra közvetlenül alkalmas, illetve a rendkívül lassan megújuló vízkészletek. A felszíni és a felszín alatti vízkészletek védelme és a védelemhez szükséges források biztosítása érdekében került bevezetésre a *vízkészletjárulék*, amely egy igénybevételi járulékfajta. A vízgazdálkodásról szóló törvény szabályozza a vizek hasznosításával, hasznosítási lehetőségeinek megőrzésével és kártételeinek elhárításával összefüggő alapvető jogokat és kötelezettségeket. Vízkészletjárulékot az igénybe vett víz mennyisége után kell fizetnie a vízhasználónak vagy üzemi fogyasztónak.[57] A törvény mellett továbbá ki kell emelni a *43/1999. (XII. 26.) KHVM rendeletet*, a vízkészletjárulék kiszámításáról, amelynek 1. számú melléklete tartalmazza a szorzószámokat, amelyek alapján a fizetési kötelezettség mértéke kiszámítható. A vízhasználónak a vízjogi létesítési, üzemeltetési engedélyben lekötött vízmennyiséggel összefüggő vízkészleti járulékot a tárgyévet követő első hónap 15. napjáig kell befizetni a fizetési kötelezettség keletkezésének helye szerint illetékes vízügyi hatóság által kezelt, Magyar Államkincstárnál vezetett központosított beszedési számlára.

Hazánkban az erdők nagyobb része magántulajdonban van. A tulajdonosi jogokat azonban törvény korlátozza, az erdőtörvényben meghatározásra kerülnek a megengedett használatok, amelyeket az erdőgazdálkodó erdészeti hatósági engedély alapján végezhet. A 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról célul tűzte ki az erdők változatosságának megőrzését, az erdők fenntartását, felújítását és a védelmi, valamint közjóléti szolgáltatások biztosítását, amelyek elvégzését az állam megfelelő eszközökkel biztosítja. Később az *erdőfenntartási járulék* megszűnt, jelenleg a törvény értelmében az erdő igénybevétele esetén az igénybevevő erdővédelmi járulékot köteles fizetni. A járulék összegét több tényező is befolyásolja, úgy, mint az igénybevétel típusa, az igénybe venni kívánt erdőterület természetességi kategóriája, rendeltetése, nagysága és a fekvése. Az erdő igénybevételének engedélyezését az erdészeti hatóság az erdő csökkenésével, illetve az erdő rendeltetésszerű használatának akadályozásával járó kedvezőtlen környezeti változások megszüntetése vagy mérséklése érdekében feltételekhez is kötheti.[58]

A hazai adórendszer környezetvédelmi aspektusainak teljeskörű ismertetése szempontjából meg kell említenünk további olyan járulékokat és adókat, amelyek szintén közvetett módon járulnak hozzá a környezet védelméhez.

---

[56] 1993. évi XLVIII. törvény - a bányászatról 2-5. §
[57] 1995. évi LVII. törvény - a vízgazdálkodásról 1. §
[58] 2009. évi XXXVII. törvény - az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról 81. §

Tipikusan ökoadónak minősül a *földvédelmi és talajvédelmi járulék*. A termőföld védelmével kapcsolatos szabályozás alapja a természeti erőforrás hosszú távú védelme, a talaj minőségének, termékenységének megóvása élelmiszer biztonsági, fenntartható gazdálkodási, élelmiszertermelési, vidékfejlesztési szempontból.[59] Földvédelmi járulékot a termőföld más célú hasznosítása esetén kell fizetni, mértéke függ a termőföld aranykorona-értékétől, talajvédelmi járulékot pedig a – többek között beruházás során – eltávolított humuszmennyiség után. Célja az, hogy a fenntartható talaj- és földgazdálkodást segítse elő, mivel az elengedhetetlen a megfelelő élelmezési rendszerekhez, a javuló vidéki életkörülmények és az egészséges környezet szempontjából.

2017. március 1-jével megszűnt a *vadvédelmi hozzájárulás*, azonban korábban hazánkban törvény szabályozta a vad védelmét, a vadgazdálkodást és a vadászatot. Ez a hozzájárulás a témához már csak közvetve kapcsolódik, mégis fontosnak tartom megemlíteni, hiszen a fenntartható környezethez hozzátartozik a növényeken kívül az állatok védelme, az ezzel való gazdálkodás. A vadállomány őrzésével, védelmével kapcsolatos állami feladatok ellátásához való hozzájárulásként vadvédelmi hozzájárulást kellett fizetni a vadászati társaságnak. Jelenleg a vadászati hatóság vadgazdálkodási bírságot szab ki többek között, ha a vadászatra jogosult nem tesz eleget a vadállomány védelmével, fenntartásával, valamint az élőhely védelmével kapcsolatos e törvény szerinti kötelezettségeinek, a vadgazdálkodási szabályokat megsérti.[60]

A *regisztrációs adó* úgynevezett tételes adó, annak mértéke a törvény mellékletében meghatározott adókategóriák szerint változik. A regisztrációs adó mértékét több tényező befolyásolja. A jármű működéséhez szükséges üzemanyag fajtája, a hengerűrtartalom, a jármű környezetvédelmi osztályba sorolása és az első forgalomba helyezés időpontja. Ebből az következik, hogy a járművek regisztrációs adója környezetvédelmi szempontokon alapul.[61] Ez azzal járul hozzá a környezet védelemhez, hogy a nagyobb teljesítményű gépjárműveket jobban adóztatja a törvény, így a Magyarországon keletkezett környezeti hatásokat is – ami az üzemanyag kibocsátással jár – az állam jobban tudja korrigálni.

A *gépjármű adót* nem minden esetben sorolták a környezeti adók közé. A gépjárműadó hazánkban a jármű tömege és típusa, üzemanyaga, műszaki adottságai alapján van megállapítva.[62] A gépjárműadó Magyarországon egy megosztott adó, a helyi önkormányzatokhoz az állam visszajuttatja az adó központi költségvetési törvényben meghatározott részét, azért, hogy az önkormányzatok kezelni tudják a helyben keletkező negatív hatásokat, amelyek a gépjárműhasználat miatt keletkeznek.[63]

---

[59] 2007. évi CXXIX. törvény indokolása a termőföld védelméről
[60] 1996. évi LV. törvény - a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról 83. §
[61] 2003. évi CX. törvény - a regisztrációs adóról 9-10. §
[62] 1991. évi LXXXII. törvény - a gépjárműadóról 1. §
[63] Ez jelenleg 40% volt, míg nem a járványügyi intézkedések keretében 2020-ban 0%-ra csökkent, remélhetőleg ideiglenesen.

VII. Összegzés

A téma összegzéseként arra a következtetésre juthatunk, hogy a környezetvédelmi adók szabályozása rendkívül sokrétű. A szakirodalom is több szabályozási módszert és eszközrendszert ismer, hazánkban az adók mellett díjakról és járulékokról is beszélhetünk.

A környezetszennyezés szempontjából pozitív változásként kiemelhető, hogy idén július 1-től megváltozott a hulladékgazdálkodás szabályozása az Európai Unióban, egyúttal hazánkban is kivonják a forgalomból az egyszer használatos műanyagokat. A vonatkozó törvényi szigorítás nem zár ki minden egyszer használatos műanyagot, így a csomagolóanyagokra kifizetendő termékdíj jelentősen megemelkedett. A nem lebomló termékek esetében 57 forintról 1900 forintra, a lebomló anyagnál pedig nulláról 500 forintra emelték a kilogrammonként fizetendő termékdíjat. A magyar szabályozás szigorúbbnak minősül, mint az uniós elvárás, hiszen kiterjed a nejlonzacskókra is.

Azonban továbbra is kérdéses, hogy ezen típusú adóbevételek mennyire képesek beváltani a hozzájuk fűzött reményeket. Személy szerint úgy gondolom, hogy a környezetkímélőbb technológiákra történő ösztönzés és beruházás sokkal jelentősebb lépés lenne egy környezetbarát Magyarország felé, amely egyidejűleg az ökoadókból származó bevételek csökkenését eredményezné, de talán a környezetvédelem miatt megéri a változásra való törekvés.

Remete Szandra:
A beszállás visszautasítása és a fuvarozás megtagadása közötti különbségek

I. Bevezetés

A légi közlekedés jelentősége évről évre növekszik. 30-40 évvel ezelőtt különlegesnek számított, ha valaki repülővel utazott, azonban mára már egy hétköznapi közlekedési móddá vált ez az utazási forma. Az ún. *low cost* légitársaságoknak köszönhetően már nemcsak a kimagaslóan jó anyagi helyzetben lévő emberek számára adatik meg, hogy repülővel közlekedjenek, és már nem igényel nagy tervezést a repülővel történő utazás. Az interneten keresztül akár „2 kattintással" is repülőjegyet vásárolhatunk és pár óra múlva már utazhatunk is.

A légi közlekedés jelentősége és az utasforgalom is évről évre növekedett a COVID-19 világjárványt megelőzően. Míg 2015-ben a világszintű utasforgalom közel 3,6 milliárd fő volt, addig 2019-ben már elérte a 4,5 milliárd fős utasforgalmat is.[1]

A légi közlekedés jelentőségének és az utasforgalomnak a növekedésével egyre nagyobb figyelmet szenteltek a biztonság kérdésének, valamint a légi utasok jogainak. Ennek a folyamatnak az eredményeként alkotta meg az Európai Parlament és a Tanács a visszautasított beszállás és légijáratok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról, és a 295/91/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 261/2004/ EK rendeletet (továbbiakban: „Rendelet"), amelynek a visszautasított beszállásra vonatkozó szabályozása a jelen tanulmány témáját adja. A Rendelet fő célja az utasok magas szintű védelme a légi közlekedési ágazatban, amely a Rendelet preambulumában kerül kimondásra és az Európai Bizottság közleményében megerősítésre kerül. A jelen tanulmány célja a beszállás visszautasítása és egy első hallásra hasonlónak tűnő másik esetkör, a fuvarozás megtagadása közötti különbségek elemzése.

II. Beszállás visszautasítása

A Rendelet egyik céljaként szerepelt azon utasok számának csökkentése, akiknek beszállását akaratuk ellenére visszautasították. Visszautasított beszállásról akkor beszélünk, ha egy légijáraton az utasok szállításának megtagadása történik annak ellenére, hogy a Rendelet előírásainak megfelelően beszállásra jelentkeztek, kivéve, ha beszállásukat észszerű okok, úgymint egészségügyi, biztonsági, védelmi okok vagy a nem megfelelő utazási okmányok miatt utasítják el.[2] Az „úgymint" kötőszó használat

[1] Air Transport Action Group – *Facts and Figures.* https://www.atag.org/component/factfigures/?Itemid= (Letöltve: 2022.03.05.).

[2] Az Európai Parlament és a Tanács a visszautasított beszállás és légijáratok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról, és a 295/91/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 261/2004/ EK rendeletet 2. cikk j) pont és 3. cikk (2) bekezdés.

miatt ez nem egy zárt felsorolás, ennek ellenére az üzemeltetési okokból történő beszállás visszautasítása nem tartozik az észszerű okok közé.[3]

A légitársaságoknál rendszeresen alkalmazott módszer a túlfoglalás. E gyakorlatot a légitársaságok a szállodaipartól vették át, mivel ott is előfordul az, hogy több szoba kerül kiadásra, mint amennyi a szálloda rendelkezésére áll. Ehhez hasonlóan ez azt jelenti, hogy a légitársaságok is több repülőjegyet adnak el egy adott járatra, mint amennyi ülőhely van az adott járatot teljesítő repülőgépen. Ennek oka, hogy az utasok annak ellenére, hogy jegyet vettek, nem minden esetben jelennek meg beszállásra. Emellett fontos megjegyezni, hogy az utas nem a repülőgépen egy adott helyet vásárol meg, hanem csak a fuvarozást, hogy őt A pontból B pontba a légitársaság elszállítsa.

A légitársaságok komoly számítások alapján és statisztikai adatok segítségével állapítják meg, hogy egy adott légi járat esetén mennyi lehet a túlfoglalás. Ez egy beállítás, amit csúcsidőszakokban nem használnak (például: karácsony, nyár). A túlfoglalás és ebből kifolyólag a beszállás visszautasítása kevesebb problémát jelent, mint szintén a Rendelet által szabályozott járatkésés vagy járattörlés esete, amellyel kapcsolatban az utasok gyakrabban fordulnak panasszal/követeléssel a légitársaság felé.

Előfordulhat azonban, hogy a légitársaság várakozása ellenére mégis több utas jelenik meg beszállásra, mint ahány ülőhely van a járatot teljesítő repülőn. Ilyenkor a légi fuvarozónak döntenie kell, hogy ki, mikor fog elutazni, azaz ki az, aki el tud utazni a tervezett időpontba és úticélra és ki az, akinek a beszállását vissza kell utasítani.

Ebben az esetben a légi fuvarozó köteles önként jelentkezőket keresni, akik előnyökért (egyéb juttatásokért) cserébe lemondanak helyfoglalásukról olyan feltételek mellett, amelyeket az érintett utas és légi fuvarozó közösen határoznak meg. Ilyenkor a repülőjegy árának visszatérítéséhez vagy egy másik járatra történő átfoglaláshoz való joguk mellett egyéb anyagi juttatás is megilleti őket.[4]

Mindazonáltal az is előfordulhat, hogy egyáltalán nincsenek önként jelentkezők vagy az önként jelentkező utasok száma nem elegendő, és további utasok beszállását kell visszautasítania a légitársaságnak. Ilyenkor a légi fuvarozó az utasok beszállását akartuk ellenére visszautasíthatja azonnali kártérítés mellett, valamint biztosítja számukra, hogy érvényesítsék a visszatérítéshez vagy átfoglaláshoz való jogukat, illetve szükség esetén ellátást is biztosít.

Arnold Kinga[5] álláspontja szerint az azonnali kártérítés fizetése aránytalan nehézségeket róhat a légitársaságokra, például, ha nincs készpénz az adott repülőtéren lévő képviselőnél. Személy szerint, Zoványi Nikolett álláspontjával értek egyet, aki szerint az „azonnali" fordulat nem feltétlenül jelenti azt, hogy a helyszínen, készpénzben kell

---

[3] C-321/11. *Germán Rodríguez Cachafeiro, María de los Reyes Martínez-Reboredo Varela-Villamor és az Iberia, Líneas Aéreas de España SA* ECLI:EU:C:2012:609. 29-30. bekezdés.
[4] Rendelet 4. cikk (1) bekezdés.
[5] Arnold Kinga: Application of Regulation (EC) No 261/2004 on Denied boarding, Cancellation and Long Delay of Flights, *Air and Space Law*, 2007/2., 96. o.

megfizetni a kártérítés összegét. Ez pótolható egy csekk vagy *voucher* kiállításával, vagy az utas adatainak és bankszámlaszámának rögzítésével, melyre később az összeg elutalásra kerül.[6]

A visszautasított beszállás nem csak abban az esetben merülhet fel, ha a légi fuvarozó több repülőjegyet ad el, mint ahány ülőhely rendelkezésre áll a járatot teljesítő repülőgépen. Az Európai Unió Bírósága (továbbiakban: „Bíróság") ítéletében kimondta, hogy a Rendelet nem köti a visszautasítást az érintett járat „túlfoglalásának" esetéhez, amelyet a légitársaság gazdasági okoknál fogva idéz elő. Így a „visszautasított beszállás" minősül az az eset is, „amikor a légi fuvarozó egyetlen szállítási szerződés keretében, amely több közvetlenül egymást követő olyan járatra vonatkozó foglalást tartalmaz, amelyre az utasfelvétel egyidőben történik, azért utasítja vissza az egyes utasok beszállását, mert a foglalásokkal érintett első járat e légi fuvarozónak felróhatóan késett, és e légi fuvarozó tévesen arra számított, hogy ezen utasok nem érkeznek meg időben a második járatra való beszálláshoz"[7] (például nemzetközi, átszállásos járatok).

A kártérítés mértékét a Rendelet 7. cikke szabályozza, amely alapján az utasok a kiindulási pont és a célállomás közötti távolság[8] vonatkozásában, 1500 km vagy annál rövidebb repülőút esetén 250 euró, 1500km-nél hosszabb Európai Közösségen belüli útra és minden egyéb 1500-3500 km közötti távolságú repülőút esetén 400 euró, 3500 km-t meghaladó, az előző két kategóriába nem tartozó távolság esetén 600 euróra lehetnek jogosultak.[9] A légitársaság által felajánlott, az utasoknak kedvező átfoglalási ajánlat esetén a kártérítés mértéke 50%-kal csökkenthető.[10] Rendkívüli körülmények bekövetkezésekor, amelyek elháríthatatlanok és attól függetlenül bekövetkeznek, hogy a légitársaság minden szükséges, észszerűen elvárható intézkedést megtett az elhárítás érdekében, a légitársaság mentesül a kártérítés megfizetése alól.[11]

A Rendelet nem tartalmaz elévülési időt a követelés érvényesítésére, ennek rendezését a tagállami szintre hagyja. Ebből kifolyólag tagállamonként eltér az elévülési idő. A magyar jogrendszerben az elévülési idő 5 év,[12] de ettől el lehet térni, így például a Wizz Air üzletszabályzatában is szerepel, hogy a követelés érvényesítésére 2 év áll rendelkezésre.[13] Szintén 2 év az elévülési idő más légitársaságok üzletszabályzatában is, mint például a Ryanair[14] vagy a Lufthansa.[15] Ennek oka, hogy a Montreáli

---

[6] Zoványi Nikolett: *A felelősség kérdései az utazási szerződések és az utasjogok körében.* HVG ORAC, Budapest, 2015, 118-121. o.
[7] Lásd: 3.lj. - 36. bekezdés.
[8] A távolságokat a gömbi félkörön mért távolság módszerével kell mérni. Rendelet 7. cikk (4) bekezdés.
[9] Uo. 7. cikk (1) bekezdés.
[10] Uo. 7. cikk (2) bekezdés.
[11] A rendkívüli körülményekre vonatkozóan lásd a Rendelet preambulumának (12) és (14) bekezdéseit.
[12] A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:22. §
[13] Wizz Air Hungary Zrt.: *Légi személy-és poggyászfuvorazási üzletszabályzat.* https://wizzair.com/static/docs/default-source/downloadable-documents/wah_gcc_hu_20211207-(1)_f9cc29b3.pdf18.1 (Letöltve: 2022.03.05.).
[14] Ryanair DAC: *Általános Személy-és poggyászfuvarozási Feltételek.* https://www.ryanair.com/hu/hu/hasznos-informacio/sugo/felhasznalasi-feltetelek/termsandconditionsar_1620249310 (Letöltve: 2022.03.05.).

Egyezményben is 2 év szerepel a követelések érvényesíthetőségére vonatkozó elévülési időként. Mivel a Rendelet nem határozza meg az elévülési időt, csak azt, hogy a tagállami gyakorlat irányadó, de nem határozza meg, hogy mely tagállamé, így az egységesség érdekében a légitársaságok a Montreáli Egyezmény gyakorlatát követik.[16]

III. A beszállás visszautasítása és a fuvarozás megtagadása közötti különbségek

A két fogalom közötti jelentős különbség, hogy míg a beszállás visszautasítását és ebből kifolyólag a légi fuvarozó kötelezettségét a Rendelet szabályozza, addig a fuvarozás megtagadásának eseteiről a légitársaság üzletszabályzata rendelkezik, amelyet az utas a repülőjegy megvásárlásával fogad el. A légitársaság és az utas között a repülőjegy vásárlásnak sikerességéről szóló visszaigazoláskor érvényes üzletszabályzat a szerződés részét képezi.
A fuvarozás megtagadásának eseteinek bemutatásához a Wizz Air Hungary Zrt. (továbbiakban: „Wizz Air") légi személy- és poggyászfuvarozási üzletszabályzatát hívom segítségül. Ebben szerepelteket az alábbi két fő csoportra lehet osztani: személy fuvarozásának megtagadása és poggyászfuvarozás megtagadása.[17]

A poggyász méretére és súlyára vonatkozó előírások, valamint a biztonsági előírások megszegése esetén a poggyász fuvarozása megtagadásra kerül.[18] Nem szállítható sem fegyver, se gyúlékony vagy radioaktív anyag, holttest stb.

A személyek fuvarozásának megtagadásra egészségügyi, biztonsági, védelmi okok miatt, valamint az útiokmányok hiánya/nem megfelelő volta esetén kerül sor. További eset, amikor azért kerül a személy fuvarozása megtagadásra, mert nem fizette meg a viteldíjakat, vagy tartozása van a légitársaság felé.

Ezen túlmenően a légitársaságok tiltó listára helyezhetnek személyeket, amiről az érintett személyeket előzetesen értesítik. Erre a listára az utas a repülőn vagy repülőtéren tanúsított magatartása okán kerülhet fel.

Míg a beszállás visszautasítása esetén a légi fuvarozó kötelezhető a Rendelet szerinti kártérítés megfizetésére, addig a fuvarozás megtagadása esetén a légitársaság nem kötelezhető a Rendelet szerinti kártérítés megfizetésére és az egyéb szolgáltatások nyújtására sem (ellátás, átfoglalás más járatra). A Wizz Air például a fuvarozás megtagadás esetén a légitársaság csak a viteldíjak visszatérítésére vállal kötelezettséget, levonva a rendelkezésre tartás díját és az egyéb szolgáltatások díját. A fuvarozás

---

[15] Deutsche Lufthansa Aktiengesellschaft: *General Conditions of Carriage for Passengers and Baggage*. https://www.lufthansa.com/content/dam/lh/documents/common/terms-and-conditions/terms-of-service/lufthansa-abb-07-2021-en.pdf (Letöltve: 2022.03.05.).
[16] A Montrealban, 1999. május 28-án kelt, a nemzetközi légi fuvarozásra vonatkozó egyes jogszabályok egységesítéséről szóló Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi VII. törvény - 35. cikk.
[17] Lásd: 13. lj.
[18] Lásd: 13. lj.

megtagadásából felmerülő egyéb költségekért vagy károkért további felelősséget nem vállal a légitársaság.[19]

IV. A visszautasított beszállás Uniós bírósági gyakorlata

A Rendelethez kapcsolódó ítélkezési gyakorlat értelemszerűen jelentős hatást gyakorolt a Rendelet értelmezésére és alkalmazására. Mivel az évek során a Bíróság sok ítéletet hozott, ezért az Európai Bizottság egy közleményt adott ki, amelynek célja, hogy segítséget nyújtson a Rendelet értelmezésével és alkalmazásával összefüggésben.

A közlemény alapján nem minősül visszautasított beszállásnak, ha oda-vissza foglalással rendelkező utas nem utazott az odainduló járaton és ebből kifolyólag nem engedik beszállni a visszainduló járatra, az utasnak egymást követő utakat tartalmazó foglalása van, és amiatt nem engedik beszállni, mert nem utazott az előző járaton. Ennek oka, hogy ezek a helyzetek általában a megvásárolt jegyhez kapcsolódó feltételeken alapulnak, amely feltételeket az utas a repülőjegy megvásárlásával elfogad. Szintén nem minősül visszautasított beszállásnak, ha egy házi kedvenccel utazó utas azért nem utazhat el, mert a házi kedvencnek nincsenek meg a megfelelő utazáshoz szükséges dokumentumai.[20]

Ahogy már fentebb is részleteztem, szintén nem minősül visszautasított beszállásnak, ha az utas fuvarozása a nem megfelelő útiokmányok miatt megtagadásra kerül, kivéve, ha az útiokmányok ellenőrzése során a földi kiszolgáló személyzet hibázott. Ebben az esetben azonban a légitársaság érvényesítheti a kártérítési igényét a földi kiszolgálást ellátó társasággal szemben. Ha azonban a földi kiszolgáló személyzet biztonsági aggályok miatt tagadta meg az utas fuvarozását, ez abban az esetben sem minősül visszautasított beszállásnak, ha az okmányok ellenőrzése során a földi kiszolgáló személyzet hibát vétett.[21]

Annak érdekében, hogy a légitársaságok elkerüljék azt, hogy az utas beszállását indokolatlanul tagadják meg a Bizottság közleménye alapján az okmányok ellenőrzése során használniuk kell az IATA Timatic adatbázisát és egyeztetniük kell az célország hatóságaival is. [22] Emellett előfordul az is, hogy a kiadott *NOTAM*[23] is tartalmazza az

---

[19] Lásd: 13. lj.

[20] Az Európai Bizottság közleménye: *No. 2016/C 214/04 Értelmező iránymutatások a visszautasított beszállás és légi járatok törlése vagy hosszú késése esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról szóló 261/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, valamint a 889/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel módosított, a légi fuvarozók baleset esetén fennálló felelősségéről szóló 2027/97/EK tanácsi rendelet tekintetében.*

[21] Uo.

[22] Uo.

[23] Notice to the airman, a légiforgalmi adatok és légiforgalmi tájékoztatások minőségével kapcsolatos követelményeknek az egységes európai égbolt keretében történő meghatározásáról szóló a Bizottság 2010. január 26-i 73/2010/EU rendelete – 3. cikk 17.pont „NOTAM: távközlő eszközök segítségével terjesztett, a légiforgalmi berendezések, szolgálatok, eljárások vagy veszélyek létesítéséről, keletkezéséről, állapotáról és változásáról olyan információkat tartalmazó tájékoztatás, amelynek kellő időben történő ismerete alapvető fontosságú a repülésben érintett személyzet számára.”

adott országban érvényes beutazási kritériumokat. Fontos megjegyezni, hogy az IATA Timatic adatbázison keresztül a légi fuvarozó csak azt tudja ellenőrizni, hogy a célországban mik a beutazási feltételek, milyen dokumentumok/útiokmányok szükségesek az országba történő belépéshez. Ezen keresztül azonban azt nem tudja ellenőrizni, hogy az érintett utas vízuma érvényes-e vagy nem került-e visszavonásra.

Emellett a légi társaságok kötelesek elküldeni az ún. *PNR adatokat*[24] elektronikus úton a célország illetékes hatóságának a járat indulása előtt 24-48 órával, továbbá közvetlenül a beszállást követően, amikor már az utasok be- vagy kiszállása már nem lehetséges.[25] Ez alapján az adott ország hatósága ellenőrizni tudja, hogy az adott utas jogosult-e belépni, és előzetesen tudja jelezni a légi fuvarozó felé, ha szükséges az utas fuvarozásának a megtagadása.

Amennyiben harmadik országbeli állampolgár fuvarozását arra hivatkozással tagadják meg, hogy a célállomás hatósága megtagadta az érintett utas célországba történő belépését, ebben az esetben szükség van a célország hatóságának egy írásbeli döntést hoznia/megküldenie, amelyben megindokolja és megjelöli a megtagadás pontos indokait. A célország hatóságának a döntését egy formanyomtatványon keresztül kell közölni az érintett utassal, amely igazolja a beléptetés megtagadására vonatkozó döntés kézhezvételét.[26]

A légitársaság felelőssége, hogy csak olyan utasokat vigyen el az adott célállomásra, akinek a dokumentumai megfelelnek a célország által támasztott követelményeknek. Ha ezt a kötelezettségét a légitársaság megszegi, az adott ország büntetést szabhat ki, továbbá kötelezheti arra a légitársaságot, hogy az utast saját költségén szállítsa vissza az indulási helyre.[27] Ebből kifolyólag az feltételezhető, hogy ha kétség merül fel az okmány/vízum érvényességre vonatkozóan, viszont nem sikerül elérni az illetékes hatóságot, akkor a légitársaság inkább nem kockáztat, és megtagadja az utas fuvarozását. Mindemellett kevés idő van arra, hogy az utasok beszálljanak a repülőgépbe, így gyakorlati szempontból a földi kiszolgáló személyzet nem tölthet órákat azzal, hogy egy utas okmányát/vízumát vizsgálja. Ha nem tudnak a tervezett időpontban felszállni, akkor akár több órát is várni kényszerülnek, hogy újra megkapják a felszállási engedélyt, amivel csak tovább halmozódik a késési idő és ez már további járatokat is érinthet.

A Bíróság gyakorlata az évek során sokat változott, formálódott. A visszautasított beszálláshoz kapcsolódóan a Bíróság alábbi ítéleteit szükséges megemlíteni.

---

[24] Passenger name record (=utas-nyilvántartási adatállomány, amely adatokat az utas a repülőjegy megvásárlása során ad meg a légitársaság részére).
[25] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/681. irányelve - 8. cikk (3) bekezdés.
[26] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399. rendelete - 14. cikk (2) bekezdés.
[27] IATA: *Document verification travel trouble.* https://airlines.iata.org/analysis/document-verification-travel-trouble (Letöltve: 2022.03.05.). és a Schengeni Megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény 26. cikk (1990).

1. Timy Lassooy és a Finnair Oyj ügy[28] és a Germán Rodríguez Cachafeiro, María De Los Reyes Martínez-Reboredo Varela-Villamor és az Iberia, Líneas Aéreas de España SA ügy[29]

Ezek az ügyek abból a szempontból jelentősek, hogy a Bíróság ezekben mondta ki, hogy a visszautasított beszállás több okból is előfordulhat, így például a járatot teljesítő repülőgép túlfoglalása vagy működtetési okok esetében. A Bíróság két csoportba osztotta azokat az okokat/körülményeket, amelyek fennállása esetén nem beszélhetünk visszautasított beszállásról. Ide tartozik, ha (i) ha az utas nem teljesíteni a Rendelet által előírtakat, úgymint, ha az utas nem jelentkezik beszállásra a légi fuvarozó által meghatározott módon és megjelölt időpontban vagy (ii) ha védelmi okok, illetve nem megfelelő útiokmányok miatt tagadják meg a fuvarozást.[30] Az azonban visszautasított beszállásnak minősül, ha egy rendkívüli körülmény miatt a légifuvarozó átszervezi a légijáratokat, és az átszervezett légi járatra történő beszálláskor az utas beszállása visszautasításra kerül,[31] vagy ha egyetlen szállítási szerződés keretében, amely több egymást követő járatra (azaz csatlakozó járatra) vonatkozó foglalást tartalmaz és az utasfelvétel egy időben történik, azért utasítják vissza az utas beszállását, mert az első járat a légitársaságnak felróható okból késik, és ezért arra számított a légitársaság, hogy az utas nem fog időben megérkezni a csatlakozó járathoz.[32]

2. DZ és Blue Air – Airline Management Solutions Srl ügy[33]

A következő ügyben egy kazah állampolgár fuvarozását tagadta meg a légitársaság, akinek ciprusi ideiglenes tartózkodási engedélye volt, és Romániába készült utazni. Bemutatta a vízum iránti kérelmet és az online rendszeren keresztül érkezett választ, amely szerint nincs szüksége vízumra.

Az utasnak nem voltak megfelelő okmányai (jelen esetben vízuma) a légi fuvarozó szerint, ezért nem engedte beszállni a repülőbe és megtagadták a fuvarozását. Erről azonban nem készült írásbeli határozat. Azt a kérdéskört vizsgálták az eljárásban, hogy abban az esetben, ha a légi fuvarozó a nem megfelelő útiokmányokra hivatkozva visszautasítja az utas beszállását, akkor ebben az esetben az utas jogosult-e a Rendelet előírt védelemre, vagy az illetékes bíróság feladata értékelni az említett visszautasítás észszerűen igazolt jellegét.

Az ítélet szerint az uniós jogalkotó nem szándékozott fenntartani a légi fuvarozó számára arra vonatkozó jogkört, hogy értékelje, és véglegesen megállapítsa az útiokmányok

[28] C-22/11. *Timy Lassooy és a Finnair Oyj* ECLI:EU:C:2012:604.
[29] C-321/11. *Germán Rodríguez Cachafeiro, María de los Reyes Martínez-Reboredo Varela-Villamor és az Iberia, Líneas Aéreas de España SA* ECLI:EU:C:2012:609.
[30] Lásd: 28. lj.
[31] Lásd: 28. lj.
[32] Lásd: 29. lj.
[33] C-584/18 *DZ és Blue Air – Airline Management Solutions SRL* ECLI:EU:C:2020:324.

megfelelő jellegét. Mindemellett a légi fuvarozó vagy megbízottja nem minősül a célország megbízottjának a határellenőrzési feladatok ellátásával kapcsolatban, továbbá nem rendelkezik az ehhez szükséges jogkörökkel sem.

Önmagában, ha az utas beszállását a nem megfelelő úti okmányok miatt tagadják meg, ez nem fosztja meg az utast a Rendelet által előírt védelemtől. Emiatt, ha az érintett utas ezt a döntést megtámadja, az illetékes bíróságnak kell az ügy releváns körülményeinek figyelembevételével értékelnie ezen utas útiokmányainak esetleges nem megfelelő jellegét, és végső soron e visszautasítás észszerűen igazolt jellegét.

A konkrét ügyben a Bíróság kiemelte, hogy a légi fuvarozó az utas beszállását úgy utasította vissza, hogy nem állt rendelkezésére az illetékes hatóság Schengeni határellenőrzési kódex szerinti beléptetés megtagadására vonatkozó döntése, vagy arra vonatkozó hiteles bizonyíték, hogy az illetékes hatóság arról tájékoztatta a földi kiszolgáló személyzetet, hogy az utas Romániába történő belépését megtagadják.

Az ítélet szerint ellentétes a Rendelettel „az általános szerződési feltételek között szereplő olyan kikötés, amely abban az esetben, ha egy utas beszállását útiokmányainak állítólagosan nem megfelelő jellege miatt utasítják vissza, korlátozza vagy kizárja a légi fuvarozó felelősségét, megfosztva ezzel az említett utas kártalanításhoz való esetleges jogától[34].”

Álláspontom szerint ez újszerű értelmezése a Rendeletnek és a visszautasított beszállásnak azzal, hogy beemeli a nem megfelelő útiokmányokkal rendelkező utasokat a Rendelet védelme alá, egészen addig, amíg bizonyítást nyer, hogy az útiokmány ténylegesen nem volt megfelelő. Továbbá a fent említett Finn Air ügyben hozott ítélettel sincs teljesen összhangban, amely ítélet szerint nem minősül visszautasított beszállásnak, ha beszállást észszerű indok miatt, úgymint az utazási okmányok nem megfelelősége miatt utasítják vissza.

V. Összegzés

A Rendelet és annak alkalmazása, értelmezése sok kérdést vet fel, emiatt szükségesnek látom a Rendelet jogalkotó általi további pontosítását, megreformálását is. Abból a célból, hogy a beszállás visszautasításának, és a fuvarozás megtagadásának esetkörei ne keveredjenek, szükséges lenne e két különböző tényállás egyértelműsítésére és különválasztására. Álláspontom szerint ez mind az utasok, mind a légitársaságok érdekét szolgálná, és vélhetően az ebből eredő eljárásokban is megkönnyítené a bizonyítást és a jogvita eldöntését.

[34] Uo. 99. bekezdés.